

Bijna niemand durft meer te vissen in de Straat van Hormuz

De inwoners van Musandam aan de Straat van Hormuz leven van de visserij en de toeristen. Maar het toerisme is ingezakt en met de motorboot het water op gaan, is riskant.

IN HET NIEUWS 14-15

Concert
 Harry Styles:
 cool, knallend
 en ambitieus
CULTUUR C5

Diagnose
 Ouderen weten
 soms niet dat ze
 autisme hebben
IN HET NIEUWS 10-11

Winterspelen
 Friezen lobbyden
 Fransen voor
 Thialf 2030
SPORT 26-27

Ebola
 Experts
 maken zich
 zorgen over
 uitbraak
IN HET NIEUWS 6-7

IN HET LAND

VLAARDINGEN

HANS STEKETEE

Nieuwe steden? Ruimte genoeg in de bestaande

Twee mannen in oranje hesjes gaan van fiet-senkelder naar fiet-senkelder en slijpen een gat in de betonnen muur. Daarachter komen de buitenunits van warmtepompen die de cv-ketels vervangen in alle 66 woningen van deze verouderde portiekflat in Vlaardingen.

Wat ook komt: nieuwe isolatie, nieuwe voordeuren, grotere balkons, en een opfrisbeurt voor de gevel. Bewoners die een grotere keuken of badkamer willen, kunnen intern laten verkavelen.

Voor ouders met twee tiener-zoons blijft het netto krap. „Maar ik ben hier zo blij mee”, glundert Nurten Kudroglu (55), die hier 23 jaar geleden kwam wonen. „Een nieuwe badkamer en een groot balkon!”

De flat is in 1952 gebouwd volgens het MuWi-systeem - van bouwbedrijf 'Muis & De Winter' - dat bestaat uit holle legoblokken van gasbeton die later met grindbeton werden gevuld. Als je het weet, zie je ze overal in de Randstad: MuWi-portiek- en galerijflats uit de naoorlogse wederopbouw om een einde te maken aan de woning-nood.

In Vlaardingen werd voor het eerst zo gebouwd. Wat de raadselachtige naam van de wijk verklaart: MUWII, met 700 woningen in flats van drie, vier, of vijf lagen; nu allemaal sociale huur.

Het moderne, functionele opti-misme van ooit lijkt nu rijp voor sloop. Het had gekund. In plaats daarvan werkten de gemeente, wooncorporatie Waterweg Wonen, architectenbureau KAW en bewoners samen een plan uit waarbij minimaal wordt gesloopt en maximaal gerenoveerd.

Deze portiekflat is als eerste aan de beurt. In 2035 moet het project zijn afgerond. Dan zijn hier evenveel sociale huurwoningen, tweehonderd woningen extra en meer ruimte voor groen en water.

„Klinkt ongeloofwaardig, hè”, zegt Reimar von Meding, directeur van KAW, in 1976 opgericht als Koöperatieve Architecten Werk-plaats. „Toch kan het, als je de capaciteit van de bestaande stad maar benut.”

Terwijl de politiek droomt van 'tien nieuwe steden' of het inpol-

deren van het Markermeer voor 'IJstad', geloven Von Meding en zijn kantoorgenoten dat de woningnood kan worden opgelost met 'wat er al is'. In tientallen steden brengen ze dat in de praktijk. Vooral in naoorlogse nieuwbouwwijken valt veel te herschikken. Vroeger heette het 'inbreiden', nu 'verdichting'.

Op alle *terrains vagues* in en aan de randen van wederopbouw-wijken past een stad als Den Haag, heeft KAW becijferd in *Ruimte Zat in de Stad* (2020), hun onderzoek naar 1.800 buurten met naoorlogse coöperatiewoningen. Alleen al op het oppervlak van ongebruikte garageboxen past een Groningen. „Omarm het bestaande”, zegt Von Meding. „In de vijftig jaar van ons bestaan hebben we nooit op de groene wei gebouwd.”

In de vijftig jaar van ons bestaan hebben we nog nooit op de groene wei gebouwd'

Driekwart van de wijk heeft voor het plan gestemd. Tegenstanders vrezden overlast, willen überhaupt geen sloop, of hebben geen zin in huurverhoging als ze intern laten verbouwen.

„Daarom wil mijn vader de indeling niet veranderen”, zegt Cetin Kaya (47), die open doet. „Mijn vader is in Turkije geboren, maar ik ben een geboren en getogen Harinkopper”, zegt hij, de bijnaam uit de tijd dat Vlaardingen nog een eigen vissersvloot had. Kaya kent de wijk op zijn duimpje en vindt dat het wel meevalt met de medezeggenschap. „Dit duurt al jaren”, zegt hij. „Alleen last-minute hoor je iets.”

„Communicatie is complex en beklift niet altijd”, erkent Von Meding. „Ja, de huur stijgt, maar sociale huur blijft afgetopt. Mensen maken zich nu misschien zorgen over 150 euro meer in de maand, maar hun nieuwe energierekening wordt ongeveer nul.”

Hans Steketeer doet elke maandag ergens vanuit Nederland verslag

Rellen bij het gemeentehuis in Loosdrecht, waar tijdelijkasielzoekers worden opgevangen. FOTO REMKO DE WAAL / ANP

ASIELOPVANG

'In twijfel trekken Spreidingswet gevaarlijk'

In *Buitenhof* bekritiseerde burgemeester Mark Boumans zijn partijgenoot, VVD-fractievoorzitter Ruben Brekelmans.

Steven Derix

AMSTERDAM

De Haagse politiek moet ophouden te morelen aan de Spreidingswet, die gemeenten verplicht asiellozoekers op te vangen, zo stellen de burgemeesters Ton Heerts (Apeldoorn) en Mark Boumans (Doetinchem). Tijdens het praatprogramma *Buitenhof* kaptelde VVD'er Boumans VVD-fractieleider Ruben Brekelmans, die suggereerde dat gemeenten kunnen afzien van opvang. „Een gevaarlijke uitspraak”, zo stelde Boumans. „De wet geldt en wij moeten die uitvoeren.”

In de afgelopen weken zijn in verschillende gemeenten rellen geweest rond de geplande opvang van asiellozoekers, waarbij de ME in actie moest komen. Bij ongeregelde hellingen in Loosdrecht ontstond afgelopen weken brand naast de opvanglocatie, nadat er fakkels en zwaar vuurwerk in de bosjes werden gegooid. De burgemeester vaardigde daarop een noodverordening uit.

Naar aanleiding van de aanhoudende onrust stuurde het bestuur van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) afgelopen week een brandbrief naar premier Jetten. Volgende week zullen de gemeenten met het kabinet overleggen welke maatre-

gelen genomen kunnen worden om de rust te herstellen.

In *Buitenhof* hekelde burgemeester Boumans de Haagse politiek, die volgens hem onnodige twijfel zaait over de verplichting voor gemeenten om opvang te regelen, als het Rijk daarom vraagt. „De Spreidingswet geldt in Nederland, maar in Den Haag lijkt dat steeds ontkend te worden”, zei Boumans. „Dat maakt het voor ons heel lastig.” Al eerder liet Boumans namens de VNG weten dat de gemeenten zich in de steek gelaten voelen door Den Haag bij de uitvoering van de Spreidingswet. In reactie daarop zei Brekelmans tegen de NOS dat het „aan de gemeenten zelf” is om „te bepalen of ze wel of geen asielopvang willen”.

'Premier Jetten moet regie nemen'

In *Buitenhof* nam Boumans zondag nadrukkelijk afstand van Brekelmans: „Het is van belang dat alle Haagse politici nu zeggen: de wet geldt en die moeten we uitvoeren. Als je tegen het lokale bestuur zegt: het ligt aan jezelf of je het wel of niet wil doen, dan is het einde zoek.” Boumans en Heerts waren bovendien kritisch over uiterste rechtse politici als Mona Keijzer (Groep Keijzer) en Gidi Markuszower (DNA) die aanwezig waren bij de protesten en zich nadrukkelijk achter de demonstranten schaalden.

„Als je als Kamerlid een wet wil veranderen, dan moet je een wetsvoorstel indienen”, zei Heerts. „Dat zijn de spelregels.” Volgens Heerts moet premier Rob Jetten (D66) de regie nemen om de gemoederen in het land tot bedaren te brengen. „Wij hebben al een jaar geleden gezegd dat dit chefsacheis, en dat vinden wij nog steeds.”

SONGFESTIVAL 2026

Verrassende zege Bulgarije, Israël weer tweede op Songfestival

Het Eurovisie Songfestival in Wenen werd overtuigend gewonnen door de Bulgaarse zangeres Dara met het energieke popnummer 'Bangaranga'. Israël werd net als vorig jaar tweede. Of Nederland volgend jaar weer meedoet, is nog onduidelijk.

Thijs Schrik

AMSTERDAM

Het Eurovisie Songfestival in Wenen heeft een heuse verrassingswinnaar gekregen. De zeventigste editie van het liedjesfestijn is op overtuigende wijze gewonnen door Bulgarije. De 27-jarige zangeres Dara wist met haar energieke popnummer 'Bangaranga' zowel de vakjury als het publiek te overtuigen. Ze kreeg in totaal 516 punten en liet daarmee nummer twee Israël (343 punten) ver achter zich. Het is de eerste keer dat Bulgarije het festival wint.

De spanning in de Wiener Stadthalle hing tijdens de bekendmaking van de uitslag in de lucht. Vlak voor het einde van de lang uitgerekte puntentelling kwam Israël op de eerste plek te staan met het nummer 'Michelle' van zanger Noam Bettan. Op dat moment moesten alleen de publieksstemmen voor Bulgarije nog bekend worden. Er was hard boegeroep te horen toen Bettan in beeld kwam, ook in de tv-uitzending. De deelname van het land is net als de afgelopen twee edities zeer omstrede, ook onder de grootste fans van het festival. Toen de punten voor Bulgarije daarna in beeld verschenen, was de vreugde in de zaal dan ook groot.

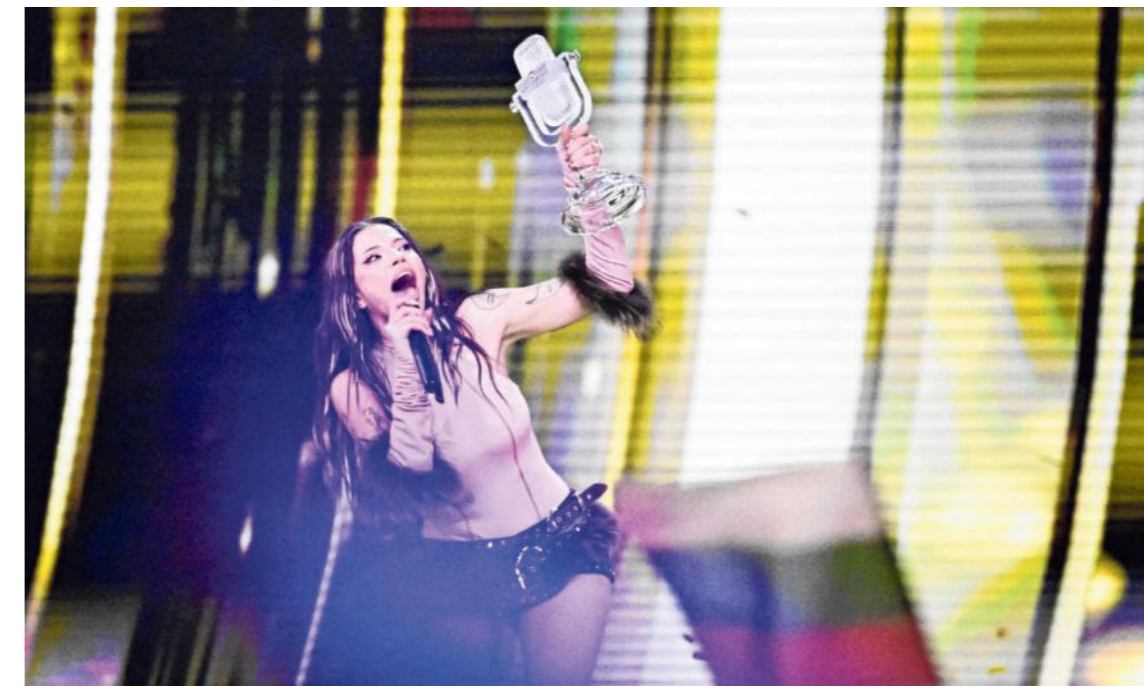
Dara, echte naam Darina Yotova, begon afgelopen week steeds meer op te vallen met haar energieke, grotendeels in het Engels gezongen nummer. Het woord 'bangaranga' is een Jamaicaanse slangterm voor opschudding en commotie. Of, zoals de zangeres ook in interviews zei: „een prachtige vorm van wanorde”.

Gecontroleerde chaos was ook zichtbaar op het podium. Dara danst tijdens haar optreden op stoelen in een surrealistische kantoorsetting met vier dansers die clownsachtige maskers dragen. Het tempo van het nummer gaat gaandeweg steeds meer omhoog, terwijl de leden van Dara en haar dansers alle kanten op zwaaien. Een act die gaat voor puur amusement, iets waar veel kijkers duidelijk behoefte aan hadden.

Toch zagen weinig mensen de overwinning aankomen. Maandenlang stond Finland bovenaan de favorietenlijsten van bookmakers. Pete Parkkonen en Linda Lampenius behaalden met hun nummer 'Liekiniheitin' slechts de zesde plek. Pas op de dag van de finale schoot Bulgarije omhoog bij de wedkantoren.

Geen onrust

De finale verliep verder zoals de regie het had gepland. Op het boegeroep tijdens de puntentelling na was er deze finale, net als tijdens de halve finales, niks te merken van de grote onrust rondom het Songfesti-

Boven: Zangeres Dara wint namens Bulgarije het Songfestival. Midden: het team van Israël: het omstrede land werd dit jaar, net als vorig jaar, tweede. Onder: protesten met Palestijnse vlaggen onder het publiek buiten. Foto's Tobias Schwarz / AFP, Lisa Leutner en Elisabeth Mandl / Reuters.

val. Maar die is er zeker nog door de deelname van Israël. Vijf landen besloten dit jaar het festival te boycotten, waaronder Nederland.

Organisator European Broadcasting Union (EBU) geeft altijd aan dat niet een land, maar een publieke omroep een kandidaat stuurt. Voor Nederland is dat AvroTros, de omroep die in december besloot om dit jaar geen inzending te sturen vanwege het ernstige humanitaire leed in Gaza, de onderdrukking van de persvrijheid en politieke inmenging van Israël tijdens de laatste editie van het Songfestival. Volgens de EBU voldeet de Israëlische omroep KAN echter aan de voorwaarden om mee te doen. Voor AvroTros en de omroepen van Spanje, Ierland, Slovenië en IJsland reden om niet mee te doen. Het Songfestival werd dit jaar in Nederland uitgezonden door de NOS en de NTR.

„We verwachten van de EBU een krachtig signaal tegen oorlog en geweld en voor respect voor de mensenrechten

Woordvoerder VRT

Of Nederland en de andere landen terugkeren is de vraag. De discussie over Israël zal na deze editie zeker niet voorbij zijn. Voor aanvang van de finale liet een woordvoerder van de VRT weten dat de kans klein is dat de Vlaamse omroep volgend jaar een artiest naar het festival stuurt: „We verwachten van de EBU een krachtig signaal tegen oorlog en geweld en voor respect voor de mensenrechten. Dat zijn de waarden die het festival moeten verbinden, en vandaag raken die te veel ondergesneeuwd.” De omroep ziet „geen enkel teken” dat de EBU de bezorgdheid van de VRT serieus neemt. Dit jaar stuurde de Franstalige RTBF een kandidaat namens België.

De NPO en AvroTros willen nog niet zeggen of er volgend jaar een terugkeer mogelijk is. Een woordvoerder van de NPO zegt hierover tegen ANP: „Voordat we daar iets over kunnen zeggen, wachten we de evaluatie van de EBU af. Op basis daarvan gaan we in gesprek met AvroTros.” Die omroep wil „eerst zorgvuldig met alle betrokkenen spreken” voordat het met een inhoudelijke reactie komt.

De Britse Songfestivaldirecteur Martin Green gaf deze week aan dat hij hoopt dat Nederland en de andere landen er volgend jaar weer bij zijn. Tegen het einde van de avond brachten ook de presentatoren die boodschap: „We missen jullie en jullie zijn altijd welkom.”

Rechtbanktekening van **Ridouan Taghi** in de rechtbank van de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught. TEKENING ALOYS OOSTERWIJK / ANP

RECHTSPRAAK

Hoe kan de strafzaak Marengo tegen Taghi doorgaan zonder advocaat?

De zoektocht van Ridouan Taghi naar een nieuwe advocaat is mislukt. Vandaag bespreekt het hof de ontstane situatie.

Jan Meeus

AMSTERDAM

Bij zijn eerste politieverhoor, op 26 januari 2020, sorteerde Ridouan Taghi al voor op de situatie waarin hij zich nu bevindt. In een speciaal voor hem gebouwde verhoorkamer op het terrein van de Extra Beveiligde Inrichting in Vught heeft hij het over een nepproces en een mediacircus: „Zeg tegen de rechter gewoon lekker: geef mij levenslang.”

Levenslang heeft hij inderdaad in 2024 gekregen van de Amsterdamse rechtbank. En na de arrestatie van zijn advocaten Youssef Taghi in 2022, Inez Weski in 2023 en Vito Shukrula in 2025 zit hij nu zonder rechtsbijstand in het hoger beroep van zijn strafzaak.

Hoewel niemand dat wenselijk vindt, is het niet gelukt een nieuwe advocaat te vinden. Meerdere oproepen en een aantal gesprekken met gegadigden hebben niks opgeleverd. Ondertussen verdort het hoger beroep in de strafzaak Marengo gestaag. Volgens de planning zal het Openbaar Ministerie eind mei beginnen met het formuleren van een strafreis tegen Taghi en dertien medeverdachten.

Zowel het Openbaar Ministerie als het dekenberaad - een overlegorgaan van de elf lokale dekens van de Orde van Advocaten - zien op dit

moment niets in het verplicht aanstellen van een advocaat. En dat geldt ook voor Taghi zelf. „Ik zou niet willen dat een advocaat wordt gedwongen”, zei hij eind vorig jaar tijdens een speciale zitting over zijn rechtsbijstand.

Ultieme poging

Na die zitting gaf het hof een onderzoekrechter nog eens vier maanden de tijd om een oplossing te vinden. Sindsdien heeft het dekenberaad in overleg met die onderzoekrechter een ultieme poging gedaan om rechtsbijstand voor Taghi te regelen. Maar die poging is mislukt.

En zo ligt de hete aardappel weer bij het hof, dat helemaal geen rol heeft bij de benoeming van advocaten. De wetgever heeft dat elders beled. Verdachten die worden gearresteerd kunnen op grond van de wet namelijk via het Openbaar Ministerie en de raad voor de rechtsbijstand vragen om een advocaat. Om te voorkomen dat een verdachte bijvoorbeeld wordt gehoord zonder juridische bijstand, hebben advocaten een zogeheten ‘piketdienst’.

Zowel het OM als de raad voor de rechtsbijstand vinden echter dat zij geen rol hebben bij de zoektocht naar een advocaat voor Taghi. Zij wijzen naar de advocatenwet. Daarin staat dat verdachten die een

advocaat zoeken, zich kunnen melden bij een van de elf lokale dekens van de Orde van Advocaten.

De deken kan een dergelijke verdachte helpen en, zo staat in de wet, in bijzondere gevallen een advocaat toewijzen. Taghi heeft een dergelijk verzoek gedaan en daarom is het dekenberaad aan een zoektocht begonnen, tevergeefs.

Maandag bespreekt het hof de patstelling met Taghi en zijn dertien medeverdachten tegen wie het hoger beroep loopt. De ontstane situatie is in alle opzichten uniek. Daarom is voor de belangenafweging die het hof zal moeten maken geen draaiboek.

De klok tikt onverbiddelijk door en makkelijke oplossingen zijn er niet

Een cruciaal uitgangspunt is dat iedere verdachte recht heeft op een eerlijk proces. Daarvoor is gezien de belangen - al dan niet levenslang - rechtsbijstand door een advocaat meer dan gewenst. Al staat nergens in de wet dat bijstand door een advocaat verplicht is. Tenzij iemand minderjarig of ontoerekeningsvatbaar is, wat voor Taghi niet geldt.

Naast het belang van de ver-

dachte moet het hof rekening houden met andere belangen, zoals die van de medeverdachten. Zij hebben recht op een spoedige afwikkeling van hun strafzaak. Datzelfde geldt voor de nabestaanden van de slachtoffers van de moorden die in de Marengozaak centraal staan. Ook zij hebben binnen een redelijke termijn recht op duidelijkheid.

Om de belangen van Taghi, zijn medeverdachten en de nabestaanden goed te kunnen wegen, wil het hof alle partijen maandag spreken. Hoe het daarna verder gaat, zal vermoedelijk niet meteen duidelijk worden. Maar de klok tikt onverbiddelijk door en makkelijke oplossingen zijn er niet meer.

Na het requisitoir eind mei zullen de advocaten van de dertien medeverdachten van Taghi gaan pleiten. Ergens in het laatste kwartaal van 2026 zal het hof de behandeling ter zitting sluiten, om naar verwachting in het voorjaar van 2027 uitspraak te doen.

Mogelijke scenario's

Het meest wenselijke scenario is dat zich voor het sluiten van de behandeling toch een advocaat meldt voor Taghi. Omdat die nieuwe advocaat zich moet inlezen voordat het werk op zitting kan beginnen, zal dat ongetwijfeld leiden tot vertraging. De vraag is hoeveel vertraging nog redelijk is voor de andere

verdachten. Als het hof oordeelt dat het voor de andere verdachten te lang gaat duren, moet de zaak van Taghi worden afgesplitst. Dan moeten er nieuwe rechters worden aangesteld omdat een rechter zich niet twee keer over hetzelfde feitencomplex mag uitspreken.

De twee scenario's waarin niemand zich meldt als advocaat voor Taghi, zijn voor het hof lastiger: uitspraak doen in zijn zaak of wachten tot zich een advocaat aandient? Wat het hof ook beslist, in beide gevallen stokt de procedure daarna als Taghi verstoken blijft van rechtsbijstand.

Schort het hof een uitspraak op in afwachting van rechtsbijstand, dan zal de voorlopige hechtenis van Taghi volgens de wet iedere drie maanden moeten worden geïntermeerd. Omdat de kans dat Taghi vrijkomt nihil is gezien zijn veroordeling tot levenslang in eerste aanleg, ontstaat een patstelling die alleen kan worden doorbroken als zich een advocaat meldt of iemand wordt aangewezen.

Doet het hof wel uitspraak, dan kan het zich in ieder geval baseren op het dossier, inclusief alle argumenten die de advocaat van Taghi in eerste aanleg heeft aangeleverd. Daarna kan Taghi zelf cassatie aantekenen bij de Hoge Raad. Maar die procedure voeren zonder advocaat lijkt onmogelijk.

Advertentie

Word lid

Amnesty International strijdt sinds 1977 tegen de doodstraf.
Dat blijven we doen. Help mee. Word lid.

AMNESTY
INTERNATIONAL

VOOR DE RECHTEN VAN IEDER MENS

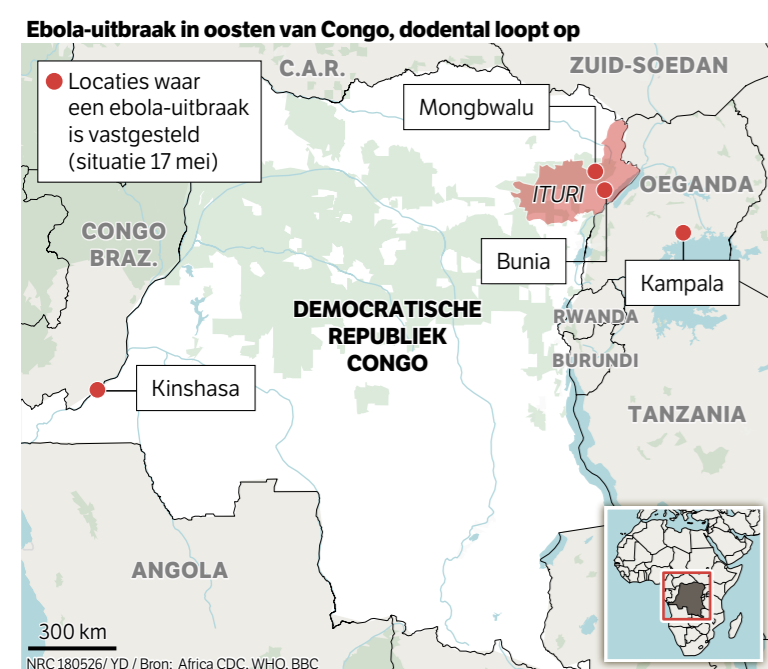

Een temperatuurmeting voor het Kibuli Muslim-ziekenhuis in de Oegandese hoofdstad Kampala. FOTO HAJARAH NALWADDA/AP

VIJF VRAGEN OVER EBOLA-UITBRAAK AFRIKA

'Dit kan weleens een grote uitbraak worden', zeggen experts

Door ebola getroffen gebied

De WHO krijgt weinig grip op een zich razendsnel uitbreidende ebola-uitbraak in Congo en Oeganda en roept de internationale noodtoestand uit. Experts zijn bezorgd over het kwetsbare gebied. „Er zijn aanwijzingen dat het een veel grotere uitbraak betreft dan wat tot nu toe ontdekt is.”

De ebola-uitbraak die begon in het oosten van Congo dreigt stilaan uit te groeien tot een internationale gezondheids-crisis. Zondag riep de Wereldgezondheidsorganisatie WHO de internationale noodtoestand uit. Inmiddels zijn al zeker tachtig mensen overleden en 246 verdachte gevallen geregistreerd. Er zijn op dit moment geen zorgen dat het virus pandemisch wordt.

Wat deskundigen veel zorgen baart, is het gebrekkige zicht op verspreiding van het dodelijke virus. Het gaat om het Bundibugyo-virus, een minder vaak voorkomende ebola-variant waarvoor geen goedgekeurd vaccin

of specifieke behandeling bestaat. Zeker is dat er besmettingen vanuit de Oost-Congolese provincie Ituri inmiddels de Congolese en Oegandese hoofdsteden Kinshasa en Kampala hebben bereikt. De WHO ziet verschillende aanwijzingen dat het hier gaat om „een potentieel veel grotere uitbraak dan wat nu ontdekt en bevestigd is”. Gevreesd wordt voor verdere verspreiding.

„Voor de regio is dit een zeer ernstige situatie”, zegt Laurens Liesenborghs, infectieziekten-deskundige bij het Instituut voor Tropische Geneeskunde en de KU Leuven, die vaak in Congo heeft gewerkt. „Dit kan weleens een grote uitbraak worden.” Vijf vragen.

1 | Wat is de situatie op dit moment?

De uitbraak is nog niet scherp in beeld. Volgens de Congolese gezondheidsautoriteiten was de eerste verdachte patiënt een verpleegkundige die zich op 24 april meldde bij een gezondheidscentrum in Bunia, de hoofdstad van Ituri, met symptomen die bij ebola passen. De WHO ontving op 5 mei signalen van verdachte gevallen uit diezelfde regio. De monstertesten in eerste instantie negatief voor ebola, maar na een tweede analyse in de hoofdstad Kinshasa bleek dat het toch om die dodelijke ziekte ging.

De testen die ter plaatse gebruikt worden, blijken alleen de meest voorkomende ebola-variant, het Zaïre-virus, te kunnen detecteren, zei WHO-baas directeur Tedros Adhanom Ghebreyesus later. In Kinshasa bleek dat het hier om het Bundibugyo-virus gaat.

Binnen enkele dagen was duidelijk dat de uitbraak niet tot Ituri beperkt bleef. Zaterdag was al sprake van tachtig doden en meer dan tweehonderd besmettingen, verspreid over drie gezondheidsregio's in de provincie. In de Oegandese hoofdstad Kampala werden vrijdag en zaterdag twee besmettingen vastgesteld bij mensen die uit Congo waren gereisd en voor zover bekend geen direct verband hadden met elkaar. Diezelfde zaterdag kwam ook een positieve test uit de Congolese hoofdstad Kinshasa, van iemand die net terugkwam uit Ituri.

2 | Hoe raak je besmet met ebola, en wat weten we over deze specifieke variant?

Ebola verspreidt zich niet via de lucht, zoals bijvoorbeeld het coronavirus, maar via contact met besmette lichaamsvloeistoffen. Mensen zijn alleen besmettelijk als ze al symptomen hebben of al overleden zijn, „maar dan is het ook gelijk erg besmettelijk”, zegt Liesenborghs. De ziekte begint vaak met algemene maar hevige griepklachten en verergert snel met diarree, overgeven, orgaanfalen en inwendige en uitwendige bloedingen uit neus, tandvlees of ogen. „Alle grote ebola-uitbraken komen voor in landen waar zorgsystemen overbelast zijn en snelle opsporing, isolatie en veilige zorg niet vanzelfsprekend zijn.”

Pas twee keer eerder is een uitbraak geweest met deze specifieke Bundibugyo-variant, vernoemd naar het Oegandese district waar de variant in 2007 voor het eerst opdook. In 2012 volgde een uitbraak in Congo. „We weten dus nog helemaal niet zoveel over de dodelijkheid van dit virus”, zegt Liesenborghs. „In de eerste uitbraak was dat „maar” 25 procent, in Congo was dat al 50 procent, maar het gaat steeds om kleine uitbraken met tientallen patiënten.”

„Het eerste ebolavaccin heeft veel tijd gekost. Nu staan we eigenlijk weer aan het begin”, zegt Marie Roseline Bézizaire, epidemioloog en directeur noodrespons bij WHO Afrika.

ka. „We hopen dat er misschien kandidaatvaccins zullen komen, maar op dit moment zit er nog niets concreets in de pijplijn.”

3 | Waarom ziet de WHO dit nu als internationale noodsituatie?

Virussen hebben geen boodschap aan landsgrenzen. Nu er weinig zicht is op een zich snel verspreidende, ernstige ziekte, is het belangrijk dat een gecoördineerde internationale operatie op gang komt waarin ook omliggende landen betrokken zijn.

Het uitroepen van de noodtoestand betekent dat de WHO de coördinatie van deze uitbraak op zich neemt, maar de organisatie heeft zelf nauwelijks uitvoerend mandaat. „Dit is vooral een wake-up call voor ngo's, medische organisaties en geldschieters om heel snel in actie te komen”, zegt Liesenborghs. Volgens hem moeten nu vooral zo snel mogelijk testen het gebied in waarmee deze variant wel aangetoond kan worden, zodat mensen niet ongediagnosticeerd blijven rondlopen.

WHO-baas Tedros heeft bijna een half miljoen euro uitgetrokken voor het opzetten van snelle surveillance, het opsporen van contacten en het uitbreiden van laboratoriumcapaciteit in de regio, maar hij spoort individuele landen vooral aan om ook zelf maatregelen te nemen: goede klinieken op tuigen, de bevolking informeren, zorgen dat de communicatie tussen landen en regio's op orde is.

4 | Waarom is juist deze regio zo kwetsbaar voor de verspreiding van ebola?

Ituri is geen gebied waar een uitbraak vanzelf binnen de eerste besmettingshaarden blijft. Volgens Africa CDC, de gezondheidsorganisatie van de Afrikaanse Unie, vergroot de ligging juist het risico op verdere verspreiding. Niet alleen door de nabijheid van Oeganda en Zuid-Soedan. In de regio met mijnbouw, geweld en vluchtbewegingen blijven mensen niet vanzelf op één plek.

In Ituri worden oude conflicten over land, macht en gemeenschapsbescherming uitgevochten door milities, onder meer rond Lendu- en Hema-groepen. Sinds 2021 staat Ituri onder een zogeheten *état de siège*, een uitzonderingsregime waarbij militairen een groot deel van het provinciale bestuur hebben overgenomen.

De uitbraak komt dus bovenop een humanitaire crisis. „Daardoor slaan mensen op de vlucht en wordt het moeilijker om besmettingsketens te volgen. Bovendien is het lokale gezondheidssysteem niet sterk genoeg om zo'n uitbraak goed op te vangen en erop te reageren”, zegt Bézizaire van WHO Afrika.

5 | Waarom is het zo moeilijk om zicht te krijgen op de verspreiding van het virus?

Vooral de richting waarin mensen bewegen, maakt de uitbraak lastig af te bakenen. Niet alleen binnen Ituri zelf, maar ook naar Noord-Kivu, zegt Bézizaire. „Die provincies zijn nauw met elkaar verbonden. Noord-Kivu telt meer dan acht miljoen inwoners.”

De bestrijding van ebola staat of valt met snelheid en traceerbaarheid. Dat is in Ituri door de voortdurende beweging moeilijk. Africa CDC zegt dat het nog niet goed lukt om alle contactpersonen te identificeren, terwijl lokale autoriteiten proberen te achterhalen wie mogelijk aan het virus is blootgesteld.

Rwampara, een van de getroffen gezondheidszones in Ituri, laat zien hoe de grote besmettelijkheid ervoor zorgt dat contactonderzoek bij ebola zo snel achterop kan raken. Salama Bamunoba, betrokken bij het lokale maatschappelijk middenveld, zei vrijdag tegen TV5Monde dat jongeren er graven delven en lichamen vervoeren „met blote handen, zonder handschoenen, zonder mondkapje”. Wie een zieke verzorgt of een lichaam aanraakt, kan zelf besmet raken. Als die persoon daarna niet snel wordt opgespoord en gevolgd, loopt het virus voor op de gezondheidsdiensten. „Als één familielid ziek is”, zei Bamunoba, „neemt hij de hele familie met zich mee.”

Wanneer patiënten niet meteen in formele zorg terecht komen, wordt het nog moeilijker om zicht te krijgen op de verspreiding van het virus. De WHO wijst op ongebruikelijke clusters van sterfgevallen in gemeenschappen en op doden onder zorgverleners. Sommige patiënten zijn mogelijk eerst thuis verzorgd, of kwamen terecht bij informele zorginstellingen waar bescherming en registratie tekortschoten. Dan wordt het achteraf moeilijker om te reconstrueren wie met wie in contact is geweest. Daardoor raakt bron- en contactonderzoek achterop: gezondheidsdiensten moeten niet alleen terugzoeken waar een besmetting begon, maar ook vooruitdenken waar de volgende blootstelling al kan hebben plaatsgevonden.

Een deel van de bevolking is bij eerdere uitbraken gevaccineerd tegen de Zaïre-variant van ebola. Nu het om een ander subtype gaat, kan dat verarring oproepen bij burgers. De eerste opgave is daarom een misverstand uit de wereld te helpen, zegt Bézizaire. „Gewone burgers weten niet om welk type ebola het gaat. Voor hen is ebola gewoon ebola. We moeten hen zo snel mogelijk zien duidelijk te maken: hoe sneller je naar een gezondheidscentrum gaat, hoe groter de kans dat je het virus overleeft. We moeten uitleggen hoe mensen zichzelf kunnen beschermen tegen het risico, hoe ze besmetting kunnen vermijden en hoe ze verdere verspreiding kunnen voorkomen.”

MOSKOU

Oekraïne doodt vier mensen met droneaanval

Boris Bouwman

AMSTERDAM

Oekraïne heeft minstens vier mensen gedood bij droneaanvallen in veertien Russische regio's, waaronder Moskou, melden Russische autoriteiten zondag. Het zou gaan om een van de grootste aanvallen op Moskou sinds het begin van de grootschalige Russische invasie van Oekraïne in 2022, meldt persbureau AP. De Russische krijgsmacht heeft naar eigen zeggen 556 drones onderschept.

De Oekraïense president Zelensky noemt de aanval, die in de nacht van zaterdag op zondag plaatsvond, op X een „volkomen gerechtvaardigde respons” op de aanvallen die Rusland uitvoert op Oekraïense „steden en gemeenschappen”. Zijn boodschap aan de Russen luidt: maak een einde aan de oorlog. „De Oekraïense fabrikanten van drones en raketten zetten hun werk voort”, voegt hij toe.

Volgens de regionale gouverneur van Moskou, Andrei Vorobyov, kwam een vrouw om het leven in de stad Chimki en stierven twee mannen in het dorp Pogorelki. Een andere man werd gedood bij een aanval op een vrachtwagen in grensregio Belgorod.

Ook vielen er door de nachtelijke aanval minstens 12 gewonden, vooral nabij een olieraffinaderij, waarvan de „technologie” niet beschadigd zou zijn geraakt, schrijft Moskou's burgemeester Sergej Sobyjanin op Telegram. Verder zouden er brokstukken van drones zijn neergekomen op luchthaven Sheremetyevo, net buiten Moskou.

Zelensky dreigde vrijdag al met een vergeldingsaanval, naar aanleiding van massale drone-aanvallen vanuit Rusland afgelopen week. Daarbij werden ruim twintig Oekraïners gedood en raakten circa vijftig mensen gewond.

Advertentie

Stel je vragen aan onze correspondenten!

NRC CORRESPONDENTEN-AVOND

Koop nu je tickets op nrc.nl/correspondentenavond

Dinsdag 2 juni
Pakhuis de Zwijger

Eens in de twee jaar komen de ruim twintig correspondenten van NRC tegelijk naar Nederland. Ter gelegenheid hiervan organiseert NRC een bijzonder programma in Pakhuis de Zwijger in Amsterdam. Wil je weten hoe onze correspondenten verslag doen over landen waar journalisten niet welkom zijn? En hoe je als journalist opereert in een wereld die bol staat van de desinformatie? Stel je vragen aan onze correspondenten.

nrc

Mensen nemen deel aan een demonstratie tegen de plannen voor een azc in Hellevoetsluis. Velen waren in het roze gekleed.

REPORTAGE DEMONSTRATIE HELLEVOETSLSUIS

Waar rechts gedachtengoed en vrouwenrechten samenkomen

Opnieuw vond er een 'vrouwenmars' plaats tegen de komst van asielzoekers. Deelnemers waren in het roze gekleed.

Zo'n honderd mensen liepen zaterdag mee in een protest tegen de komst van een asielzoekerscentrum in Hellevoetsluis. FOTO'S HEDAYATULLAH AMID / NRC

Esther Rosenberg en Anikó de Geest

HELLEVOETSLSUIS

Zo'n honderd mensen, in roze, lopen deze zaterdagmiddag vanaf het gemeentehuis door de straten van Hellevoetsluis. Het zijn vooral vrouwen, van alle leeftijden, met spandoeken en borden met teksten als 'Eigen volk eerst' en 'Genoeg is genoeg' en met Nederlandse vlaggen erbij getekend. De optocht was aangekondigd als een vrouwenmars „tegen de azc's in Voorne aan Zee”, de gemeente waartoe Hellevoetsluis behoort.

Er lopen ook mannen mee en zo'n vijftien van hen dragen roze hesjes. Organisator en paardencoach Miranda van Driel uit Hellevoetsluis, noemt hen „onze mannen van de ordedienst”. De groep kent elkaar al lang, zegt een lid van die ordedienst. Ze protesteerden vanaf 2020 op het Museumplein en op het Malieveld, tegen de coronamaatregelen. Ze ervaren dat journalisten en politici hen niet serieus namen. De rellen die soms op de demonstraties volgden, werden volgens hen verergerd of zelfs aangezet door undercoveragenten („romeo's”). Het bracht hen samen, als een groep. Ze komen uit deze buurt en werden vrienden.

De organisatie had om de ordedienst gevraagd, vertelt een lid, om de vrouwen die door Hellevoetsluis lopen te beschermen. Tegen wie? „Tegen groepen van buitenaf.” Concreter dan dat wordt het niet. En liever komen ze niet met hun naam in de krant. Ron (71) zegt dat ze voor de ordedienst vandaag de mannen kozen die overzicht hebben en rustig blijven. En de mannen met oortjes in? Die hebben een achtergrond in de beveiliging, vertelt een ander lid van de ordedienst.

Aan het begin van de middag staan vriendinnen Regina Dell'Avo (55, hondenuppas, bij de gemeenteraadsverkiezingen stemde ze PVV) en Paula van Bergen (56, vrijwilliger bij de kledingbank, ze stemde FVD) te verkleumen voor het gemeentehuis. Ze hoorden via via van deze mars. Dit is hun eerste demonstratie.

Zij maken zich zorgen over de veiligheid van hun kinderen. Dell'Avo heeft een zoon van zeventien. Voelt hij zich onveilig? „Nee, ik voel me niet veilig voor hém.” En de 18-jarige dochter van Van Bergen? „Ze kan prima voor zichzelf opkomen”, maar de maatschappij verhardt, ziet Van Bergen. Laatst nog zag ze vriendinnen van dertien met elkaar vechten bij het winkelcentrum.

Dan pakt Van Driel de microfoon voor de deur van het gemeentehuis. „We staan hier vandaag niet omdat we tegen alle vluchtelingen zijn”, zegt ze. „Maar waarom zijn het zoveel alleenstaande mannen? Waar zijn de vrouwen en kinderen? Waar zijn de oudere mannen of de mannen met een handicap?” In Hellevoetsluis ligt een schip met zo'n 150 asielzoekers en statushouders. Er komen in de gemeente Voorne aan Zee nog 388 opvangplekken voor asielzoekers bij. Een nieuw college zal samen met de gemeenteraad beslissen waar er een azc komt.

Niet meer zedenmisdrijven

Het is niet de eerste vrouwenmars tegen de komst van een azc deze maand. Er was er een in Apeldoorn, een in Loosdrecht. Waarom vrezden deze vrouwen voor hun veiligheid en wat heeft dit met asielzoekers te maken? De cijfers vertellen iets anders. Zo worden asielzoekers volgens onderzoek van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC) minder vaak verdacht van criminaliteit dan een vergelijkbare groep Nederlanders (bijvoorbeeld even oud, laag inkomen).

Als het gaat om zedendelicten is het risico op verdenkingen in beide groepen ongeveer even groot.

„Geweld tegen vrouwen is een gigantisch groot probleem”, zegt Danique de Jong, initiatiefnemer van de actie 'Wij eisen de nacht op'. Die actie ontstond na een reeks geweldplegingen tegen vrouwen, waaronder ook de moord op de 17-jarige Lisa vorig jaar augustus. Bijna de helft van de vrouwen in Nederland heeft sinds de leeftijd van 15 jaar fysiek of seksueel geweld ervaren, blijkt uit cijfers van het Europees Instituut voor Gendergelijkheid.

De angst die vrouwen voelen, moet volgens De Jong dan ook erkend worden. Maar zelf loopt ze niet mee met de azc-vrouwenmarsen. De koppeling van vrouwenveiligheid aan asiel leidt af van wat volgens haar de oorzaken zijn van geweld tegen vrouwen: genderrollen, machtsverhoudingen en de voortvloeiende ongelijkheid tussen mannen en vrouwen.

De angst voor asielzoekers die vrouwen iets aandoen, wordt vooral aangepraat door populistische politici

Danique de Jong

initiatiefnemer van 'Wij eisen de nacht op'

Geweld tegen vrouwen, zegt ze, „staat totaal los van asiel en migratie”. De angst voor asielzoekers die vrouwen iets aandoen, wordt vooral aangepraat door populistische politici als Geert Wilders en Lidewij de Vos, denkt De Jong. Hun agenda is gericht op asielmigratie, „daarom koppelen ze dat continu aan een onderwerp dat op dat moment speelt. Toen we met z'n allen in rep en roer waren over de woningnood, werd asiel gekoppeld aan woningnood. Nu vrouwveiligheid hoog op de agenda staat, wordt dat gekoppeld aan asiel, zodat de discussie uiteindelijk weer daarover gaat.”

De wetenschap heeft er zelfs een eigen term voor: femonationalisme.

Dehumaniseren van groepen

Uiterst rechtse politici hanteren volgens Sarah de Lange, hoogleraar Nederlandse politiek aan de Universiteit Leiden, een vrouwbeeld van „een vrouw die thuis voor de kinderen zorgt en kwetsbaar is als het aankomt op wat mannen haar aan kunnen doen”. Daarbij gaat het altijd om andere mannen, in het bijzonder mannen met een andere culturele achtergrond.

Het koppelen van vrouwenrechten aan uiterst rechts gedachtengoed is „heel risicovol”, zegt de politicoloog. Het geeft partijen „legitimiteit”, omdat ze ermee zowel mannen als vrouwen aanspreken en de zorgen daardoor „breed gedragen” lijken. De 'roze' vrouwenmarsen geven de achterliggende ideeën daarnaast een „lieftlijk” imago, wat het dehumaniseren van groepen mensen als asielzoekers normaliseert.

In Hellevoetsluis, zegt Ton de Koning (65) op een bankje voor het gemeentehuis, wonen veel mensen die, net als hij, eerst in Rotterdam-Zuid woonden. Ze kozen voor een kleinere stad. Iedereen kent elkaar, van school, de cafés. De Koning was dakdekker en vrachtwagenchauffeur. Zijn zoon hield toezicht op de bunkering van schepen in de Rotterdamse haven, zijn dochter is politiek actief.

Hij heeft een ontsteking aan zijn achilleshiel, daarom loopt hij niet mee. „Ik heb er nooit zo veel problemen mee”, zegt hij, met asielzoekers. „Maar het moet wel een beetje leefbaar blijven hier.”

GRENSBEWAKING

Frontex: dit jaar 40 procent minder irreguliere oversteken

Het aantal mensen dat via West-Afrikaanse landen naar Spanje vluchtte, nam af. Meer vluchtelingen wagen poging richting EU via de Balkan.

Karlijn Saris

AMSTERDAM

Het aantal vluchtelingen dat via een irreguliere route de oversteek naar de Europese Unie maakt, is in de eerste vier maanden van 2026 met 40 procent gedaald ten opzichte van diezelfde periode een jaar eerder. Dat blijkt uit voorlopige cijfers van Frontex, de organisatie die de grenscontroles aan de Europese buitengrenzen uitvoert. Frontex verklaart de daling onder meer door het slechte weer van de afgelopen maanden, maar ziet ook een versterkte samenwerking tussen lidstaten.

„De aantallen dalen weliswaar, de menselijke tol blijft torenhoog”, stelt Frontex. Sinds het begin van dit jaar verdronken meer dan 1.200 migranten op de Middellandse Zee. Mensenrechtenorganisaties plaatsen kritische kanttekeningen bij de cijfers. Zij stellen dat steeds meer migranten over de Bal-

kanroute de EU binnenkomen, via gevaarlijke routes en smokkelaars. Wat Frontex opgeeft verschilt aanzienlijk van wat de landen zelf melden.

De grootste daling van het aantal migranten is volgens Frontex te zien langs de zogenoemde West-Afrikaanse route, waar 78 procent minder mensen langs reisden. Migrantentrekken op die route vanuit met name Mauritanië, Senegal en Gambia naar de Straat van Gibraltar om zo het zuiden van Spanje te bereiken.

De meeste migranten komen de EU nog steeds binnen via de centrale en oostelijke Middellandse Zee routes. Die routes lopen vanuit Noord-Afrika (met name Libië) naar Italië, en vanuit het Midden-Oosten naar het zuiden van de Balkan. Toch is ook daar een daling van respectievelijk 46 en 32 procent te zien. Opvallend genoeg is er een flinke stijging van het aantal migranten dat met name vanuit Algerije oversteeft naar Italië: een verdubbeling ten opzichte van vorig jaar.

Mensenrechtenorganisatie Save the Children waarschuwde twee weken geleden dat de officiële migratiecijfers van Frontex een vertekend beeld van de werkelijkheid geven: het aantal mensen dat via de Balkan de EU probeert binnen te komen zou veel hoger liggen dan wordt voorgesteld.

Advertentie

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Zaken & Transacties

CURSUS DAYTRADEN GROEPS-CURSUS 675-2e persoon half geld

Voor wie?

✓Ondernemers

✓Aanpakkers

✓Mensen die resultaat willen, geen theorie

Cursusdata v.d. Valk Breukelen: vrijdag 12 juni en 26 juni incl. koffie, broodjes en lopend buffet. Gratis parkeren Aanmelden: 010 519 21 15 of robwessels.nl

Originele reacties cursisten

■ Lekker cashen!

Na ruim vier maanden voor het echie heb ik dankzij jullie lessen succesvol kunnen handelen. Ik was gestart met € 25.000 en sta inmiddels op € 35.000. En dat met maximaal twee uur handelen per dag.

■ AFM-waardig

Jullie zouden eigenlijk subsidie moeten krijgen van de AFM met deze voorlichting.

■ Geldrobot

Mooi die automatische geldrobot. Ik ben nog steeds onder de indruk. Thnx!

■ Tandenerin zetten

Een snelle manier om extra geld te verdienen. Je moet wel je tandenerin zetten.

WWW.ROBWESSELS.NL 010 519 21 15

Let op! U kunt snel winst boeken maar net zo snel verlies lijden

Advertentie? ZakiMedia - info@zakiMedia.nl - Telefoon 010 - 436 91 24

INTERVIEW **HILDE GEURTS** HOOGLERAAR KLINISCHE NEUROPSYCHOLOGIE

Na leven van signalen: 'Ook zestiger kan een diagnose autisme krijgen'

De blinde vlek voor ouderen met autisme is hardnekkig, blijkt uit het boek *Alles wat we (willen) weten over verouderen met autisme* van hoogleraar Hilde Geurts. „Veel mensen hebben zich weten te redden dankzij compensatiestrategieën.”

Neurowetenschapper **Hilde Geurts**: „Een deel van de mensen heeft misschien zijn weg zelf gevonden.” FOTO MERLIJN DOOMERNIK

Ingmar Vrieseema

AMSTERDAM

Een man van begin zestig vermoedde dat hij autisme had, net als zijn dochter. Maar toen hij bij de ggz aanklopte, hoorde hij: joh, iedereen heeft wel autistische trekjes. Hij hield vol, werd onderzocht en inderdaad: diagnose autisme. Een vrouw, ook in de zestig, zag een documentaire over iemand met de aandoening en herkende zichzelf. Nee, zei de huisarts, autisme gaat niet over ouderen, dat wordt bij kinderen vastgesteld. De vrouw stond erop dat ze werd doorverwezen en ja hoor: autisme.

De blinde vlek voor ouderen met autisme is hardnekkig, blijkt uit het nieuw verschenen boek *Alles wat we (willen) weten over verouderen met autisme*, van de hand van hoogleraar klinische neuropsychologie aan de Universiteit van Amsterdam Hilde Geurts (54), tevens senior-onderzoeker bij ggz-instelling het Leo Kannerhuis. Het is niet alleen een blinde vlek in de zorg maar ook, van oudsher, in de wetenschap, zoals Geurts rond 2010 beseftte toen ze uitzocht hoe oud de oudste deelnemers waren in onderzoek naar autisme: 42 jaar.

Ze stuitte ook op een internationaal overzichtsartikel van vakgenoten die hadden uitgeplozen hoeveel papers er bestonden over het onderwerp. Over autisme: achttienduizend. Over autisme onder ouderen: vier. Dat terwijl naar schatting bij 1 à 3 procent van de Nederlanders sprake is van autisme, ongeacht de leeftijd. Dat zijn enkele honderdduizenden mensen, onder wie, gezien de vergrijping, vele tienduizenden ouderen, vaak zonder diagnose.

Vanwaar de blinde vlek voor ouderen met autisme?

„De diagnose 'autisme' is relatief jong, in Nederland werden de eerste diagnoses pas gesteld in de jaren vijftig, zestig van de vorige eeuw. Niet bij alle leeftijdsgroepen, maar uitsluitend bij kinderen. Want bij hen viel op: er was een andere taalontwikkeling, een andere motorische ontwikkeling, hun ouders konden niet op eenzelfde manier contact met hen maken. Zodra die kinderen meerderjarig werden, belandden ze in de volwassenenzorg, maar die stond los van de zorg voor kinderen: er gold een heel ander denkkader, waar autisme er gewoon niet zo toe deed. Sowiesso werd er decennialang heel anders over autisme gedacht dan nu.”

Hoe dan?

„Dat je met autisme geen behoefte had aan sociaal contact, dat je zelfs geen oogcontact zou maken, dat sprake was van een heel zwakke taalontwikkeling, vaak ook van een intellectuele beperking. Je had een slecht

toekomstperspectief. Kortom: de groep die toen werd beschouwd als autistisch was een heel andere - veel kleiner ook - dan nu.”

Want wat verstaan we nu onder autisme?

„We weten nu vooral dat er niet één strakke definitie bestaat. Wat je wel kunt zeggen: iedereen met autisme heeft het moeilijk in het sociale verkeer. Je wordt niet zo goed begrepen, of je hebt moeite met het lezen van anderomans gezichtsuitdrukking. Als iemand lacht, is dat dan cynisch of oprecht, of lacht iemand je uit? Er gaat dus iets mis in de sociale afstemming. Sommige mensen schrijven een telefoongesprek van tevoren uit, zo van: wat voor vragen zal ik stellen en hoe sluit ik het gesprek af? Daarnaast zijn mensen met autisme overgevoelig voor prikkels. Weinig mensen worden echt blij van een kantoorruimte, maar dat is nog iets anders dan dat zo'n beetje alle geluiden even hard binnenkomen. En je hebt behoefte aan duidelijkheid, aan structuur. Als je op al die drie de dingen hoog scoort, ja dan neemt de kans toe dat je tegen dingen gaat aanlopen. Conflictieën op het werk, eenzaamheid, angstklachten, relatieproblemen, enzovoort.”

Springt autisme altijd in het oog?

„Nee, want veel mensen hebben geleerd de kenmerken te maskeren. Ze hebben zich aangeleerd: ik hoor mij in deze situatie zus en zo te gedragen. Maar je ziet aan de buitenkant niet hoe hard iemand aan het werk is. Ik trek altijd deze vergelijking: het is

vrijdagavond na een zware werkweek, je bent kapot, maar er is nog een feestje en je gaat. Dan kun je best nog wel even vrolijk doen daar. Maar daarna ben je uitgeteld en moet je het hele weekend bijkomen en denk je: ik was daar eigenlijk veel te moe voor. Dat gevoel hebben mensen met autisme ook - maar dan vrijwel altijd.”

In je boek citeer je een psycholoog die zegt: mensen met autisme raken dikwijls pas op hogere leeftijd uit balans. Hoe kan dat?

„Je ziet bij mensen die, zeg, pas als zestiger in beeld komen van de zorg, dat ze zich lange tijd vaak best hebben weten te redden dankzij allerlei compensatiestrategieën. Maar dan gaan ze met pensioen terwijl werk juist die belangrijke structuur bood. Of hun partner wordt ziek of komt te overlijden, terwijl die juist hielp bij het bewaren van de balans. Of mensen krijgen zelf lichamelijke klachten zodat sporten niet goed meer gaat, terwijl bijvoorbeeld hardlopen nou juist hun manier was om de overdaad aan prikkels aan te kunnen. En het vinden van een nieuwe strategie kan heel lastig zijn voor iemand met autisme.”

Je beschrijft ook in je boek: ouderen vermoeden soms niet eens dat ze autisme hebben. Hoe komt dat?

„We zijn allemaal opgegroeid met een idee over wat autisme is en als je vervolgens geen mensen om je heen hebt met autisme, en je verdiept je er verder niet in, dan kan het goed zijn dat je dat beeld niet bijstelt.”

Veel ouderen, schrijft Geurts in

haar boek, maakten kennis met autisme via *Rain Man*, een bekende film uit 1988 met Dustin Hoffman. Blijft dat je ijkpunt, dan kun je zomaar denken dat autisme mensen vreselijk neurotisch maakt en wiskundig zo briljant dat ze precies kunnen zeggen hoeveel tandenstokers op de grond zijn gevallen vijf seconden nadat een serveerster een doos uit haar hand heeft laten glippen. „246”, aldus Rain Man. „Veel ouderen met autisme denken: zo ben ik niet, dus ik ben niet autistisch”, zegt Geurts.

En daar komt dus bovenop dat ouderen die wél autisme bij zichzelf vermoeden, lang niet altijd worden gehoord?

„Klopt, want ook onder sommige psychologen, psychiaters en huisartsen leeft nog een achterhaald beeld. Of ze betwijfelen of het nog wel zin heeft om een diagnose te geven.”

Zo van: u bent zeventig geworden zonder diagnose dus die laatste tien, twintig jaar zingt u ook wel uit?

„Precies. 'U heeft dat niet meer nodig, mevrouw.’”

Een diagnose is juist wél nuttig, ook op hogere leeftijd, schrijft u.

„Ja. Ook al is een diagnose uiteindelijk niet meer dan een verzamelaam voor uiteenlopende kenmerken, veel mensen gaan vaak toch denken: zie je nou wel, er is een reden dat ik tegen dingen aanloop. En: er is een hele groep mensen die op eenzelfde manier anders is als ik. Dat besef alleen al kan je helpen. En een diagnose

reikt je ook de taal aan voor dingen die jij ervaart. Zo is de kans fiftyfifty dat iemand met autisme ook kampt met alexithymie, dat je je eigen gevoel niet goed kunt herkennen.”

Je krijgt een ander denkkader?

„Ja. Je kunt, terugkijkend, zelfs het verhaal van je leven gaan herschrijven. Zo van: het is eigenlijk superknop dat het mij is gelukt om deze loopbaan of mijn vriendschappen op de rails te houden. En het is bij nader inzien helemaal niet gek dat het hier en daar is misgelopen. Maar: een diagnose is niet alleen maar positief. Onderzoek onder ouderen die hun diagnose kregen tussen de 60 en 77 jaar wees uit dat ze er een dubbel gevoel aan overhielden. Had ik dit maar eerder geweten, denken ze. Een soort rouwverwerking. En sommige dachten ook: ik ben dus raar. Of: blijf ik nu altijd alleen? En tegelijkertijd kunnen ze beter uitleggen aan vrienden: joh, als ik straks op dat feestje na een half uur wegga zonder wat te zeggen, dan is dat niet onwaardig bedoeld hè. Dan lukt het me allemaal gewoon niet meer.”

Raadt u ouderen met een vermoeden aan om zich te laten diagnosticeren?

„Een deel van de mensen heeft misschien zijn weg zelf gevonden. Die heeft de eigen gebruiksaanwijzing al leren lezen en ook in z'n omgeving is er begrip, zonder diagnose. Maar anderen zijn enorm aan het worstelen. Het is zonde als zij niet te weten komen wat hen zo dwarszit.”

Advertentie

RADIO
VERONICA

EKDOM IN DE MORGEN

ELKE OCHTEND VAN 06:00-10:00

De Indiase premier **Narendra Modi** bracht een tweedaags bezoek aan Nederland. Met premier **Rob Jetten** bezocht hij de Afsluitdijk.
FOTO ROBIN UTRECHT/ANP

STAATSBEZOEK INDIA

Handel had bij Modi's bezoek voorrang op een oplossing voor Insiya

Modi kwam voor het eerst sinds 2017 naar Nederland, bezocht het koningspaar en ontmoette mensen uit het bedrijfsleven.

Merel Thie

DEN HAAG

„Julie hebben de taal van Nederland geadopteerd, maar zijn de taal van jullie voorouders niet vergeten.” De Indiase premier Modi wordt luid toegejuicht op een bijeenkomst met de Indiase diaspora in The World Forum in Den Haag tijdens zijn tweedaagse bezoek aan Nederland.

Modi spreekt in het Hindi zijn publiek toe, is te zien op online beelden. Hij wijst op de blijvende verbintenis van de Indiase diaspora met het moederland. „Vrienden, de geschiedenis getuigt van de verbinding van vele culturen. Maar de zeer diverse Indiase cultuur blijft kloppen in de harten van haar mensen.”

De 75-jarige Indiase premier was zaterdag en zondag in Nederland om zaken te doen. In het voorjaar bereikte de Europese Unie al overeenstemming met India over verlaging van de importtarieven voor elkaars producten. Zaterdag werden vele intentieverklaringen getekend met Nederlandse ondernemingen op het gebied van onder meer water, technologie en groene energie. ASML gaat Tata Electronics in India helpen bij het opzetten van een

eerste chipfabriek in Dholera, in de westelijke deelstaat Gujarat. Ook op defensiegebied willen de twee landen hun samenwerking intensiveren.

Nederland zoekt nieuwe partners op het wereldtoneel nu de samenwerking met de VS onbetrouwbaar is gebleken en China wordt gewantrouwd. India presenteert zich in Azië graag als alternatief voor China met een gigantische afzetmarkt van 1,4 miljard potentiële consumenten. Modi, die voor het eerst sinds 2017 naar Nederland kwam, bezocht het koningspaar, en ontmoette de directeuren van onder meer ASML, Heineken en Philips.

Twee artefacten retour

Ook kreeg India van de Universiteit Leiden twee artefacten terug, de zogeheten Chola Platen. De beschreven koperen platen bevatten afspraken over het recht van een boeddhistisch heiligdom en een aantal kloosters in Nagapattinam in India om de inkomsten van dorpen te innen.

Uit onderzoek is gebleken dat de platen „zonder consent” (toestemming) waren meegenomen uit India naar Nederland, zei Luc Sels, bestuursvoorzitter van de Universiteit Leiden, daarover tegen Modi.

De universiteit had ze sinds 1862 in bezit. India had in 2023 om terugkeer van Insiya, het meisje dat in 2016 als tweejarige naar India werd ontvoerd door haar vader. Haar moeder, die van een Nederlandse rechter de voogdij kreeg, staat naast een groot bord met een foto van haar toen tweejarige dochter.

Bij zijn aankomst bij Huis ten Bosch roepen demonstranten om de terugkeer van Insiya, het meisje dat in 2016 als tweejarige naar India werd ontvoerd door haar vader. Haar moeder, die van een Nederlandse rechter de voogdij kreeg, staat naast een groot bord met een foto van haar toen tweejarige dochter.

De Indiase secretaris neemt bij vragenstellers „gebrek aan begrip” van de Indiase samenleving waar

ter, die inmiddels twaalf is. De vraag op het bord is gericht aan Modi en Jetten: „Wanneer komt Insiya thuis?” Maar Modi krijgt zij zaterdag niet te zien. Volgens *De Telegraaf* kwam koningin Maxima eerder op de dag wel bij haar langs voor een gesprekje toen zij de hond uitliet. Het Koningshuis heeft eerder laten merken zich de zaak van het ontvoerde meisje aan te trekken.

Modi beantwoordt tijdens het

bezoek geen vragen van journalisten. Jetten doet dat wel. Vlak voordat Modi voor een ontmoeting arriveert bij het Catshuis, zegt Jetten dat er bij Nederland en andere Europese landen „zorgen zijn” over „ontwikkelingen in India” onder het bewind van Modi's hindoeïstisch partij de BJP. „Dan hebben we het niet alleen over persvrijheid maar ook over de rechten van minderheden die daar zwaar onder druk staan.” Jetten heeft het dan „natuurlijk in de eerste plaats over de moslimgemeenschap”. De 200 miljoen moslims in India zijn een minderheid ten opzichte van de circa 1,2 miljard hindoes.

Die zorgelijke ontwikkelingen maar ook de situatie rond het ontvoerde meisje zullen door Jetten ter sprake worden gebracht in het gesprek met Modi, kondigt hij aan. Jetten vertelt de pers dat hij recent een gesprek met de moeder van Insiya heeft gehad dat grote indruk op hem heeft gemaakt. Vicepremier Yesilgöz zei vrijdag nog stellig dat Nederland graag zaken wil doen met India, „maar dat er wel bij hoort dat we ook tot een oplossing komen voor Insiya”.

Jetten ziet een eventuele oplossing voor de ontvoeringszaak verder in de toekomst plaatsvinden, niet tijdens Modi's bezoek waarbij het bedrijfsleven centraal staat. „We zetten nu in op dat er heel snel een Nederlandse missie naar India gaat om dit op het allerhoogste niveau te bespreken om samen tot een oplossing te komen.”

Maar over de moeilijke onderwerpen gaat het nog niet als de twee premiers even later voor het oog van de camera's door de tuin van het Catshuis kuieren, waarbij Jetten Modi attendeert op de pasgeboren gansjes die over het gazon scharrelen.

’s Avonds geeft de Indiase vertegenwoordiging een briefing over het bezoek tot nu toe. Over het Nederlandse meisje Insiya wil Sibi George, secretaris namens de Indiase regering, niet meer zeggen dan dat „het onderwerp is opgebracht”. Geconfronteerd met de opmerkingen van Jetten over onderdrukking van minderheden en persvrijheid concludeert hij dat vragen hierover vaak voortkomen „uit een gebrek aan begrip” van de Indiase samenleving.

Modi bezocht zondagochtend nog de Afsluitdijk als voorbeeld van watermanagement en reist later door naar Zweden, Noorwegen en Italië.

EREDIVISIE

Vijfde plaats van Ajax is een eerste kras voor technisch directeur Cruijff

Een vervelend seizoen van Ajax krijgt een toef: de club moet play-offs voor Europees voetbal spelen. Dat raakt ook de nieuwe directeur Jordi Cruijff.

Steven Verseput

AMSTERDAM

Het paste naadloos in het doemscenario van Ajax. In de slotfase van de laatste speelronde, jegend op een doelpunt om de play-offs voor Europees voetbal te ontlopen, trok stortregen over het stadion van sc Heerenveen. Een onbespeelbaar veld zorgde ervoor dat het erglastig werd om nog een kans te creëren, laat staan een doelpunt te maken.

Dat Ajax het hierop moest laten aankomen, in extremis op zoek naar een ontsnapping, kenmerkt dit seizoen. Dat is qua puntenaantal (56) gelijk aan het rampseizoen 2023-2024. Na de 0-0 bij sc Heerenveen zondag, eindigt Ajax als vijfde in de Eredivisie. Een jaar dat voor Ajax met de week vervelender is geworden, krijgt nog een ongewenste toef.

Komende donderdag wacht FC Groningen in de halve finale van de play-offs, die gaan om een plek in de tweede voorronde van de Conference League. Ajax heeft thuisvoordeel, maar speelt in het stadion van FC Volendam omdat de Johan Cruijff Arena al was geboekt voor de tien shows van de Britse zanger Harry Styles. Bij de planning was er geen rekening mee gehouden dat Ajax in de play-offs voor Europees voetbal zou kunnen belanden.

Een nieuw dieptepunt

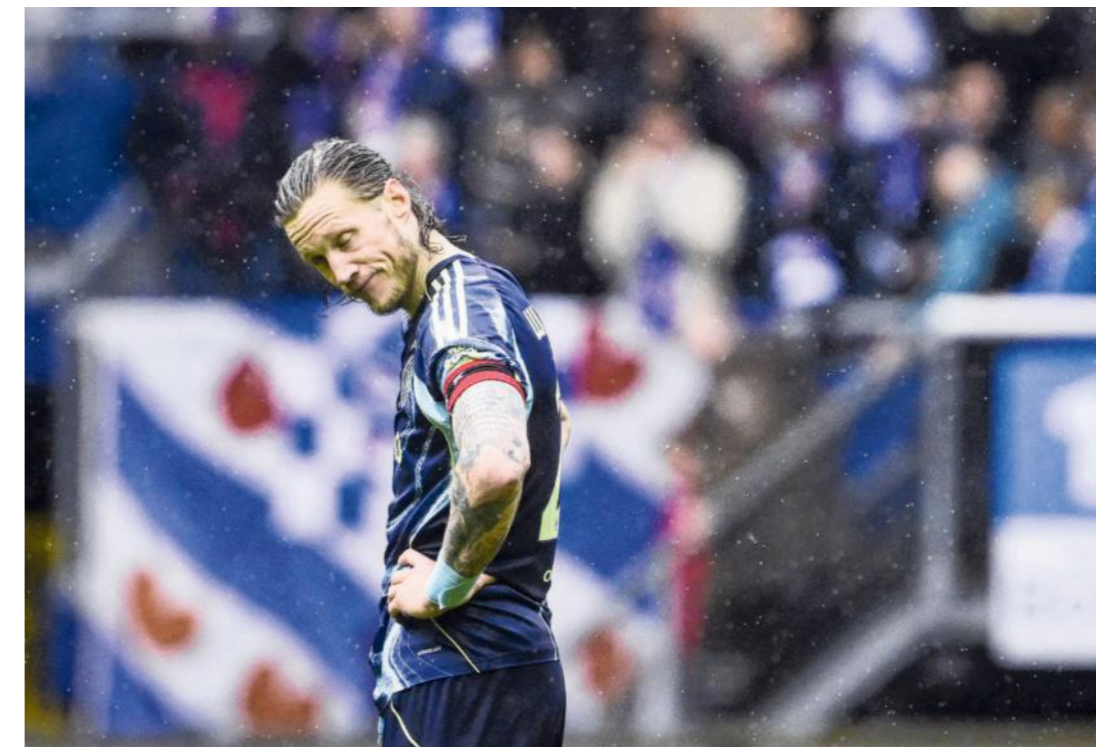
Het wrange is dat Ajax zondag kon profiteren van het ruime verlies van concurrent FC Twente bij PSV (5-1): een zege bij Heerenveen had de vierde plaats betekend en een plek in de voorronde van de Europa League. Maar nu eindigt FC Twente, afgelopen maanden opgeleefd, als vierde. NEC, de verrassing van dit seizoen, versloeg Go Ahead Eagles met 2-1 en gaat als nummer drie de voorronde van de Champions League in.

Zo werd deze middag een nieuw dieptepunt in de moderne clubhistorie van Ajax. Het sportieve falen krijgt een structureel karakter - met achtereenvolgend de derde (2023), vijfde (2024), tweede (2025) en vijfde (2026) plaats. „We zullen wel moeten”, zei Davy Klaassen zondag kort na het duel bij ESPN, gevraagd naar de play-offs voor de Conference League. „Het gaat nu even niet om makkelijk of leuk.”

Klaassen (33), opgeleid bij de club en zondagaanvoerder, lijkt als een van de weinigen bij Ajax precies aan te voelen wat er in deze pebble situatie gevraagd wordt. Hij gaat voorop, zet ploeggenoten op hun plek, is als mindenvelder overal te zien: helemaal achterin om de opbouw te verzorgen, in de

Boven: Ajacieden **Anton Gaaij** (l) en **Takehiro Tomiyasu** na de wedstrijd tegen sc Heerenveen. Onder: Ajax-spits **Wout Weghorst**. FOTO'S ANP / OLAF KRAAK

aanval met zijn diepteruns, loerend op kansjes.

Na een hoekschop van sc Heerenveen is het Klaassen die een gevaarlijk schot net voor de lijn weghaalt. Bij een zeldzame uitbraak van Ajax is het Klaassen die weet te ontsnappen, maar op weg naar het doel trekt Marcus Linday aan zijn shirt - geen strafschop, waar die wel gegeven had kunnen worden.

Ajax speelt zoals het dit seizoen zo vaak deed - dat het wel goed komt, zonder urgentie. Mika Godts, de beste Ajax-speler dit seizoen, is vrijwel onzichtbaar. Steven

Berghuis, reserve-aanvoerder, valt vooral op door zijn frustraties en een onnodige schop tegen het kuitsbeen van Joris van Overeem. Sean Steur en Jorhy Mokio, twee talentvolle middenvelders, kunnen geen indruk maken.

Spelers staan uitgeput voorovergebogen, na de zes minuten blessuretijd. De goal had tien minuten eerder kunnen vallen, op het moment dat de hoosbui in volle hevigheid overtrekt. De Argentijnse invaller Maher Carrizo doet bijna alles goed - de loopactie, het kappen, het klaarleggen. Maar zijn schot is

te slap, in de handen van Heerenveen-doelman Bernt Klaverboer. Wel krijgt ook sc Heerenveen aanzienlijke kansen.

Niks opgeschoten onder García

De vijfde plaats is, ongeacht de uitkomst van de play-offs, een eerste kras op het bewind van technisch directeur Jordi Cruijff - in februari eerder kunnen vallen, op het moment dat de hoosbui in volle hevigheid overtrekt. De Argentijnse invaller Maher Carrizo doet bijna alles goed - de loopactie, het kappen, het klaarleggen. Maar zijn schot is

„Ik wil snel dingen analyseren,

beslissingen nemen”, zei hij een dag later bij een aandeelhoudersvergadering. „Ik ben niet een type dat zegt: we bouwen het in drie jaar op. Ik kom, ik wil gelijk winnen.” Daarom tekende Cruijff ook slechts voor 2,5 jaar. „Ik houd er niet van om ergens vier jaar te tekenen, dan een beetje relaxed [te werk gaan]. Je moet pushen.”

De voorlopige conclusie: Ajax is onder coach García niets opgeschoten

Met coach Oscar García, die hij kort ervoor bij Jong Ajax had aangesteld, hoopte Cruijff op korte termijn de resultaten om te draaien. En zo voor de tweede plaats te gaan, die recht geeft op het lucratieve Champions League-ticket.

Cruijff's ingreep mislukte. De voorlopige conclusie is dat Ajax onder García, vriend van de familie Cruijff, niets is opgeschoten. García wees zondag vooral naar de arbitrage, hij vond het een „schande” dat het duel niet was stilgelegd vanwege de hevige regenval. „Dit was geen voetbal meer.” Ook vond hij dat Klaassen een strafschop had moeten krijgen.

Eerder in de week voorspelde García bij ESPN dat Ajax volgend seizoen landskampioen wordt. Eerder zei Cruijff iets vergelijkbaars - „mijn ambitie is om een elftal te bouwen dat gelijk om de titels strijdt”. Het optreden zondag liet - opnieuw - zien dat Ajax nog ver van dat doel verwijderd is.

REPORTAGE OMAN

Azuurblauw maar doodstil: schepen dobberen en toeristen blijven weg

In Khasab aan de Straat van Hormuz was „nooit haast, nooit stress”. Nu is er oorlog met Iran en ligt de economie plat. Vissers riskeren noodgedwongen hun leven op zee als ze uitvaren.

Floriss Akkerman

KHASAB

Als de weg over de berghelling een bocht naar rechts maakt, weet je even niet wat je ziet. Een seconde later dringt het besef in de auto door: voor de ogen ontvouwt zich het geopolitieke brandpunt van dit moment tegen een achtergrond van in lichte nevel gehulde bergen: de Straat van Hormuz.

Beneden in een baai liggen tientallen kleine vrachtschepen verspreid voor anker bij de havenstad Khasab, op het noordelijkste punt van Oman dat als een vinger de cruciale zee-straat inprikt. De havenstad ligt hemelsbreed op ongeveer zestig kilometer van Iran. De kleine vrachtschepen kunnen geen kant op. Ze wachten tot ze veilig de Straat van Hormuz op kunnen om naar de Verenigde Arabische Emiraten te varen, of naar de overkant, naar Iran.

Tussen de wachtende schepen scheuren de vissers met hun motorboten, die een wit spoor trekken in het azuurblauwe water. De vis komt nog wel van de Straat van Hormuz. Bij de visafslag in Khasab tillen mannen de vissen in gele kratten vanuit een motorboot de kade op, wegen ze hun vangst en bedelven die daarna onder ijs, terwijl de zon meedogenloos brandt. Het is begin mei, 37 graden, het hittesteizoen is begonnen en de oorlog grijpt om zich heen.

Ondanks een huidig staakt-het-vuren houden de ontwikkelingen in de

Ongeveer 20 procent van de wereldwijde oliehandel verloopt via de Straat van Hormuz

Straat van Hormuz de wereld, de schepen en de inwoners van Khasab in hun greep. De waterweg vormt een cruciale doorgang voor olietankers van de Perzische Golf naar de Indische Oceaan. Ongeveer 20 procent van de wereldwijde oliehandel verloopt via de zee-straat, waar ook vrachtschepen gebruik van maken. Maar sinds de Amerikaans-Israëliëse oorlog tegen Iran is het scheepvaartverkeer tot een minimum gedaald.

De Verenigde Staten en Iran bevechten elkaar in de Straat van Hormuz, waardoor geen schip is verzekerd van een veilige doorgang en de olieprijsen sinds februari ruim 60 procent zijn gestegen. Iran dreigt met aanvallen op schepen die door de waterweg varen. Eind april meldde de International Maritime Organisation dat er 29 aanvallen waren geweest op schepen in de Perzische Golf en de Straat van Hormuz. Twintigduizend zeevarenden zitten vast op zestienhonderd schepen in de Perzische Golf.

Tegelijkertijd blokkeren de Verenigde Staten schepen die proberen Iraanse havens te verlaten of binnen te varen. De Amerikaanse marine meldde dit weekend dat ze daarom 78 commerciële schepen heeft omgeleid en vier schepen „onklaar heeft gemaakt”.

De spanningen op het water contrasteren met de beeldschone route naar Khasab. Vanaf de grens met de Verenigde Arabische Emiraten slingert de weg met uitzicht over de Perzische Golf langs rotsachtige kliffen zonder begroeiing, verstilde dorpen met zandkleurige huisjes, moskeeën en lege

In de haven naast de aangemeerde vissersboten liggen dhowboten, traditioneel houten schepen met een zeil, werkloos te dobberen. FOTO NRC

Jongens gooien steentjes in het water van de Straat van Hormuz in Khasab, in maart 2026. FOTO ISMAEL NAAR/THE NEW YORK TIMES

Straat van Hormuz gezien vanuit Khasab in de exclave Musandam. FOTO NRC

Uitkijkpost Khasab

strandjes. Turend over het azuurblauwe water is aan de horizon een schip te zien.

Vooralsnog is Khasab, de hoofdstad van de provincie Musandam, niet getroffen door een Iraanse aanval. Wel werd in maart boven het stadje, waarvan het bevolkingsaantal schommelt rond de twintigduizend inwoners, een drone neergehaald. Maar de gevolgen van de oorlog laten zich duidelijk zien. Het geïsoleerde stadje ligt in een exclave, gescheiden van Oman en omringd door de Verenigde Arabische Emiraten. De inwoners leven van toerisme en visserij.

Oman wil stabiliteit

In de haven naast de aangemeerde vissersboten liggen vrijwel alle dhowboten, traditioneel houten schepen met een zeil, werkloos te dobberen. Onder een sterke vislucht hangen bemanningsleden in de schaduw loom op het dek. Toeristen blijven weg vanwege de hitte en de oorlog. Enkelen laten zich deze dag toch zien en stappen op een dhowboot om de fjorden en dolfinen aan de kust van Oman te zien. Een Italiaanse toerist hangt wat rond tot hij een mooie prijs kan afspreken voor een overtocht naar Kuzmar, een Omaans dorp dat alleen per boot te bereiken is. Hij is juist nu benieuwd naar de Straat van Hormuz.

De Italiaan weigert een interview te geven. Hij heeft net als anderen die de noordelijke grensovergang tussen Oman en de Verenigde Arabische Emiraten passeren, een verklaring ondertekend dat hij als toerist Oman bezoekt. Het is niet toegestaan om als journalist te werken en foto's en video's te maken en publiceren.

De Omaanse autoriteiten treden strikter op, nadat internationale journalisten reportages hadden gemaakt over de Straat van Hormuz vanuit Khasab. „Het is oorlog”, antwoordt een douanemedewerker op de vraag waar de verklaring voor nodig is. Elke snipper aan informatie kan Iran wijzer maker over doelwitten in Oman.

Tegen wil en dank is Oman direct betrokken bij de oorlog. Als reactie op de Amerikaans-Israëliëse aanvallen eind februari viel Iran Oman diverse keren aan. Terwijl het land zich juist graag opstelt als bemiddelaar tussen Teheran en Washington. Liggend aan de Straat van Hormuz heeft Oman baat bij stabiliteit. Voor dat de oorlog begon, spraken de VS en Iran in de hoofdstad Muscat met elkaar over het Iraanse nucleaire programma.

Bij de visafslag in Khasab zwijgen drie vissers liever dan dat ze praten. Ze zitten in de schaduw bij een eet-huisje en kijken wantrouwend naar de buitenlandse journalist. Ze vrezen een bezoek van de politie als ze tij-

Enkele toeristen stappen op een dhowboot om de fjorden en dolfinen aan de kust van Oman te zien

dens de oorlog met de media praten. Oman staat 127ste op de Press Freedom Index, een ranglijst van landen op basis van persvrijheid.

Het is gevaarlijk op de Straat van Hormuz, dat is ongeveer het enige wat ze kwijt willen. Volgens Iraanse staatsmedia hebben Amerikaanse troepen begin deze maand „twee kleine vrachtschepen met burgers aan boord aangevallen en beschoten”. De schepen voeren van Khasab richting Iran. De VS hebben deze aanval niet bevestigd. Naast dat Teheran dreigt met aanvallen op boten, zouden in de zee-straat Iraanse mijnen liggen.

Een oplossing om de waterweg te heropenen dient zich niet aan. Vorige week zei de Iraanse minister van Buitenlandse Zaken, Abbas Araghchi, tijdens een bijeenkomst in India: „De Straat van Hormuz is open en alle schepen kunnen erdoorheen varen, behalve de schepen van de landen die in oorlog zijn met Iran.” Dit weekend kondigde Teheran aan dat het met een plan komt om het verkeer door de Straat van Hormuz te reguleren, inclusief het heffen van tol. Frankrijk en Groot-Brittannië hebben aangegeven dat ze een „multinationale coalitie” smeden, met daarin Nederland, om de veilige doorgang voor schepen in de zee-straat te garanderen zodra het conflict voorbij is.

‘Kleine en grote problemen’

De oorlog en de zon slaan al het leven uit het stoffige centrum van Khasab. Weinig mensen laten zich zien op straat. Marktkoopmannen zitten slaperig achter hun waar onder een afdak. De inwoners blijven vooral binnen om te ontsnappen aan de hitte. En dan moeten juli en augustus nog komen, als de temperatuur hier oploopt tot boven de 40 graden.

Toeristen vertonen zich niet. Het plaatselijke vliegveld wordt vanwege de oorlog niet gebruikt. In betere tijden legden cruiseschepen aan en kwamen toeristen met de auto vanuit de Verenigde Arabische Emiraten. Op de dhowboten kun je overnachten op zee, onder de sterrenhemel.

Bij een lokaal restaurant druppelen rond lunchtijd enkele gasten binnen. Khasab was altijd zo'n ontspannen plek, vertelt de accountant van het restaurant Najmudheen Variyathodi (39), terwijl hij opkipt van zijn laptop. „Nooit haast, nooit stress.” En nu heerst er oorlog.

„Hier heb je kleine problemen”, zegt de olijke ober Shehin Majeed relativerend. „Daar”, en hij knikt met zijn hoofd richting de Straat van Hormuz, „heb je grote problemen”. De obers hebben het druk gekregen en lopen de keuken in en uit. Variyathodi springt bij voor de mensen die hun eten komen afhalen.

Het is wachten tot alles voorbij is, zegt de accountant als de korte drukte weer is afgelopen. „In Khasab ligt de economie plat”, vult Majeed (26) aan. „Iedereen wacht op betere tijden.”

Een tweede ober, de 27-jarige Mammun Islam, komt erbij staan. „We zijn hiernaartoe gekomen om geld te verdienen om op te sturen naar onze familie thuis”, vertelt hij bezorgd. Hij vreest dat zijn omkomsten oprodogen als toeristen wegblijven. Hij komt uit Bangladesh, Majeed en Variyathodi uit India.

„Dit is niet goed voor de mensen hier”, verzucht Majeed. „Ik bid dat deze situatie binnen drie tot vier maanden voorbij is.”

nrc webwinkel

Adviesprijs
fabrikant 399,-
329,-

MUUTO

Leaf vloerlamp

- › Ideaal als leeslamp
- › Draaibare kap ontstaat een subtiel spel van licht en schaduw
- › Energiezuinige geïntegreerde LED

De Leaf vloerlamp van Muuto, ontworpen door Broberg & Ridderstråle, is een elegante en lichte vloerlamp met een organisch, asymmetrisch ontwerp - ideaal om te lezen. Door de draaibare kap ontstaat een subtiel spel van licht en schaduw dat de ruimte tot leven brengt. De energiezuinige LED-verlichting zorgt voor zowel gericht als sfeervol licht, ideaal voor een leeshoek of als stijlvol accent in de woonkamer. Een verfijnde designlamp die functionaliteit en Scandinavische eenvoud moeiteloos combineert.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/muuto

Jessica van Geel

AMSTERDAM

Eén jeugdfoto was altijd zijn favoriet: een foto die was genomen tijdens een eerste bezoek aan het historische Museumpark Archeon. Cas Reijnders was vijf jaar oud en had zojuist zijn mederidders ontmoet, levend en wel. Mannen in plaatpantser die geheimzinnige vragen stelden. „Wie zijt gij?” en „Komt gij met goede bedoelingen?” Dat moment werd vastgelegd. Reijnders was getooid in een felrode cape en hield strijdvast een plastic zwaard in de lucht. Een helm, ook van plastic, schuin op z'n hoofd.

Het was deze foto die Reijnders voor het eerst aan het huilen bracht, nadat hij had ontdekt dat zijn vader niet zijn biologische vader was, maar dat hij met behulp van een anonieme donor was verwekt. „Vanaf toen zag ik een kind dat een geheim met zich meedroeg. De onschuld was weg.”

Reijnders' jongere zus Simone bleek ook van een donor afkomstig - een andere. Alleen hun oudere zus Julieke had het dna van hun beide ouders.

Falende fertiliteitsindustrie

Journalist Cas Reijnders (35), eerder redacteur van de podcast *NRC Van-daag*, maakte samen met NRC-redacteur Kim Bos de podcast *Koekoeks-kind*. In vijf afleveringen bespreken ze niet alleen het persoonlijke verhaal van Reijnders, maar ook hoe gynaecologen jarenlang hun eigen sperma, of ander dan het afgesproken zaad, voor vruchtbaarheidsbehandelingen gebruikten. Want het verhaal van Reijnders is ook het verhaal van het systemisch falen van de fertiliteitsindustrie.

„Ik was naïef”, zegt Reijnders meermaals tijdens het gesprek dat we bij hem thuis in de Amsterdamse Pijp voeren. De ontdekking dat hij een donorkind was, 'een koekoeks-kind' en dus niet van de 'opvoedvader', is het dispositief van wat in het Archeon gebeurde. Toen leek fantasie werkelijkheid, nu bleek de wereld die hij meer dan dertig jaar voor werkelijk had gehouden, niet waar.

Toch is 'naïef' te sterk gesteld. Te negatief. Alsof hij dit door beter nadenken had kunnen weten.

Wat misschien wel wat ondoorzacht was, was het gemak waarmee Reijnders wangslijm naar de internationale dna-bank MyHeritage stuurde. Want zo begon het: de coronatijd was net voorbij, zijn relatie was over en hij besloot elke maand „iets gek” te doen. Hij ging bijvoorbeeld op Italiaanse les en toen leek het hem „wel grappig” om uit te zoeken of hij „toevallig Italiaanse roots” had. Reijnders heeft donker haar, donkere ogen, houdt van espresso, dus ja: best mogelijk, toch?

Wat hij terugkreeg van MyHeritage was een e-mail, waarin stond dat dat niet het geval was. Er stond wel iets anders. „Ik had er niet bij stilgestaan dat ze behalve genetische herkomst ook familiebanden laten zien”, vertelt Reijnders. „Familieleden die ook ooit zo'n test hebben gedaan staan er met naam bij.” Hij bleek een halfzus te hebben. Zijn eerste gedachte? „Mijn vader is een keer vreemdgegaan, maar ik vond het ongemakkelijk om het bij mijn ouders op te brengen.”

Dus liet Reijnders het rusten, gebruikte het hooguit als „grappig verhaal bij dates” en pas drie jaar later, toen hij met zijn twee zussen uit eten was, vertelde hij erover. „Dan heb je

Cas Reijnders als vijfjarige ridder en nu. FOTO'S PRIVÉARCHIEF EN LARS VAN DEN BRINK.

INTERVIEW CAS REIJNDERS PODCASTMAKER

De arts insemineerde zijn moeder met het zaad van een vreemde donor. 'Wie ben ik dan nog?'

Met een impulsieve dna-test dacht journalist Cas Reijnders misschien op Italiaanse roots te stuiten. In plaats daarvan bleek hij een donorkind en onderdeel van een schandaal rond een frauderende fertiliteitsarts. „Ik heb 35 jaar gedacht dat ik qua karakter op mijn vader leek: ineens klopte dat niet meer.”

het over vroeger. Je gezamenlijke jeugd. Wat je hebt gemist. Toen dacht ik, ja, ik moet toch een keer die halfzus laten vallen.”

„Mijn zussen zeiden: die dna-testen zijn niet fout. Vrienden hadden me daar ook al voor gewaarschuwd.”

Een paar maanden later stuurden Julieke en Simone ook erfelijk materiaal naar de dna-databank.

Toen werd het pas echt verwarrend. Julieke (43), de oudste, opende als eerste haar mail. Wat bleek: Cas en Simone waren haar halfbroer en halfzus.

Daarna las Simone (33) haar mail voor. Er stond dat ze naast Julieke en Cas nog acht halfbroers en halfzussen had, maar de halfzus van Cas stond daar niet bij. Reijnders: „Toen dachten we, oké, het moet iets met donatie te maken hebben. Je hebt niet zomaar zoveel siblings.”

Kort daarop zijn jullie naar je ouders gereden om erover te praten. Je had toen al besloten er een podcast van te maken, het gesprek met je zussen had je ook al opgenomen. Waarom?
„Die dna-databanken waren in het

nieuws, want onlangs was zo'n bedrijf failliet gegaan en op de redactie werd de vraag gesteld: wat zouden ze doen met de gegevens? Toen had ik ook nog het idee dat ik ging onthullen dat die databanken onbetrouwbare informatie gaven. Ik was ervan overtuigd dat het niet klopte.”

Zo'n microfoon op tafel schept afstand. Deed je dat bewust?

„Ja. Nou. Het werd voor mij daardoor wel een soort van werk. Toen Julieke en Simone hun mails openden, kwam het nog niet echt bij me binnen - misschien wilde ik dat ook niet. Ik had er nooit aan getwijfeld of zij wel mijn echte zussen zouden zijn, nooit gedacht dat mijn ouders niet mijn echte ouders waren.”

Jullie dachten: onze ouders hebben gebruikgemaakt van donatie, maar dat ons nooit verteld.

„Dat leek het meest logische scenario. Simone en ik wisten al dat we in een kliniek waren verwekt, omdat het allemaal wat moeilijker ging. Daarbij was het zaad van mijn vader gebruikt. Maar wij dachten inmiddels:

misschien was mijn vader wel onvruchtbaar en hebben ze daarover gelogen. Wat in die tijd normaal was, hè. Artsen drukten ouders op het hart om het vooral aan niemand te vertellen.”

Maar je ouders bleken van niets te weten.

„Daar waren we het bangst voor. Goed, het was fijn dat ze niet al die jaren hadden gelogen, maar nu was het ook voor hen een enorme schok.

„Mijn moeder wist nog precies hoe het was gegaan. We woonden in Helmond en ze waren naar de kliniek in Gemert gegaan. De gynaecoloog heette Henk Ruis, mijn moeder noemde die naam meteen. Ze zei: 'De wachtkamer zat vol, iedere keer weer.'”

Ruis was een 'hartstikke aardige man' herinnerde ze zich, zijn vader vond hem 'uiterst correct'. Ruis had gezegd: 'We gaan het regelen, geen enkel probleem.’

Dus reden Reijnders' ouders met het zaad naar de kliniek. Ruis ontving hen, verweeden in een aangrenzende kamer om 'het beste zaad eruit te centrifugeren' - dit is de black box van dit verhaal - en toen hij terugkwam, insemineerde hij de moeder van Cas.

Met het zaad van een andere donor. Wanneer ze het verhaal van hun kinderen horen, denken de ouders van Reijnders aanvankelijk: het was per ongeluk. Misschien bevatte de centrifuge nog ander zaad, misschien was het rietje niet goed schoongemaakt. Ook Reijnders zelf heeft moeite om van opzet uit te gaan.

Maar in 2022 kwam Henk Ruis in het nieuws, toen bleek dat hij eigen sperma had geïnsemineerd. „Een totale verrassing”, reageerde hij destijds. Samen met artsen als Jan Wildschut en Jan Karbaat werd Ruis een van de frauderende gynaecologen die afgelopen jaren in het nieuws kwamen. Historicus Adriejan van Veen, die onderzoek doet naar fertiliteitsfraude, noemde het deze maand in *NRC* 'een systeemfenomeen’.

Kunstmatige inseminatie met donorzaad was altijd al een ethisch en religieus gevoelig thema, waar de politiek zich niet aan wilde branden. In de jaren zestig werd het aan artsen overgelaten, met alle gevolgen van dien. Sinds 2004 is anoniem doneren verboden en kwamen dit soort praktijken, voor zover bekend, niet meer voor - al kampt de fertiliteitsindustrie nog steeds met problemen. Denk alleen al aan de massadonoren met meer dan 25 nakomelingen, wat tot 2018 als het maximale aantal gold.

„Ik kende de berichten over sjoemelde artsen zoals iedereen die waarschijnlijk kent”, vertelt Reijnders. „Je leest ze, maar je bent er niet mee bezig. En toen ineens was ik onderdeel van een schandaal. Ik dacht: dit is veel meer mensen overkomen zonder dat ze het weten.”

„Toen ben ik er journalistiek ingedoken, terwijl ik tegelijkertijd moest verwerken dat mijn vader niet mijn biologische vader was. Ik heb 35 jaar lang gedacht dat ik qua karakter op hem leek, dat ik dat laconieke, die droge humor van hem had, en opeens klopte dat niet meer. Ik dacht: wie ben ik dan nog?”

Wat was je overheersende gevoel?

„Verdriet. Het is één groot rouwproces. Ik moest afscheid nemen van dat naïeve riddertje.”

Op een zeker moment krijg je telefonisch contact met Ruis. Wat verwijt je hem?

„Ik ben kwaad op hem, maar het is dubbel, omdat... en dat zegt ook ieder-

Ik had er nooit aan getwijfeld of zij wel mijn echte zussen zouden zijn, nooit gedacht dat mijn ouders niet mijn echte ouders waren

Cas Reijnders werd geboren uit fertiliteitsfraude

een... anders was ik er niet geweest. Dan had hier iemand anders gezeten.”

Dat is het dilemma van alle donorkinderen die sjoemelend ter wereld kwamen: de arts of donor afkeuren, is - in zekere zin - zichzelf afkeuren.
„Precies, dus ik moet me er misschien maar een beetje bij neerleggen.”

Kreeg je van Ruis duidelijkheid over wat er was gebeurd?

„Hij gaf alleen vage antwoorden, net als alle artsen die fouten hebben gemaakt en ermaar gevraagd worden. Ze draaien eromheen, ontkennen. Ruis heeft het over 'kruisbesmetting', een 'vieze pipet’.”

Geloof je dat?

„Dat vind ik echt lastig. Ik heb heel lang geloofd, ja, in zijn goedheid. Hij was bijvoorbeeld een van de eerste artsen die lesbische stellen hielp. In die zin geloof ik wel in z'n goede intenties.”

Maar in jouw geval?

„Ik geloof inmiddels dat hij het bewust heeft gedaan, maar zich nu erg van de domme houdt.

„Dat begrijp ik gewoon niet, dat hij geen excuses maakt, dat het hem niet lukt om te zeggen: met voortschrijdend inzicht weet ik nu dat ik het niet had moeten doen. Terwijl dat eigenlijk het enige is wat ik wil horen, denk ik.”

Via Stichting Fiom, gespecialiseerd in afstammingsvragen, heb je gehoord dat je ten minste nog 25 halfbroers en halfzussen hebt. Ze hadden ook een match met de donor.

„Ze zeiden: 'De donor staat in principe open voor contact.' En: 'We kunnen je meer vertellen, maar je moet aangeven of je dat wilt.' Toen zei ik vrij snel: het is wel even goed zo.”

Je wilde geen contact?

„Nee, ik wilde dat mijn vader gewoon mijn vader was. Verder verwijt ik de donor niet zoveel, ik heb er gewoon geen behoefte aan. Misschien later.”

Je hoort vaak dat in dit soort zaken schaamte een rol speelt. Had jij daar last van?

„Nee. Maar mijn moeder wel. Ze voelde zich persoonlijk aangetast, wat ik wel begrijp. In rechtszaken hierover in de Verenigde Staten wordt vaak over *sexual harassment* gesproken. Wat mijn moeder vertelde, deed me een beetje denken aan de schaamte van mensen die werden verkracht. Ze zei al gauw: ik ga het tegen niemand zeggen.”

En dan kom jij met een podcast...

„Ze is daar nu oké mee hoor, maar het heeft lang geduurd voordat ze het aan vriendinnen vertelde.”

Afgelopen 8 mei was er een avond in De Rode Hoed over jullie podcast. Je vader zei daar: „Je kan het niet afsluiten, we moeten dit met ons meedragen.”

„Ik vond dat een bijzonder moment. Lang heb ik me afgevraagd of het wel tot hem doordrong, die avond zei hij echter heel duidelijk: we moeten ermee *deelen*, maar voor mij zijn jullie mijn kinderen. Hij zei ook dat we een hechter gezin zijn geworden. Dat vond ik mooi om te horen.”

Denk je weleens: had ik mijn wangslijm maar nooit opgestuurd??

„Zeker. Ik denk dat ik dan prima gelukkig was geweest.”

Alle plasticrecyclers verzamelen!

Lees meer over innovatief Limburg

De overgang naar circulaire plastics verloopt traag; bijna 70% van het ingezamelde plastic wordt momenteel verbrand.

Dit zorgt voor een verlies van waardevolle grondstoffen en vormt een belemmering voor de vermindering van CO₂-uitstoot.

Lees meer over innovatief Limburg

Brightlands Circular Space neemt het voortouw door een plek te creëren waar producenten, recyclers, onderzoekers en consumenten samen de overgang naar circulaire plastics kunnen versnellen. Bijvoorbeeld voor voedselverpakkingen en medische producten, maar ook voor sectoren als textiel, automotive en elektronica.

Lees meer over innovatief Limburg

Limburg
vernieuwt
zonder grenzen
Brightlands

Lees meer over innovatief Limburg

Django stal zonder 'kritische vragen' kentekenplaten, gebruikt bij de Drentse kunstroof

Django kreeg de opdracht Volkswagen-kentekenplaten te stelen. Wist hij waarvoor? Volgens de officier was het logisch dat „iets niet zuiver was”, maar de verdachte stelt dat hij pas via het nieuws vernam dat de platen waren gebruikt voor de kunstroof in het Drents Museum.

Door **Nina Stefanovski**

De zaak

„Ik proef de wodka al”, zegt een dagdromende Django (27). Hij sluit zijn ogen en smakt. „Met appelsap.” Django wordt verdacht van het stelen van kentekenplaten voor een vluchtauto, die werd ingezet voor de kunstroof in het Drents Museum in Assen, in januari 2025.

Django zit tussen twee vrienden in. De ene, een man met blonde baard en badslippers vraagt: „Heb jij die mafia-advocaat?” Django knikt. De andere heeft z'n handen ingeklemd tussen z'n knikkende knieën.

De 'mafia-advocaat' loopt de trap op van de wachtkamer in de rechtbank van Assen. „Hey, master!”, zegt Django. Zijn advocaat is Vito Shukrula (37), voormalig advocaat van Marengo-hoofdverdachte Ridouan Taghi. Shukrula werd vorig jaar gearresteerd op verdenking van deelname aan de criminele organisaties van Taghi. Na die arrestatie werd hij geschorst door de Raad van Discipline, maar in januari werd die schorsing opgeheven.

Het lijkt net Ballorig (een binnenspeeltuin), zegt de vriend op slippers. De wachtkamer is gevuld met bezoekers. „Het is hier zeker drie meenemen, één betalen.” De vrienden lachen. Dan vertelt Shukrula ze dat het een openbare zitting is die bovendien op het punt staat te beginnen. Snel schudt Django z'n zwarte matje in model.

Django heeft al toegegeven dat hij de kentekenplaten heeft gestolen. Maar waarvoor? Dat beweert hij niet te hebben geweten. Al met al lijkt de verdachte weinig zin te hebben in de zitting: de rechter moet de ant-

woorden uit hem trekken.

Vorig jaar heeft Django 77 dagen in voorlopige hechtenis gezeten, waarvan 33 dagen in beperking. Hij werd naast het stelen van de nummerplaten verdacht van het medeplegen van de kunstroof. Aanvanke-lijk zou Django via een strafbeschikking veertig uur taakstraf krijgen, maar daar is hij tegen in verzet gegaan. En dus staat hij vandaag voor de politierechter.

Hij stal de nummerplaten in opdracht van Bernhard Z. (34), met wie hij bij een schildersbedrijf werkte. Bernhard is een van de drie daders van de inbraak in het Drents Museum, waarbij de gouden helm van Cotofenesti - een Roemeens topstuk - en drie gouden armbanden werden buitgemaakt. In april werd tegen Bernhard een celstraf van vijf jaar en vijf maanden geëist.

„Soms reed Bernhard mee naar werk. Hij heeft geen rijbewijs”, zegt Django. Op een ochtend zei Bernhard dat hij kentekenplaten nodig had. „Gewoon, voor een auto die hij ging ombouwen.”

„U hebt geen kritische vragen aan hem gesteld?”, vraagt de rechter. „Jammer genoeg niet, nee”, zegt Django.

De rechter moet de antwoorden uit de verdachte trekken

's Nachts reed hij naar Friesland, in een snelle BMW die hij had geleend van een vriendin. „De eerste de beste afslag ben ik eraf gegaan.” Het doelwit was een geparkeerde Volkswagen, waarvan Django de kentekenplaten stal, die later werden aangebracht op de vluchtauto, ook een Volkswagen.

„Ik ben eigenlijk niet zo van die dingen”, zegt Django. „Van dingen meenemen?”, vraagt de rechter.

De kentekenplaten heeft hij 'in de buurt' van Bernhards huis afgegeven. Hij vernam via het journaal dat de platen werden gebruikt voor de kunstroof. Daarna heeft hij direct al het contact met Bernhard verbroken, zegt Django.

Volgens de rechter is dat niet waar. De mannen hebben nog contact gehad via WhatsApp. „Ik vergeet je niet”, zei Django in een bericht naar Bernhard. Het ging om de 200 euro die hij voor de nummerborden had moeten krijgen.

In het huis van zijn ouders werd Django vorig jaar aangehouden door een arrestatieteam. Het huis werd overhoopgehaald. Meerdere vuurwapens werden op hem gericht. Volgens de psycholoog heeft hij daar aan een posttraumatische stressstoornis overgehouden. Zijn ouders hebben ook nog altijd last van de inval. „Ik vind dat kwalijk”, zegt Django.

„Django heeft last van de giga media-aandacht. In z'n omgeving wordt hij beschouwd als een van de hoofdaders [van de kunstroof]”,

zegt Shukrula. Volgens de advocaat had Django na het stelen van de kentekenplaten heus geen bloemetje van de overheid verwacht. „Maar hij is gewoon in een slechte film beland waarvan hij het script niet kent.”

Volgens de officier van justitie was het echter „logisch dat iets niet zuiver was”. Bovendien is Django gefilmd terwijl hij op hoge snelheid in de BMW reed en de auto volgooide met diesel. Ook werden online gesprekken met Bernhard ingezien en heeft Django bekend.

De officier vindt de door het OM opgelegde veertigjarige taakstraf passend - met aftrek van de voorlopige hechtenis, waardoor van de taakstraf niets meer overblijft.

Het oordeel

De rechter stemt in en legt ook de taakstraf op. „Er is voldoende bewijs dat sprake is van een nauwe en bewuste samenwerking met de kunstbende en het medeplegen van de kunstroof.”

Django kijkt over z'n schouder naar de tribune en geeft zijn vrienden een seintje. Hij trekt zijn jas aan. Vlugs verlaten Django, zijn kompanen en de advocaat de rechtszaal. Onder een dakje tegenover de rechtbank staan ze later met z'n vieren een sigaret te roken.

In deze rubriek beschrijven verslaggevers elke week een rechtszaak.

ILLUSTRATIE LEONIEKE FONTIJN

In deze rubriek beschrijven verslaggevers elke week een rechtszaak.

Het nieuwe horloge van Swatch en Audemars Piguet. FOTO ANP/EPA

HORLOGES

Vanwege ruzie om horloges moesten drie winkels hun deuren dichthouden

In Leidschendam liep een run op een nieuw horloge uit op ongeregelheden. Waar komt de hype vandaan?

Wouter van Loon

AMSTERDAM

Wie vrijdag een blik op Marktplaats wierp, zag de bui al hangen. Daar stonden toen al tientallen advertenties voor het nieuwe horloge van het peperdure merk Audemars Piguet, dat het samen uitbrengt met Swatch, dat horloges voor het grote publiek maakt. Het ging zaterdagochtend pas in de verkoop. Toen stonden er over de hele wereld al rijen voor de Swatchwinkels, ook in Nederland.

„Wij staan in de rij en kunnen gegarandeerd drie stuks bemachtigen. Dit is een unieke kans om een van deze gelimiteerde horloges te bemachtigen”, luidt de tekst uit een van de advertenties.

„Plaats nu alvast uw bod!” De verkopers hopen een veelvoud van de winkelprijs te krijgen, bij de Amsterdamse nieuwswelder AT5 zei een 17-jarige jongen dat hij denkt aan 10.000 euro.

Het begin van de verkoop liep op meerdere plekken uit de hand. In een winkelcentrum in Leidschendam moest de politie ingrijpen. Kopers waren vrijdagavond al voor het winkelcentrum gaan zitten om voorraan in de rij te staan. Om 3 uur 's nachts kwam de eerste melding binnen van ruzie. Toen het winkelcentrum openging, werd de sfeer al snel „grimig”, vertelt de politie tegen Omroep West. De politie heeft het winkelcentrum ontruimd, de winkel bleef de rest van de dag dicht.

Ook in Amsterdam en Utrecht bleven de winkels van Swatch uit voorzorg gesloten. Het waren de enige winkels in Nederland waar het nieuwe horloge zaterdag verkrijgbaar zou zijn.

De hype rond het horloge werd

de afgelopen week op internet tot grote hoogten gestuwd. In eerste instantie kondigden de twee horlogemerken alleen aan samen een horloge uit te brengen. Enkel de naam, Royal Pop, was bekend, verdere details ontbraken. Horlogeliefhebbers vroegen AI om afbeeldingen te maken van hoe een horloge van de twee Zwitserse horlogemerken eruit zou zien.

Op het eerste oog is het niet makkelijk om je een horloge van Audemars Piguet en Swatch voor te stellen. Audemars Piguet (AP) is een traditionele horlogemaker, begonnen in 1875. De horloges zijn misschien wel de meest exclusieve ter wereld: chic, technisch hoogstaand en vooral peperdure. Het duurste horloge van AP kost 2,2 miljoen euro. Alleen voor een tweedehands beschadigde sluiting van de polsband betaal je al 220 euro, en dat is met afstand het goedkoopste product van AP dat op de populaire horlogewebsite Chrono24 wordt aangeboden.

Goedkoop plastic dat door een achthoekig gat is geperst

Andrew Morgan Watches over de Royal Pop

De horloges van AP zijn een statussymbool geworden onder populaire hiphopartiesten. Zo bracht Jay Z zijn eigen AP-horloge uit, er werden er honderd van gemaakt: vijftig van roestvrijstaal, dertig van roségoud en twintig van platinum. Andere rappers verwerken de horloges van AP in hun teksten - A\$AP Rocky belooft horloges van AP aan zijn criminele rekruten in *Hell*, Drake stelt in 'U with me' dat zijn vriendin hem altijd op de tijd wijst omdat ze wordt gesponsord door Audemars Piguet.

Swatch, eveneens een Zwitsers merk, is op alle gebieden anders: het maakt vrij goedkope horloges voor een groot publiek. Het duur-

ste horloge van Swatch is 325 euro, andere modellen kun je al voor een paar tientjes aanschaffen. Het bedrijf is in de jaren tachtig van de vorige eeuw opgericht. Het moest de Zwitserse tegenhanger worden van de elektronische horloges uit Japan die de traditionele analoge horloges, waar Zwitserse horlogemakers zo sterk in zijn, van de markt verdrongen. Swatch zet in op lage prijzen, maakt volop gebruik van plastic en felle kleuren.

Royal Oak

De door AI gegenereerde afbeeldingen die sociale media als Instagram en TikTok overspoelden waren dan ook plastic varianten in alle kleuren van de regenboog van het meest populaire model van AP: de karakteristieke achthoekige Royal Oak. Dat bleek niet ver van de werkelijkheid te liggen: de Royal Pop is een achthoekig horloge van plastic, verkrijgbaar in acht verschillende (felle) kleuren. Het is alleen geen polshorloge, zoals de Royal Oak, maar een zakhorloge. Met een prijs van 385 euro is het met afstand het goedkoopste horloge dat van AP op de markt is.

Voor veel fanatieke horlogeliefhebbers is de Royal Pop een teleurstelling: zij snappen niet waarom een merk als Audemars Piguet een goedkoop plastic horloge zou uitbrengen. „WTF Is Audemars Piguet Thinking?!” luidt de titel van een video van Andrew Morgan Watches, een veelbekende YouTube-kanaal onder horlogeliefhebbers. De Royal Pop is, zegt Morgan, niets meer dan „goedkoop plastic [dat] door een achthoekig gat [is] geperst”.

Anderen willen het horloge maar wat graag hebben, getuige de lange rijen voor de Swatch-winkels. Dat sommige winkels niet opengingen, zorgt ook op Marktplaats voor onrust. Mensen die de horloges probeerden door te verkopen voor ze hem hadden gekocht, stonden óók voor een gesloten deur. „Ik zorg ervoor dat ik hem alsnog in handen krijg”, verzekert één van de verkopers.

nrcwebwinkel

ZENDURE

SolarFlow 2400 AC+ Thuisbatterij

- » Bereid je voor op einde salderingsregeling met een thuisbatterij
- » Uitbreidbare opslag van 2,4 kWh tot 16,8 kWh
- » Plug-and-play met app-activering
- » Extra beveiliging door ingebouwd brandonderdrukkingssysteem
- » 2400 W laden en ontladen voor dagelijks gebruik en piekvraag

Zelf opgewekte stroom opslaan en gebruiken wanneer het je uitkomt: dat is de kracht van de Zendure SolarFlow 2400 AC+. Het plug-and-play systeem combineert 2400 Watt laden en 2400 Watt ontladen met uitbreidbare opslag van 2,4 kWh tot 16,8 kWh. Zo kun je overdag opgeslagen zonne-energie later gebruiken, juist wanneer je die nodig hebt.

De Zendure SolarFlow 2400 AC+ is bedoeld voor dagelijks gebruik en piekmomenten in huis. Met 2400 W bi-directionele AC kan het systeem veel apparaten laten draaien, van lampen en laptops tot zwaardere apparaten als een waterkoker of je oven. Daardoor gebruik je meer van je eigen opgewekte stroom en minder van het net. Combineer twee sets voor 4800 W aan laad- en ontladcapaciteit, of schaal op naar drie sets voor maar liefst 7200 W.

Bestel nu » nrcwebwinkel.nl/zendure

Nina Litvinova verdroeg het verdriet en de wanhoop over politieke gevangenen niet meer.
PRIVEARCHIEF LARA LITVINOVA

Simone Peek
AMSTERDAM

En vreedzame verdediger van de mensenrechten in Rusland is deze week gestorven op straat in Moskou. Haar familie deelde de afscheidsbrief, waaruit bleek dat de 80-jarige Nina Michajlovna Litvinova zelfmoord heeft gepleegd uit verdriet en wanhoop over haar onvermogen om politieke gevangenen te kunnen helpen. „Sinds Poetin Oekraïne heeft aangevallen en onschuldige mensen doodt, is het leven voor mij ondraaglijk geworden”, schreef Litvinova in haar laatste brief, op Facebook gedeeld. Nina Litvinova werkte aan het Instituut voor Oceanologie van de Russische Academie voor de Wetenschappen. Haar hele carrière heeft ze gewijd aan het in kaart brengen van slangsterren - familie van de zee sterren - en andere zeestekelhuidigen. Maar Litvinova had een tweede roeping: van 1960 tot 1980 en van 2000 tot aan haar dood steunde ze politieke gevangenen en arrestanten.

Tijdens het Sovjetbewind bewoog ze zich in dissidentenkringen en distribueerde ze *samizdat* - zelfgedrukte illegale publicaties. „Litvinova zocht geen publiciteit”, schrijft mensenrechtenorganisatie Memorial op Facebook. „Maar haar familiegeschiedenis, herinneringen aan repressie en haar sociale omgeving trokken haar geleidelijk naar de verzetskringen van het late Sovjettijdperk.”

„Het was een tijd van gedeeld mededogen. Iedereen hielp elkaar”, zou Litvinova hierover zelf gezegd hebben. Met het aantreden van Vladimir Poetin als president in 2000 en de terugkeer van repressie besloot ze opnieuw bij te dragen aan het verzet. De afgelopen acht jaar reisde ze met activisten naar Karelië, ten noorden van Sint-Petersburg, om de processen tegen historici en mensen-

rechtenactivisten van Memorial bij te wonen. Daarnaast zette ze zich persoonlijk in voor de ondersteuning van minder bekende politieke gevangenen.

Het verdriet over deze gevangenen zou haar hebben opgebroken. „Duizenden mensen lijden en sterven in de gevangenis tijdens straffen zonder einddatum, omdat ze net als ik tegen oorlog en moord zijn. Ik kan ze niet helpen. [Toneelregisseur] Zjenja Berkovits, [toneelschrijfster] Svetlana Petritsjok, [topmanager] Karina Zoerkan”, vervolgt de brief, „ik heb geprobeerd hen te helpen, maar ik ben uitgeput en lijd dag en nacht onder de machteloosheid. [...] Ik schaam me, maar ik heb het opgegeven. Vergeef me alstublieft.”

Ze werd vermoord door Poetin

Maria Slonim
niet van Nina Litvinova

De brief werd gedeeld door journalist Maria Slonim, een nicht van Litvinova die in het Verenigd Koninkrijk woont. Russisch staatspersbureau RIA, dat Litvinova als gewaardeerde oceanograaf herdacht, „publiceerde de afscheidsbrief natuurlijk niet”, stelt Slonim, „omdat de redenen voor haar vertrek hier veel te duidelijk in staan. Maar wij hebben besloten de werkelijke redenen te tonen: ze is vermoord door Poetin”. Naast de boodschap tegen Poetins regime nam Litvinova in de brief volgens Slonim ook persoonlijk afscheid van vrienden en familieleden, reden om niet het hele schrijven te publiceren.

Mensenrechtenorganisatie Memorial stelt dat er ieder kwartaal ongeveer vijfhonderd politiek gemotiveerde strafzaken en ontegeningen zijn tegen Russen, mensen uit de bezette gebieden en tegen Oekraïense krijgsgevangenen.

nen. Het merendeel, iets meer dan 70 procent, richt zich tegen mensen uit Rusland zelf.

Oppositiepoliticus en medestander van wijlen oppositieleider Aleksej Navalny, Sergej Bojko, schrijft: „De repressiemachine staat zo afgesteld dat er tweeduizend nieuwe zaken per jaar bijkomen. Dit is genoeg om angst in te boezemen die massaprotest tegen het regime voorkomt, zonder het rechtssysteem te overbelasten.” Maar, waarschuwt hij, het systeem kan gemakkelijk meer zaken openen. De Russische gevangenispopulatie is sinds de invasie met bijna 40 procent geslonken, doordat veel gedetineerden in ruil voor strafvermindering naar het front in Oekraïne zijn gestuurd.

Politieke familie

Hoewel Litvinova zelf niet de publiciteit zocht, was ze door haar achternaam als vanzelf bekend. Haar grootvader was een gerenommeerde diplomaat onder Stalin - Maksim Litvinov was Volkscommissaris voor Buitenlandse Zaken (een post vergelijkbaar met minister) in de jaren dertig en ambassadeur in de Verenigde Staten tijdens de Tweede Wereldoorlog, toen de VS en de Sovjet-Unie samen optrokken tegen nazi-Duitsland.

Haar broer, Pavel Litvinov, was een vooraanstaand dissident. Hij deed onder meer mee aan de demonstratie tegen de invasie van Tsjecho-Slowakije in augustus 1968, onder de slogan *Voor julie en onze vrijheid*. Litvinov werd hiervoor vijf jaar naar Siberië verbannen. Nadat hij vrijkwam, emigreerde hij naar de Verenigde Staten, waar hij nog altijd leeft.

Litvinova stierf dinsdagavond in het centrum van Moskou, nabij het metrostation Frunzenskaja.

Praten over zelfdoding kan 24/7 anoniem en gratis via 0800-0113, de landelijke hulplijn van 113 Zelfmoordpreventie, of via chat op www.113.nl.

EL SALVADOR

Via tv-schermen volgen vijfhonderd gevangenen hun massaproces

Aan de permanente noodtoestand in El Salvador, die sinds 2022 van kracht is, heeft president Bukele het massaproces toegevoegd. „De veiligheids crisis is veranderd in een mensenrechten crisis.”

Boris van der Spek

MEXICO-STAD

In witte shirts en shorts, sommigen met mondkapjes op en allemaal met kaalgeschoren hoofden. Zo keken honderden gevangenen in vijf Salvadoraanse gevangenis in de afgelopen weken op plastic stoelen naar grote schermen, waarop hun eigen rechtszaken te zien waren.

In El Salvador eindigt naar verwachting spoedig een massaproces waarbij bijna vijfhonderd vermeende bendeleden straffen horen die hen naar verwachting voor de rest van hun levens achter tralies stoppen. Het gaat om het grootste massaproces sinds president Nayib Bukele in 2022 de noodtoestand afkondigde in het Midden-Amerikaanse land.

Het zouden leden zijn van MS-13, een bende die, voordat Bukele in 2019 aan de macht kwam, de straten in El Salvador domineerde. De 486 gevangenen worden verdacht van ruim 47.000 misdaden, gepleegd tussen 2012 en 2022, zoals moord, afpersing en wapenhandel.

Bukele kondigde de noodtoestand af naar aanleiding van een golf van bende geweld in maart 2022, toen in een weekend 87 mensen om het leven kwamen. De maatregel is sindsdien 45 keer verlengd en nog altijd van kracht. Volgens Salvadoraanse aanklagers staan in het massaproces verschillende bendeleden terecht die meededen aan deze geweldsuitbarsting.

Mensenrechtsgroeperingen bekritisieren het massaproces, omdat de vermeende bendeleden zich niet kunnen laten verdedigen. Het Openbaar Ministerie wil dat de verdachten levenslange gevangenisstraffen krijgen.

Levenslang vanaf twaalf jaar oud

De kans dat ze daadwerkelijk die straf krijgen, is sinds half april toegenomen, toen Bukele zijn handtekening zette onder een ingrijpende grondwetswijziging. Daardoor kunnen Salvadoraanen levenslange gevangenisstraffen krijgen voor moord, verkrachting of lidmaatschap van een criminele organisatie. Ook wie zich schuldig maakt aan het verder ongespecificeerde ‘terrorisme’ kan levenslang krijgen. Voorheen was de maximale straf in El Salvador zestig jaar voor volwassenen. Plek is er genoeg in het land voor deze gevangenen: Bukele liet meerdere gevangenis gebouwen en opende de CECOT, een megagevangenis met ruimte voor 40.000 mensen.

Door de wetwijziging kunnen kinderen vanaf twaalf jaar een levenslange straf krijgen als ze zich schuldig maken aan de genoemde misdrijven. Die leeftijds grens wordt wereldwijd maar in een paar landen, waaronder de VS, toegepast.

Bukele toont ermee aan dat hij niet van plan is om af te stappen van zijn controversiële en keiharde veiligheidsbeleid. Uitdagend zei hij bij de presentatie van de hervorming: „Nu gaan we zien wie het aandurf om de hervorming, die moordenaars en verkrachters opsluit, te bekritisieren.”

Sinds hij zijn noodtoestand afkondigde, werden ruim 90.000 mensen opgepakt. Enkele duizenden zijn vrijgelaten, maar zeker 1 procent van de bevolking van El Salvador zit achter tralies. Onder de beperkende maatregelen die onderdeel zijn van de noodtoestand, geldt dat het recht op juridische bijstand is opgeschort en dat iedereen die gearresteerd wordt in preventieve detentie wordt geplaatst.

Het kan jaren duren voordat verdachten voor de rechter komen. Als ze voorkomen, kan dat in massaprocessen, dankzij een decreet dat werd aangenomen in het Congres, waar Bukeles partij Nuevas Ideas de absolute meerderheid heeft.

Critici vluchten het land uit

De afgelopen jaren zijn steeds meer journalisten en activisten doelwit geworden van de regering, die de noodtoestand gebruikt om kritische stemmen de mond te snoeren. Veel critici zijn het land ontvlucht.

Een van hen is Daniel Olmedo, een Salvadoraanse mensenrechtenspecialist die naar Nederland vluchtte. „Er

Veronderstelde leden van MS-13 in gevangenis CECOT tijdens een massaproces. FOTO SALVADOR MELENDEZ/AP

was sprake van een ernstige veiligheids crisis in El Salvador. Maar die crisis is nu veranderd in een ernstige mensenrechten crisis”, zegt hij telefonisch.

Populariteitsonderzoeken wijzen uit dat zo'n 90 procent van de Salvadoraanen nog altijd achter de president staat, vanwege de resultaten die hij heeft geboekt. Het aantal moorden in El Salvador lag in 2022 op 7,8 per 100.000 inwoners. In 2025 was dat afgenomen tot 1,3 per 100.000 inwoners.

Tal van rapporten benadrukken de schaduwkant van het gevangenisbeleid van Bukele. De Spaanstalige krant *El País* publiceerde eind maart een onderzoek waaruit bleek dat zeker een derde van de 90.000 Salvadoraanen die sinds de noodtoestand is opgepakt nooit verdacht is geweest van bende lidmaatschap.

Mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch meldde vorig jaar dat agenten in het eerste jaar van de noodtoestand iedere dag een bepaald aantal mensen gevangen moesten zetten.

Overleden in de gevangenis

Sinds de invoering van de noodtoestand zijn meer dan vijfhonderd gevangenen overleden, meldde mensenrechtenorganisatie Socorro Juridico Humanitario in april. Een overgrote meerderheid van deze doden,

94 procent, zou geen bendelid zijn geweest. Een derde van hen overleed door fysiek geweld. Waarschijnlijk ligt het werkelijke dodental hoger, maar Salvadoraanse autoriteiten geven amper informatie vrij over wat er binnen hun gevangenis gebeurt.

In de gevangenis in El Salvador zijn weinig medische voorzieningen en gedetineerden krijgen weinig te eten. In alle detentiecentra zijn meldingen gedaan van marteling en dood door de hand van bewakers.

Dat Bukele nog jaren, mogelijk decennia, aan de macht blijft, is een realistisch scenario. Al voor zijn noodtoestand liet hij de opperrechtshof van de Constitutionele Kamer van het Hoogerechtshof vervangen door loyalisten. Dankzij hun steun en de meerderheid van zijn partij in het parlement zijn hervkeizingsliedten voor presidenten afgeschaft. Bukele kan dus aanblijven zolang hij wil.

Het zegt volgens Olmedo veel over het land. „El Salvador heeft weinig ervaring met democratie. De democratie die er was tussen 1992 en 2021 was verre van perfect. Er is dus geen democratische cultuur, niets om naar terug te verlangen”, aldus Olmedo. Hij denkt echter wel dat de populariteit van Bukele kan afnemen. „Economisch gaat het niet goed, dat kan voor protesten zorgen. Geweren en noodtoestanden houden zulke protesten niet tegen.”

NECROLOGIE
NINA LITVINOVA (1945-2026)
MENSENRECHTENACTIVIST

Het Rusland van Poetin dreef de activist tot een wanhoopsdaad

De 80-jarige Russische mensenrechtenactivist Nina Litvinova liet vlak voor haar dood een brief achter waarin ze zich uitspreekt over de onderdrukking en politieke gevangenen.

Advertentie

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Contact

Relatiebemiddeling

RELATIEBEMIDDELING

Op zoek naar een partner?

mens & relatie

BEL

www.mens-en-relatie.nl 088 - 022 19 00

LATE LIEFDE VOOR 60-70 en 80 jarigen

ALERTE RELATIEBEMIDDELING
0613863420 - www.hellasmets.nl

Ze bestaat. Echt.

DPSPartnerSearch.nl distinguished & discreet

VAN SLOBBE
EXCLUSIEVE
PARTNER SEARCH

VANSLOBBEDATING.NL +31 (0)6 5397 54 26

Vind alle aanbieders op één rij!

BijzondereZaken.nl

Weekdeals

GELDIG T/M 24 MEI 2025

BEDDINGHOUSE

Speelse kleuren, ultiem slaapcomfort

- > Dekbedovertreksets van lyocell en katoen
- > Voelt heerlijk zacht aan en heeft een mooie glans
- > Hoeslakens van organische katoen met lycra
- > Bekijk meer Beddinghouse bedtextiel online

ADVIESPRIJS FABRIKANT V.A. 89,95
49,95

ADVIESPRIJS FABRIKANT V.A. 59,95
29,95

BEKIJK ALLES VAN BEDDINGHOUSE ONLINE

BREND
Ventilator-kachel

ADVIESPRIJS FABRIKANT 159,95
99,95

KOELING EN VERWARMING IN ÉÉN

- > 3 ventilatorsnelheden en 2 verwarmingsstanden
- > Wijd oscillerend en een timer tot 12 uur
- > Bladloos, stil en kindvriendelijk ontwerp

TRAVELIN'
Wandelsandalen

ADVIESPRIJS FABRIKANT 89,95
34,95

LICHTGEWICHT MET ERGONOMISCH VOETBED

- > Sneldrogende voering en flexibele zool
- > Rubberen profielzool en verstelbaar klittenband
- > Bekijk meer Travelin' schoenen online

NEDIS
Staalstofzuiger

ADVIESPRIJS FABRIKANT 249,95
119,95

LICHTGEWICHT 2-IN-1 MODEL

- > Krachtige motor met 140 watt vermogen
- > Gemotoriseerde borstel met ledverlichting
- > Royale 1,2L stofbak; eenvoudig te legen

ROSMARINO
Pannensets

ADVIESPRIJS FABRIKANT V.A. 104,90
49,95

MET HOT STONE EFFECT

- > Met een 4-laagse bodem en antiaanbaklaag
- > Ergonomische, hittebestendige handgrepen
- > Bekijk meer Rosmarino pannen online

DE WITTE LIETAE
Badtextielset

ADVIESPRIJS FABRIKANT 59,95
29,95

GEMAAKT VAN KATOEN IN DIVERSE KLEUREN

- > 2 washandjes, 2 handdoeken en 2 douchelakens
- > Goed vochtabsorberend en droogt snel
- > Bekijk meer producten van De Witte Lietae online

IMPERIAL
Hybride radio

ADVIESPRIJS FABRIKANT 229,95
149,95

GESCHIKT VOOR DAB+ EN FM

- > Bluetooth verbinding voor draadloos luisteren
- > Ondersteunt populaire streamingdiensten
- > Bediening via app, afstandsbediening of apparaat

Het kadaver van bultrug Timmy ligt op 75 meter van de Deense kust, vlakbij het eiland Anholt. FOTO DPA/PICTURE ALLIANCE VIA GETTY IMAGES

BULTRUG

De reddingsactie van Timmy werd een drama - nu is er verlossing

Het leven van bultrug Timmy werd door de sleepactie naar de Noordzee niet gered. En dat was niet het enige dat misging.

Sarah Ouwerkerk
AMSTERDAM

Timmy is dood. De wereldberoemde bultrug die op 23 maart voor het eerst strandde op het Timendorfer Strand in Duitsland, werd in een omstreken 'reddingsactie' in de achterbak van een schip naar de Noordzee versleept en daar vrijgelaten. De actie werd door experts afgekeurd. Het verzwakte dier zou hoe dan ook sterven, waarschijnlijk door verdrinking. Maar de emotie nam het over van de ratio. Het dier kreeg de naam Timmy, menselijke eigenschappen toebedeeld en werd vereeuwigd in tatoeages. Timmy móest gered worden.

De Duitse autoriteiten besluiten op 1 april alle reddingspogingen te staken. Het dier is verzwakt en heeft een touw in zijn spijsverteringskanaal dat niet verwijderd kan worden. Ze willen het dier op zijn gemak houden en rustig laten sterven.

Particuliere leken, onder leiding van de miljonairs Walter Gunz en Karin Walter-Mommert, bedenken een plan om het dier zelf naar de Noordzee terug te brengen. Een plan dat gedoogd wordt door de minister van Milieu van de deelstaat Mecklenburg-Voorpommeren.

Op 28 april werd de walvis, twaalf meter lang en naar schatting 12.000 kilo zwaar, daarom een transportschip met stalen bassin ingeleid. Hij had zinkzalfbehandelingen ondergaan voor zijn huid, dat het te zoete water niet kan verdragen. Het schip zou honderden kilometers overbruggen om bij het diepere en zoutere water van de Noordzee aan te komen. Tijdens de reis wordt het konvooi overvallen door zwaar weer en golven van twee meter hoog. De bemanning, initiatiefnemers en

de aanwezige dierenarts krijgen gaandeweg ruzie. Onduidelijk is waar en wanneer Timmy wordt vrijgelaten.

Op 1 mei verschijnen er verwarrende en enigszins verontrustende beelden, zo schreef de Duitse krant *Bild*. Er was, tegen alle afspraken in, een touw om de staartvin van de bultrug gebonden waaraan werd getrokken. Het is een dag later als hij om 9 uur 's ochtends tóch wordt uitgezet. Juist van dát moment zijn geen beelden vrijgegeven. Alleen beelden van een drone, waarop te zien is hoe Timmy nog één laatste waterfontein uitstoot. En dan is hij weg.

„Als er nog een walvis aanspoelt, zal niemand meer helpen

Kapitein van 'hulpschip' Robin Hood

De walvis zou uitgerust worden met een tracker, maar na zijn vrijlating blijkt hij al snel spoorloos. *Bild* schrijft in eerste instantie dat een „slecht netwerk” de oorzaak is. Er komt sporadisch iets naar buiten over „vitale functies”, maar de gps-functie werkt niet. Wel komt er informatie naar buiten over hoe chaotisch de dagen voor de vrijlating zijn verlopen op de beide schepen: de Robin Hood en de Fortuna B.

Initiatiefnemers Gunz en Walter-Mommert publiceren op 3 mei een statement waarin zij zich distantiëren van de manier waarop de bultrug is vrijgelaten. Zij stellen dat de „eigenaren, exploitanten en bemanning verantwoordelijk gehouden moeten worden voor de gevolgen van hun ongecoördineerde acties”.

‘Eindelijk, dat rotbeest is weg’

Betrokken dierenarts Kirsten Tönies, die meereisde, laat op 4 mei aan *Bild* weten dat de sfeer de laatste dagen „erg gespannen” was. Na de vrijlating, waar zij niet achter stond, zei volgens haar iemand: „Eindelijk, dat rotbeest is

weg, dat is het belangrijkste.”

De schepen worden diezelfde dag door de waterpolitie naar de haven van het Duitse stadje Cuxhaven geëscorteerd. „Ik wou dat ik niet had geholpen”, liet de kapitein van de Robin Hood achteraf weten aan de *Ostsee-Zeitung*. Hij ontvangt sinds het statement van de initiatiefnemers doodsbedreigingen en negatieve recensies van zijn bedrijf. „We worden afgeschilderd als moordenaars en dierenmishandelaars.” Hij vreest dat toekomstige reddingsoperaties zullen verdwijnen. „Als er nog een walvis aanspoelt, zal niemand meer helpen.”

De kritiek treft ook de andere partijen. Dat vóór vrijlating niet getest is of de tracker goed werkt, stuit bijvoorbeeld op ongelof. Op verzoeken om de gegevens in te zien, wordt door de betrokkenen van de actie afhoudend gereageerd. Vanaf 5 mei komen ook die gegevens niet meer binnen. Diezelfde dag al stellen deskundigen van het Duitse Oceanografisch Museum dat Timmy „zeer waarschijnlijk” is overleden.

Verlossing in het sterven

In de wind geslagen adviezen van experts, een actie die anderhalf miljoen heeft gekost, verwijten van hypocrisie. Chaos, ruzie en gebrekkige coördinatie op het schip. Meer dan alles, was Timmy slachtoffer van de mensen die de helden in zijn sprookje wilden zijn. De definitie van een redding is bevrijding, verlossing. Maar de initiatiefnemers wilden zo graag een redding bewerkstelligen, dat ze blind waren voor het gegeven dat de verlossing altijd al in het sterven zat.

Op 15 mei strandt een dode bultrug voor de kust van Denebmarken, zo'n tweehonderd kilometer van de vrijlatingslocatie van Timmy. Aan het kadaver valt af te lezen dat hij al een tijdje dood is. Er wordt gezocht naar een tracker, maar nog niet gevonden. Er worden monsters afgenomen. Zaterdagmiddag laat de Deense milieubeschermingsdienst weten dat het inderdaad Timmy is, dat wordt door de Duitse minister van Milieu bevestigd. Timmy is dood.

ESSENZA

Haal de lente in huis

100% biologisch katoensatijn beddengoed

Adviesprijs fabrikant vanaf 89,95
71,95

- > Omkeerbaar design: bloemrijk en effen in één
- > 100% GOTS-gecertificeerd biologisch katoen
- > Zijdezacht en licht glanzend door satijnweving

Haal de lente in huis met het Ficara dekbedovertrek van Essenza. Het ontwerp, geïnspireerd op het werk van fotograaf Kreetta Järvenpää, toont een levendig bloemendessin met onder andere narcissen, fritillaria's en vergeet-me-nietjes. De warme achtergrondkleur geeft je slaapkamer direct sfeer en diepte. Liever rust? Keer het overtrek om voor een effen zijde in dezelfde tint. Het dekbedovertrek is gemaakt van 100% GOTS-gecertificeerd biologisch katoensatijn: heerlijk zacht, soepel en ademend, met een subtiele glans voor een luxe uitstraling.

In de kleuren:

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/essenza

VOEDSELVOORZIENING

Wat als de stroom langdurig uitvalt en de deur van de supermarkt dicht blijft?

Bij een grote stroomuitval kan de supermarkt niet meer open. De voedselketen is (nog) niet voorbereid op zo'n crisissituatie. „Je wilt niet dat iedereen bij Hak voor de deur staat.”

Karel Berkhout en Martine Kamsma

AMSTERDAM

Drieluik

De supermarkt in Nederland ligt eigenlijk altijd vol. Dat voelt vanzelfsprekend, maar blokkades en storingen kunnen de voedselvoorziening snel bedreigen. Een drieluik over de risico's van geopolitieke conflicten.

Deel 1

Als de soja'stoom stikt, lopen de slachterijen snel vol

Deel 2

Wat als de stroom uitvalt en de supermarktduren gesloten blijven?

Deel 3

Hoe een eiland omgaat met voedselschokken: interview met Henry Dimbleby

ILLUSTRATIE
STIJN KUIPEREN
JET PETERS

Voor de supermarkt staat een lange rij wachters voor de gesloten glazen schuifdeuren. „Doe open!”, roept iemand, maar de deuren blijven dicht. In de winkel is het donker, maar strepen daglicht tonen lege bakken en halfgevolle schappen. Op de vloer onder de diepvriespizzas glanzen grote plassen smeltwater. Om de hoek staan winkelmedewerkers op straat, hun toegangspassen werken niet. Een van hen belt met een leidinggevende en zegt na het telefoontje dat wachten geen zin heeft.

Zelfs al zouden de deuren opengaan, binnen werken de kassa's en pinapparaten niet. Er zou bovendien snel nog maar weinig zijn om af te rekenen: de vrachtwagens met nieuwe winkelvoorraden zijn niet gekomen, omdat het distributiecentrum platligt. De winkelmedewerkers besluiten naar huis te gaan. Klanten roepen hen na: „Waar moeten wij onze boodschappen doen?”

Zo zou het ongeveer kunnen gaan, als de elektriciteit in grote delen van Nederland uitvalt, zeggende ingewijden. Al heel snel kan de consument, die voor het grootste deel van zijn voedsel is aangewezen op de supermarkt, niet meer op de vertrouwde manier zijn boodschappen doen.

Toch zijn voor calamiteiten in de voedselketen nergens in Nederland draaiboeken

en crisisplannen. Er is wel een Nationaal Crisisplan Elektriciteit, waarin staat dat de impact van een grote stroomstoring al binnen enkele uren merkbaar is. Maar voedselvoorziening wordt niet genoemd - afgezien van de wet die een hamsterverbod kan afdwingen.

„Voedselzekerheid valt niet onder de vitale processen zoals beschreven door de [nationale veiligheidscoördinator] NCTV”, signaleerde de denktank HCSS vorig jaar met enige verbazing in een rapport over de veiligheid van grote steden. In de Europese Unie staat voedsel wél in een lijst van elf 'kritieke' sectoren. Die kunnen bescherming en steun van de overheid verwachten - als alles misgaat.

Nederland is na jaren talmen nu pas echt begonnen de voedingssector weerbaar te maken, via verschillende wegen. De Wet weerbaarheid kritieke entiteiten (Wwke), die deze zomer van kracht moet worden, merkt de levensmiddelensector waarschijnlijk officieel aan als vitale of kritieke sector. In het overzicht van essentiële diensten onder de 'Aanpak vitaal', voorloper op die Wwke, staan onder meer drinkwater, energie en transport - levensmiddelen niet.

Daarnaast moet een Landelijk Crisisplan Voedselzekerheid regelen wanneer sprake is van een voedselcrisis en welke organisatie dan wanneer wat moet doen - en met welke bevoegdheden. Geopolitiek kennisinstituut Clingendael doet nu onderzoek in opdracht van het ministerie van Landbouw (LNVN), onder meer naar voorraden en leveringszekerheid in de voedselketen. Van de import van veevoer tot aan het bord van de consument.

Dat de Nederlandse voedselvoorziening kwetsbaar is, bleek onder meer tijdens de coronacrisis. „Zo moest de overheid in 2020 extra steun verlenen aan voedselbanken door de afname van overgebleven voedsel uit de supermarkt. En het Rode Kruis vroeg extra donaties om in te kunnen spelen op de toename van voedselnood”, schrijft HCSS. Vrachtwagens met voedsel dreigden stil te komen staan door de omvangrijke grenscontroles en konden pas doorrijden nadat Brussel speciale corridors had ingericht.

Al is 'kwetsbaar' wel een kwestie van perspectief, zegt Marc Jansen, directeur van het CBL, de organisatie van de Nederlandse levensmiddelenhandel. „De coronaperiode heeft ook laten zien hoe goed we schokken kunnen opvangen. Mensen konden gewoon hun boodschappen blijven doen.”

Precies genoeg, precies op tijd

De Nederlandse keten van productie en distributie is zo efficiënt dat die heel gevoelig is voor verstoringen. Dagelijks wordt precies op tijd, precies genoeg vers voedsel geleverd, voor een relatief lage prijs. Het nadeel van deze 'just in time'-voedselvoorziening, zegt landbouwexpert Harry Smit van Rabobank, is dat „een vrachtwagen die een halve dag vertraagd is al lege schappen kan veroorzaken”.

Toen boeren in 2022 bij protesten tegen het stikstofbeleid enkele distributiecentra blok-

keerden, vielen er onmiddellijk gaten in de schappen van de supermarkten. Net als afgelopen winter, toen het een paar dagen sneeuwde. Hele groenteafdelingen en zuivelkoelingen waren in een mum van tijd leeg - al werden ze ook net zo snel weer gevuld.

Hoe een toekomstige voedselcrisis eruit zal zien, is per definitie giswerk. Maar als zo'n noodsituatie ontstaat, zal die waarschijnlijk zijn veroorzaakt door stroomuitval. Dat kwam naar voren bij workshops van Clingendael met experts uit de voedingssector, vertelt Smit, die erbij was: „In een oorlog is het aanvallen van de stroomvoorziening het meest effectief, als je de tegenstander hard wilt treffen, bleek uit de strategische analyse. Dat zie je ook in de oorlog in Oekraïne.”

Wie krijgt voorrang bij eventuele dieselschaarste? En wie beslist daarover? Het hoofd van de veiligheidsregio's? Premier Rob Jetten?

Een langdurige uitval van de elektriciteit is ook een van de belangrijkste crisisscenario's van de NCTV. „De kans op zo'n uitval is mischien niet heel groot, maar de gevolgen zijn dat wél, als het in meer provincies tegelijk gebeurt en dan dagenlang”, zegt Jansen. De CBL-directeur spreekt namens alle supermarkten, die zelf niet willen vertellen waarmee ze rekening houden en hoe ze zich daarop voorbereiden.

Fundamentele ontwrichting

„Een stroomuitval zal voor de meest fundamentele ontwrichting zorgen”, verwacht Jansen. Want alles draait op stroom in de voedingsmiddelenketen, van de machines in de fabrieken en de computersystemen in de distributiecentra tot de verlichting in de winkel. Provisorische oplossingen stuiten bovendien al snel op nieuwe hindernissen, zegt Jansen: „Je kunt als supermarktmanager nog wel een lijstje maken met wat je nodig hebt, maar veel distributiecentra zijn zo geautomatiseerd dat je simpelweg niet meer handmatig de spullen uit de stellingen kunt halen.”

De levensmiddelenbedrijven werken nu aan een veiligheidsplan, met codes die doen denken aan de waarschuwingen voor slecht weer: groen, oranje en rood. Een langdurige stroomonderbreking noemt Jansen een „donkerzwart scenario”, om aan te geven hoe klein de kans is dat zo iets gebeurt. „Een absolute noodsituatie dus, waarin alles fout gaat en de reguliere marktmechanismen voor de voedselvoorziening niet meer toereikend zijn.”

Jansen schetst uit de losse pols wat zich dan voltrekt. Winkels gaan heel snel dicht. Veel voedingsmiddelen worden niet meer geleverd. Alle inzet zal gericht zijn op een basisassortiment van, pak 't maar, twintig tot vijftig essentiële producten, zoals water, rijst,

crackers en babyvoeding.

De overheid, vervolgt Jansen, kan besluiten tot noodistributie, waarbij het Rode Kruis voedselpakketten samenstelt. Of misschien juist niet het Rode Kruis, maar groot-handels zoals Makro en Sligro. „Die hebben al ervaring met kerstpakketten”, zegt Jansen. Die pakketten kunnen worden uitgedeeld via bestaande winkels, maar ook via bijvoorbeeld buurthuizen.

Als alles ordelijk verloopt tenminste. In een scenario dat HCSS schetste voor stroomuitval in de steden wordt de situatie na twaalf uur al chaotisch. „Openbare orde verslechtert. Na enkele uren zonder elektriciteit worden winkels kwetsbaar voor plunderingen. Supermarkten en huishoudens hebben te maken met voedselbederf.”

Om de zaak in de hand te houden zullen noodwetten in werking gesteld moeten worden. Daar waar voedsel ligt opgeslagen, zal bewaking moeten komen. En de overheid zal moeten bepalen wie voorrang krijgt bij de voedseldistributie. Militairen? Zorgmedewerkers? Mede daarom onderzoekt een interdepartamentele werkgroep sinds enkele jaren de modernisering van het zogeheten staatsnoodrecht, een verzamelaam voor wettelijke mogelijkheden van de staat om onder uitzonderlijke omstandigheden uitzonderlijke maatregelen te nemen.

Maar de voorbereiding op rode en zwarte scenario's voor de voedselvoorziening vergt veel meer dan zo'n wetsaanpassing, en niet alleen van de overheid. „Je zal bijvoorbeeld nu moeten regelen dat mensen contant kunnen betalen”, zegt Smit. En ook hij stipt aan dat tijdig moet worden nagedacht over de samenstelling van een basisassortiment.

Supermarkten en distributiecentra zullen, meer dan nu het geval is, generatoren achter de hand moeten hebben om elektriciteit te kunnen opwekken. En belangrijk: iemand

moet het geheel overzien. Andere crisisplannen, zoals voor olie, moeten worden gemaakt in samenhang met voedsel, zegt Jansen van het CBL: „Om onze vrachtwagens te laten rijden, hebben we diesel nodig. Krijgen wij dan voorrang bij een eventuele dieselschaarste?”

Wie die vraag moet beantwoorden - het ministerie van Landbouw, de baas van de veiligheidsregio's, Premier Rob Jetten? - heeft Jansen nog van niemand gehoord. Toen het CBL de behoefte aan diesel onlangs aankaarte bij vertegenwoordigers van andere sectoren bleek volgens Jansen dat niet helemaal duidelijk was wie daarover bij de overheid „precies de coördinatie” voert.

Om een voedselcrisis het hoofd te bieden zal de levensmiddelenwereld minder moeten draaien om just in time en meer om just in case. Dat was een les uit de coronatijd, toen sinaas-appelen uit Spanje en elke dag verse ijsbergsla ineens niet meer vanzelfsprekend bleken.

Dat betekent ook dat Nederlanders strategische voedselvoorraden moet aanhouden, zoals bijvoorbeeld Zweden en Finland nu al doen. „En dan niet op een paar plekken, maar verdeeld over het hele land”, zegt Smit. „Bij Hak hebben ze na de oogst een voorraad peulvruchten voor een jaar. Maar je wil niet dat daar tijdens een crisis iedereen in de rij staat voor een paar bliken bonen.”

In Finland zijn daarom alle partijen in de keten - veevoerb企业n, fabrieken, supermarkten - verplicht een voorraad aan te houden. Zwitserland heeft voor allerlei producten en grondstoffen zelfs wettelijk vastgelegd voor hoeveel maanden er genoeg moet zijn om alle Zwitsers van voedsel te voorzien.

De rekening

Voedingsmiddelenbedrijven zijn niet voor niets zo efficiënt geworden. „Het opbouwen van strategische voorraden betekent een omslag in de markt en de cultuur”, zegt Jansen. In het achterhoofd zit wellicht de geruststellende gedachte dat de overheid een exportverbod kan instellen als de nood aan de man is. En dat Nederland zich, als rijk land, relatief makkelijk een weg uit een crisis kan kopen, door voorraden uit andere landen aan te spreken. Anders dan bijvoorbeeld Finland, voelt Nederland zich bovendien veilig omringd door bevriende naties.

De rekening voor allerlei voorraden en faciliteiten die Nederland waarschijnlijk nooit nodig zal hebben, kan en wil het bedrijfsleven volgens Jansen niet betalen. „Voedselvoorziening in extreme noodsituaties, dus ook voorraadvoorziening, is een nutsfunctie, een manier om de bevolking veilig te houden. Dat is een taak van de overheid.” De supermarkten zorgen er liever voor dat de boodschappen betaalbaar blijven.

De Nederlandse overheid neemt nog even de tijd om na te denken over dit soort dingen. Pas in het voorjaar van 2027 moeten de nieuwe weerbaarheidswet en het voedselcrisisplan op volle kracht draaien, nadat alle sectoren zelf hun risico's in kaart hebben gebracht. Tegen die tijd moet blijken of alle radertjes in het mechaniek draaien.

De grootste uitdaging wordt misschien het onvoorspelbare gedrag van de burgers tijdens een crisis. Tijdens de coronapandemie ontstond er ineens een jacht op overvloedig voorradig wc-papier, waardoor dit binnen de kortste keren niet meer te krijgen was. Toen waterleidingbedrijven de bewoners van Utrecht en Amersfoort onlangs adviseerden om het drinkwater te koken, gingen die in plaats daarvan massaal flessen water inslaan.

Moet je gedragspsychologen niet laten adviseren over consumptiegedrag? „Dat is een goeie”, antwoordt Jansen. Want één ding weet hij inmiddels wel. „Elke keer als je zegt 'ga niet hamsteren', rent iedereen meteen naar de supermarkt.”

CHIPS

Kabinet protesteert tegen wetsvoorstel VS dat ASML treft

Nederland is tegen een Amerikaans wetsvoorstel dat ASML beperkingen zou opleggen. Het gaat vooral om export naar China.

Marc Hijnk

AMSTERDAM

Het Nederlandse kabinet maakt bezwaar tegen de MATCH Act, een Amerikaans wetsvoorstel dat Nederland wil dwingen de uitvoer van geavanceerde chiptechnologie naar China ingrijpend te beperken. Dat schreef Sjoerd Sjoerdsma (D66), minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, deze week in een reactie op Kamervragen.

De MATCH Act heeft als doel de Chinese chipproductie te dwarsbomen door ASML, marktlieder op het gebied van cruciale lithografie-machines, te verbieden hun systemen in China nog langer te onderhouden. Zo moet China's opmars in AI worden afgeremd.

Als Nederland de Amerikaanse lijn niet volgt, dreigt een zogeheten *foreign direct product rule*. In één zin: als een apparaat of een onderdeel ook maar een greintje Amerikaanse technologie bevat (hardware of software), dan neemt Washington zich het recht voor om te bepalen of het naar China mag.

„Het kabinet is tegen de extraterritoriale werking die uitgaat van het Amerikaanse voorstel. Elk land is verantwoordelijk voor zijn eigen exportcontrolewetgeving”, schrijft Sjoerdsma in zijn antwoord op Kamerlid Michiel Hoogeveen (JA21). De Nederlandse bezwaren tegen de MATCH Act kwamen volgens Sjoerdsma ook aan bod tijdens het bezoek van koning Willem-Alexander en koningin Máxima aan het Witte Huis, vorige maand. De minister reisde toen samen met pre-

mier Jetten naar de VS.

De MATCH Act kan op steun rekenen van zowel de Democratische als de Republikeinse partij, zowel in het Huis van Afgevaardigden als de Senaat, maar het staat nog niet vast of en wanneer de concept-wettekst op de agenda komt te staan. „Het kabinet blijft in de tussentijd zijn zorgen over de concept-wettekst nadrukkelijk onder de aandacht te brengen, op alle niveaus”, aldus Sjoerdsma.

Die zorgen zijn: mogelijke economische schade voor ASML en een moeizame discussie met China. De Nederlandse exportcontroles zijn „chirurgisch en geba-

De wet heeft steun van zowel de Democratische als de Republikeinse partij

seerd op nationale veiligheidszorgen”, schrijft de minister. De MATCH Act eist dat elke vergunningsaanvraag in principe wordt afgewezen, terwijl Nederland elk geval op zich wil beoordelen.

ASML mag zijn moderne EUV-techniek (extrem ultraviolet licht) niet aan China verkopen. De exportregels voor minder geavanceerde DUV-machines zijn aangescherpt onder de regering-Biden, in samenspraak met Nederland en Japan. Amerika verbodt ook de export van AI-chips.

Maar Trump vaart zijn eigen koers. AI-chips die chipontwerpers Nvidia en AMD met behulp van EUV-machines laten produceren in Taiwan, mogen inmiddels wel naar China.

Na Trumps bezoek aan China afgelopen week staan de VS de export van AI-chips naar tien grote Chinese techbedrijven toe, waaronder Alibaba, Tencent en ByteDance, het moederbedrijf van TikTok.

NIEUWSBRIEVEN

Slim Leven
Elke maandag

Stukken die je helpen om je leven fijner en je carrière beter te maken

Schrijf je in via
nrc.nl/nieuwsbrieven

nrc

Advertentie

Sam de Voogt

AMSTERDAM

Het stadion is leeg en er ligt geen ijs in Thialf als er in mei 2024 een kleine Franse delegatie Heerenveen aandoeft. Het is een spontaan bezoek, ingegeven door een privé-bezoek aan Nederland van de persoonlijk adviseur van de voorzitter van het Franse olympisch comité. Het verzoek voor een rondleiding komt pas zo laat binnen dat Herbert Wolff, die namens sportkoepel NOC-NSF projectleider zal worden van het Nederlandse bid om het olympische schaatsen naar Friesland te halen, er niet bij kan zijn omdat hij met vakantie is in Engeland.

Alexis Contin is er die dag wel bij. Hij kent Thialf en de Nederlandse schaatswereld op zijn duimpje, na een lange carrière als langebaanschaatser bij Nederlandse teams waarin hij drie WK-medailles op de massastart won. Hem is gevraagd om zijn landgenoten uit te leggen wat het schaatsen in Nederland betekent. Thialf is een plek, zo vertelt Contin zijn medebezoekers die dag, waar je tijdens een groot toernooi de grond kan voelen trillen in de kracht-honk als er een Nederlandse schaatser aan de start verschijnt.

„Ook al was het leeg, ze vonden het erg indrukwekkend”, herinnert Contin zich. „Als je schaatsen alleen maar kent van wat beelden die eens in de vier jaar voorbijkomen, dan heeft een stadion met twaalfduizend plekken wel een ‘wow’-effect.”

De Franse Alpen zullen pas later dat jaar de Winterspelen van 2030 krijgen toegewezen door het Internationaal Olympisch Comité (IOC). Maar in Frankrijk weten ze dan al dat het IOC nieuwe criteria heeft nadat eigen onderzoek uitwees dat de Winterspelen vanaf 2040 vanwege klimaatverandering waarschijnlijk nog maar op tien plekken wereldwijd kunnen plaatsvinden. Dus wil het IOC dat de Spelen duurzamer en goedkoper worden, en om dat te realiseren niet meer op één locatie georganiseerd worden maar in grotere regio's zoals afgelopen februari het geval was in Italië.

In het bid dat de Fransen indienen staat dan ook dat ze de Spelen in verschillende clusters in en rond de Franse Alpen en Nice willen laten plaatsvinden. En omdat Frankrijk geen overdekte 400-meterbaan heeft, willen ze het langebaanschaatsen in het buitenland organiseren – een primeur in de geschiedenis van de olympische beweging.

In Nederland is men zich ervan bewust dat dit een unieke kans biedt om de Spelen binnen te halen. Thialf is al even kort maar nooit serieus in beeld geweest bij de Italianen voor de Winterspelen van Milaan-Cortina 2026, waar uiteindelijk wordt gekozen voor een tijdelijke baan. Daarna vraagt Zwitserland, dat ook meedingt naar de toewijzing van 2030, of Nederland de olympische schaatswedstrijden zou willen organiseren. Dat idee kan de prullenbak in als het IOC voor de Franse Alpen kiest.

Als Thialf kort daarna in een persconferentie van het Franse organisatiecomité Cojop ter sprake komt, weten ze in Nederland dat ze in beeld zijn, net als de Oval Lingotto in het Italiaanse Turijn. „Daarna was het afwachten”, zegt Wolff van NOC-NSF. „We wilden graag bijdragen aan de toekomst van de Spelen, maar het was niet aan ons om Frankrijk te benaderen. Zij moesten naar ons komen, en we wisten dat het niet onlogisch zou zijn dat ze Thialf zouden overwegen als snelste laaglandbaan ter wereld.”

Gastronomisch netwerken

Op het landgoed Lauswolt, een vijfsterrenhotel in Beetsterzwaag waar ooit de basis werd gelegd voor het kabinet-Balkenende IV, staat in april 2025 alles klaar voor een belangrijke lunch. Edgar Grospron, de voorzitter van Cojop, is met een flinke Franse delegatie afgereisd naar Nederland.

Toen de Fransen op bezoek kwamen in Heerenveen, was de gang onder de ijsbaan in Thialf in Franse sferen aangekleed. FOTO LIKE ABOSS

REPORTAGE LANGEBAANSCHAATSEN

Hoe Thialf schaatslocatie van de Franse Winterspelen 2030 werd

Hoewel de Winterspelen van 2030 zijn toegewezen aan de Franse Alpen, lijken de schaatswedstrijden in Heerenveen te gaan plaatsvinden. Een tentoonstelling over schaatsen, Fries suikerbrood en Franse wijn speelden een rol in de lobby.

Femke Kok en Jennings De Boo maken een ereronde op de laatste dag van de WK allround en sprint in Thialf, afgelopen maart. FOTO SEM VAN DER WAL/ANP

Op Schiphol zijn ze opgewacht door hun Nederlandse gastheren, met een bus is gezamenlijk de tocht naar het noorden ingezet.

Als ze op het Friese landgoed aankomen, blijkt aan elk detail te zijn gedacht: aan tafel wordt Fries suikerbrood geserveerd, er worden uitsluitend Franse wijnen geschonken. Zo willen de Nederlanders laten zien aan hun gasten dat zij oog hebben voor de Franse cultuur van gastronomisch netwerken.

Het is tijdens dit bezoek dat Nederland een officieel verzoek van de Fransen ontvangt voor de organisatie van het olympische schaatsstoernooi. Vanaf dat moment wordt er een projectgroep opgericht met daarin NOC-NSF, Thialf, de gemeente Heerenveen, de provincie Friesland, het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en schaatsbond KNSB.

De kennis en ervaring van de KNSB is cruciaal voor het Nederlandse bid. De schaatsbond organiseert alle (inter)nationale wedstrijden in Heerenveen, zoals wereldbekerwedstrijden, EK's of WK's; toernooien die vrijwel jaarlijks in Thialf verreden worden. Dat zou de KNSB ook tijdens de Spelen moeten doen. Die verantwoordelijkheid zouden de Nederlanders dan delen met de Fransen, en daarin heeft de KNSB haar Franse evenknie iets bijzonders te bieden: toegang tot de faciliteiten van Thialf en de Nederlandse kennis over schaatsen. „Een van de vragen die de Fransen hadden was: hoe kunnen we dit samen organiseren?”, zegt Freek van der Wart, die namens de KNSB in de projectgroep zit.

Als de keuze definitief op Thialf valt, mogen Franse topschaatsers tot 2030 trainen in Heerenveen. Op hun beurt zullen de Fransen hun kennis over inlineskaten, waarin zij gro-

ter zijn dan Nederland, met de KNSB delen. „Het belangrijkste voor de Fransen”, zegt Van der Wart, „is dat hun schaatsers goed voorbereid aan de Spelen kunnen beginnen en een boost krijgen als ze hier rijden.”

Stempelkaart van de Koning

Terwijl op 7 februari op de tijdelijke schaatsbaan in een Milanese beursshal het eerste schaatsgoud van de Winterspelen verrasend naar de Italiaanse Francesca Lollobrigida gaat, wordt er vijf kilometer verderop in een zeventiende-eeuwse villa een tentoonstelling over Nederland en schaatsen geopend. Er zijn foto's van schaatsende mensen op de Amsterdamse Prinsengracht, de eerste klapschaats ligt in een vitrine, net als de stempelkaart van W.A. van Buren, de schuilnaam van Koning Willem-Alexander toen hij als kroonprins de Elfstedentocht van 1986 uitreed.

De tentoonstelling is onderdeel van de Nederlandse lobby. Eerder die week is een officieel bidbook voor Thialf ingediend en nu is er een grote delegatie naar Milaan afgereisd, onder wie Avine Fokkens-Kelder, de burgemeester van Heerenveen, en gedeputeerde Abel Kooistra (Sport, BBB) van de provincie Friesland, samen met vertegenwoordigers van NOC-NSF, de KNSB, Thialf en anderen.

De gemeente Heerenveen is het afgelopen jaar druk geweest met het zoeken naar een locatie voor het olympisch dorp, en de provincie heeft een rol gespeeld bij de heropening van het treinstation nabij Thialf eerder dit jaar. „Die wens lag er al veel langer”, zegt Kooistra, „maar we hebben het treinstation ook deels geopend met het oog op de lange termijn.”

Bij het Franse organisatiecomité Cojop is het intussen onrustig, eigenlijk al sinds de oprichting in 2024. Er zijn door interne strubbelingen meerdere mensen opgestapt en veel werk heeft vertraging opgelopen, tot woede van onder meer de Franse president Emmanuel Macron, die zich persoonlijk met de chaos bemoeit om een blamage voor zijn land te voorkomen.

De Nederlandse delegatie wil zich in Milaan als een partner voor de Fransen profileren die rust kan brengen. „De ontmoeting die we daar met Cojop hadden was heel belangrijk”, zegt Wolff, die zich herinnert hoe iedereen bij elkaar zat in de lobby van een Milanese hotel. Waar er oorspronkelijk vijftien minuten waren ingepland, werden dat er vijf kwartier, zegt Wolff. „We straalden eenheid uit, vulden elkaar aan, lieten echt zien dat we samen een succes wilden maken van de Franse Spelen.”

Hoewel de sfeer informeel en goed is, houden de Fransen zich op de vlakte over de toewijzing. Ze willen het proces netjes en formeel afhandelen, en voor de Nederlanders blijft het gissen hoe hun kansen liggen. Al houdt burgemeester Fokkens-Kelder aan

IJsstadion Thialf in Heerenveen is het belangrijkste schaatsstadion in Nederland. FOTO ROBIN UTRECHT/ANP

ning de Boo en de Noor Sander Eitrem toonden zich op de Spelen van Milaan al kritisch; de schaatsport zou er maar een beetje bijhangen met wedstrijden op meer dan 1.000 kilometer afstand van de rest van de Spelen.

Ook na de bekendmaking van afgelopen maandag zijn de meeste schaatsers niet overtuigd. „Ik heb er een dubbel gevoel over”, zegt Kjeld Nuis, die op de laatste drie Spelen twee gouden en een bronzen medaille won op de 1.500 meter. „Mooi dat het in Thialf is, maar ik denk dat het olympische gevoel zal missen.” Die angst lijken veel Nederlandse schaatsers – onder wie Antoinette Rijpma-de Jong, Femke Kok, Marijke Groenewoud, Angel Delaeman en Jorrit Bergsma – met hem te delen.

De Nederlandse organisatie is er van overtuigd dat het wél kan, het organiseren van een schaatsstoernooi met een Frans en olympisch karakter in Friesland. Als onderdeel van de pitch voor Thialf zijn schetsen ingediend over de aankleding van de schaatshal én van het straatbeeld in Heerenveen, zodat de hele stad olympisch zal aandoen. Tussen de wedstrijden door moeten in de schaatshal chansons gedraaid worden in plaats van Nederlandse hits, er zal Frans voedsel worden verkocht in de kiosken op de omloop, en de Friese pompeblèdden aan de muren zullen plaatsmaken voor de Franse huisstijl die in alle olympische stadions te zien zal zijn.

In het laatste bezoek dat de Fransen aan Heerenveen brengen voordat er besloten wordt alleen met Thialf verder te praten, wordt er ook een bezoek gebracht aan een locatie in de Friese stad waar het olympisch dorp zou kunnen verschijnen. Daarnaast speelt de organisatie met het idee van een luchtbrug tussen Frankrijk en Friesland, zodat belangrijke bezoekers als de Koning, IOC-bobo's, en sporters makkelijker op meerdere locaties kunnen komen; bijvoorbeeld als ze moeten schaatsen in Heerenveen en shorttracken in Nice, of als ze de slotceremonie in de Franse badplaats willen meemaken. Wolff: „We wilden laten zien dat we het heel belangrijk vinden dat die olympische sfeer er straks wel is.”

WK-finale

Voordat eind juni de definitieve beslissing valt tijdens een IOC-vergadering in het Zwitserse Lausanne, vindt nog de laatste fase van de onderhandelingen plaats, waarin het draait om geld: wie draagt welk deel van de kosten, wie krijgt welk deel van de (kaartverkoop)inkomsten?

Voor de organisatie van het olympische schaatsstoernooi heeft Nederland een aparte begroting moeten indienen. Die staat los van de exploitatie van Thialf, de schaatshal die de afgelopen decennia herhaaldelijk afhankelijk is geweest van overheidsgeld om open te blijven. Onlangs werd bekend dat er de komende jaren een tekort van 7 miljoen euro zal ontstaan vanwege tegenvallende inkomsten.

Toch verzekeren de provincie Friesland en de gemeente Heerenveen, die nu al jaarlijks voor tonnen aan financiële steun verstreken aan Thialf, dat er genoeg geld zal zijn voor de komst van de Spelen. „Dit is een iconisch evenement en daar is financiële ruimte voor”, zegt gedeputeerde Kooistra.

Zulke garanties zijn noodzakelijk voor de definitieve toewijzing, weten ze in het Nederlandse kamp, waar ze ondanks alle gunstige voortekenen voorzichtig blijven. „Ik heb teveel projecten meegemaakt waar het op het laatst toch anders liep”, zegt Wolff.

Het gezamenlijke mantra in Nederland is: er moet nog veel gebeuren. „Dit is slechts een processtap”, zegt Van der Wart van de KNSB. Wolff vergelijkt het met het WK voetbal van 2010, toen het Nederlands elftal de finale haalde. „Maar die moet je nog wel winnen.”

Toch lijkt ook Wolff vertrouwen te hebben in een goede afloop, blijkt als hij vertelt over een nieuwe vakantie van twee weken die hij heeft geboekt. „Als ik het idee had gehad dat dit nog allemaal mis zou kunnen gaan, had ik die wel gecancelld.”

Tussen de wedstrijden door moeten in Thialf Franse chansons gedraaid worden in plaats van Nederlandse hits

REPORTAGE BEKERFINALE

'Je wilt ze die dubbel niet geven', zeggen ze bij FC Twente na de bekerwinst

FC Twente heeft zaterdag voor de vijfde keer de KNVB-beker gewonnen door landskampioen PSV te verslaan. De gehavende ploeg uit Enschede werkte een 2-0 achterstand weg. „Het is lekker om de kampioen nog een beetje een schaaftwond te geven.”

Hille Steenhuis

ROTTERDAM

AAHHH!” Een schelle gil klinkt zaterdagavond door Het Kasteel, het stadion van Sparta Rotterdam, wanneer Gwyneth Hendriks van PSV mist in de strafschoppen-serie. De speelsters van FC Twente schieten direct het veld over richting keeper Diede Lemeijer, waar ze elkaar in de armen vallen en optillen. Even later voegen ook stafleden en reservespelers zich bij de groep en springt iedereen door elkaar heen. Een paar meter verderop staan de speelsters van PSV zwijgend in een kring.

„Het is natuurlijk lekker om iemand die kampioen is geworden toch nog een beetje een schaaftwond te geven”, zegt de glunderende FC Twente-aanvaller Jaimy Ravensbergen na afloop, gehuld in een blauwe badjas. „Je wilt ze die dubbel niet geven.”

De finale tussen FC Twente en PSV was zaterdagmiddag meer dan alleen een wedstrijd om de KNVB-beker. In Rotterdam troffen twee clubs elkaar die de afgelopen seizoenen steeds nadrukkelijker de top van het Nederlandse vrouwenvoetbal zijn gaan bepalen.

Vorig jaar stonden beide ploegen eveneens tegenover elkaar in de bekerfinale. Toen trok FC Twente met 2-1 aan het langste eind. Dit seizoen veroverde PSV voor het eerst de landstitel. Voorafgaand aan de finale schreef FC Twente op de clubwebsite dat de ploeg „na het mislopen van de landstitel erop gebrand is” de beker opnieuw te winnen.

PSV sterker

Dat beide teams koste wat kost willen winnen, blijkt direct na de aftrap. In het PSV-vak trekt een onder echtpaar, gehuld in winterjassen, PSV-sjaals en bruine leren handschoenen, nog een rood dekkentje recht over de knieën, wanneer de ploeg van Roeland ten Berge al binnen een halve minuut de lat raakt. Zodra er gejuich klinkt, kijkt de vrouw op, pakt haar vlaggetje erbij en zwaait enthousiast mee, om daarna verder te gaan met het recht leggen van de deken. Beide teams spelen de hele eerste helft aanvullend. Wel is FC Twente onrustig en levert het team van trainer Corina Dekker te vaak de bal in bij de tegenstander. PSV stelt daar verzorgd combinatievoetbal tegenover. In de achttiende minuut volgt de beloning, wanneer Liz Rijsbergen de openingstreffer maakt. PSV zoekt met een voorsprong de kleedkamer op.

FC Twente moet het in Rotterdam doen met een jong elftal. In aanloop naar de finale vielen meerdere vaste krachten weg door

Voor de vijfde keer in de clubgeschiedenis wint FC Twente de KNVB-beker. FOTO'S BAS CZERWINSKI/ANP

blessures, onder wie Oranje-internationals Jill Roord en Lieske Clever, waardoor de basiself wordt aangevuld met speelsters die dit seizoen nog weinig minuten hadden gemaakt. „Ik denk dat we er zeven of acht missen”, zei Dekker voor de wedstrijd.

FC Twente speelt zodoende met een aantal jeugdspelers. „Dan ben je zeventien jaar en kom je ineens in een bekerfinale terecht”, aldus Dekker. Ze probeerde haar team van te voren niet onnodig zenuwachtig te maken. „Vooraf voor meiden die nog nooit zo'n wedstrijd hebben gespeeld. Als ik dan ga roepen dat we de beker gaan pakken, kan dat extra druk geven.”

Kantelpunt

PSV blijft ook na rust beter aan de bal en verdubbelt in de 70ste minuut de voorsprong via opnieuw Rijsbergen, na slordig balverlies van FC Twente. De wedstrijd lijkt daarmee beslist, PSV kan de dubbel al bijna vieren.

Maar FC Twente komt terug. In de 84ste minuut maakt Ravensbergen de 2-1 met een afstandsschot in de linkerhoek. Het spelbeeld verandert daarna. FC Twente krijgt meerdere kansen en in de 89ste minuut maakt Ravensbergen ook de gelijkmaker. Een voorzet van Senna Brand vanaf de rechterkant wordt teruggekoep en vervolgens binnengelopen door Ravensbergen.

Blijdschap, maar ook ongeloof is te zien op de bank bij FC Twente. Ook Ravensbergen had er na de 2-0 achterstand eigenlijk weinig geloof meer in. „Uiteindelijk speelt dat toch door je hoofd. Dan denk je: geven we het nu gewoon zo weg?” Maar haar gevoel veranderde na de gelijkmaker. „Toen die 2-2 viel, dacht ik: nu gaan we ze pakken.”

In het PSV-vak stijgt het volume, supporters zijn ongerust. Ze springen op, wijzen naar het veld en roepen aanwijzingen richting de speelsters. Een vrouw verzucht kort voor het einde van de reguliere speeltijd: „Ik heb echt geen zin in een verlenging.”

'Niets te verliezen'

Verlengen wordt het wel. Maar daarin wordt niet meer gescoord. Beide teams creëren weinig kansen meer, waardoor strafschoppen de beslissing moeten brengen.

In de aanloop naar de finale had FC Twente uitgebreid op strafschoppen getraind. „We hebben de hele week penalty's geoefend in verschillende wedstrijdscenari's”, zei Dekker na afloop. „Je kunt de druk van vierduizend mensen niet nabootsen, maar je kunt spelers er wel zo goed mogelijk op voorbereiden.”

Volgens Ravensbergen ging de ploeg om nóg een reden met een goed gevoel de strafschoppenserie in. „We zeiden tegen elkaar: hoe knap is het al dat we van 2-0 terugkomen naar 2-2? We hadden eigen-

lijk niks meer te verliezen, dat nam veel druk weg.”

Dat de FC Twente-spelers weinig last hebben van druk, blijkt in de strafschoppenserie. Ook Ravensbergen is ontspannen, ze sluit zich tijdens de serie af van alles om haar heen. „Corina vertelde heel veel, maar ik dacht alleen maar: praat lekker door, ik focus me op mezelf. Vlak voor het schieten keek ik nog even naar mijn ouders op de tribune. Daar krijg ik altijd een boost van.” Ravensbergen schiet haar penalty raak.

„We hadden eigenlijk niks meer te verliezen, dat nam veel druk weg”

Jaimy Ravensbergen
FC Twente

Ook Daniëlle van Ginkel, Sophie te Brake, Eva Oude Elberink schieten hun strafschop binnen; alleen Lynn Groenewegen mist namens FC Twente. PSV mist twee strafschoppen, waardoor FC Twente de serie met 4-3 wint.

Na afloop pakt Ravensbergen een gouden beeldje. „Deze kreeg ik net ook nog”, zegt ze lachend. „Een gouden badjas, de prijs voor topscorer van het bekertoernooi. Maar man, wat is-ie zwaar!” Dan loopt ze terug richting haar ploeggenoten, om de vijfde bekerzege te vieren.

Commentaar

SONGFESTIVAL

Culturele evenementen niet apolitek - hoe hard de organisatie ook roept

Hier is toch niets op aan te merken?”, merkte de Nederlandse commentator op na het optreden van de Australische Delta Goodrem die haar hoge noot, anders dan de meeste van haar collega's, wel haalde. Die opmerking bleek de rode draad van de avond van 's werelds grootste culturele tv-evenement, waar wel degelijk wat vraagtekens bij geplaatst konden worden.

Nederland was een van de vijf landen die de moed hadden getoond om tot een boycot over te gaan en niet mee te gaan in de uitoefening van de soft power van een land dat door talloze experts en een VN-commissie wordt beschuldigd van genocide. Desondanks besloten de NOS en de NTR de halve finales en finale uit te zenden met allerlei voorbeschouwingen eromheen alsof er 'niets op aan te merken' was. Om het geheel toch nog een Nederlands tintje te geven, werd er aandacht besteed aan een Nederlandse decorbouwer en kwamen er 'watchparty's' in het land. Zo werd het humanitaire standpunt van AvroTros ondergraven door de collega's uit Hilversum. Het is te hopen dat er na deze editie grondig geëvalueerd wordt door AvroTros, de NOS en de NTR: als je kiest voor een boycot, moet je niet alsnog naar manieren zoeken om toch zo veel mogelijk mee te doen.

Zowel in Wenen, waar het Songfestival werd gehouden, als in de voorbeschouwingen werd gedaan alsof het om een cultureel evenement ging dat los staat van de politieke realiteit. „Diversiteit is de hartslag van het Songfestival”, verklaarden de presentatoren plechtig.

Israël ziet het evenement als een ideale manier om te laten zien dat 'Europa' achter Israël staat

Onderzoek van *The New York Times* naar de rol van Israëlische invloed op het Songfestival wees uit dat Israël het evenement ziet als een ideale manier om de wereld te tonen dat 'Europa' achter Israël staat. „De stem van Israël moet overal te horen zijn”, benadrukte de Israëlische president Isaac Herzog toen een boycot dreigde. „We moeten meedoen, onze vlag hoog hijsen en onze beste zangers sturen.”

De Israëlische overheid stak dit jaar bijna een miljoen euro in de marketing van Eurovision, grotendeels betaald door het ministerie van Buitenlandse Zaken, om stemmen te trekken. Organiserende omroepen werden in december door Israëlische ambassades in de desbetreffende landen benaderd om niet tot een boycot over

te gaan, zo beschreef *The New York Times*. „Ik ben wat verbaasd dat dit een zaak van de ambassade is”, merkte de directeur van een IJslandse omroep op. Vorig jaar had Israël de publieksstemmen gemanipuleerd, aldus de Finse publieke omroep YLE en *The New York Times*.

Israël mocht meedoen, en afgezien van een reprime van het Songfestival over het opnieuw inzetten van advertenties om stemmen te werven, leek de deelname van het land niet anders dan anders. In het promotiefilmpje voorafgaand aan het Israëlische lied waren beelden van een mooi, vreedzaam land te zien. Uiteindelijk belandde het land op de tweede plek.

Het Songfestival bewees, net als de opening van het kunstevent Biënnale een week eerder, dat culturele evenementen niet apolitek zijn, hoe hard de organisatie dat ook mag roepen. Rusland en Israël konden hun cultuur uitdragen in Venetië, waarbij Pussy Riot protesteerde terwyl voor het Russische paviljoen het glas werd geheven op de eigen volkscultuur op het park waar voor Oekraïne geen vaste locatie is.

Dat Israël in Wenen tweede werd en dus volgend jaar niet hoeft te organiseren, betekent dat het Songfestival voorlopig is 'gered' door Bulgarije. Of daarmee ook het aanzien van Europa is gered, is maar zeer de vraag.

Advertentie

nrc webwinkel >

Vier het voorjaar met de mooiste aanbiedingen

FDB MÖBLER

M1 tuinstoel

Adviesprijs
fabrikant 429,-
299,-

- › Klassiek en traditioneel Scandinavisch design
- › Gemaakt van FSC-gecertificeerd en geolied teakhout
- › Ontworpen door Thomas E. Alken

FDB MÖBLER

M20 tuinstoel

In de kleuren: ● ●

Adviesprijs
fabrikant 429,-
299,-

- › Weerbestendig en snel drogend
- › Robuust én stapelbaar design
- › Modern comfort voor elke buitenruimte

WELTEVREE

Stringlight

Adviesprijs
fabrikant 379,-
299,-

- › Prachtig, kleurrijk verlichtingssnoer van 12 meter
- › Kan het gehele jaar buiten blijven (IP44)
- › Ontworpen door Floris Schoonderbeek

LAFUMA

Evolution Becomfort ligstoel

Adviesprijs
fabrikant 399,95
319,95

- › Ontspan het lichaam door optimale gewichtsverdeling
- › Meerdere verstelbare standen
- › Inclusief ademend en waterafstotend kussen

FATBOY

Bolleke mini set

3 stuks in de kleuren: ● ● ●

Adviesprijs
fabrikant 139,-
109,-

- › Slim design met ophanglus
- › Draadloos en geschikt voor buiten
- › Tot 24 uur sfeerlicht en 3 lichtstanden

Bekijk alle aanbiedingen online > nrcwebwinkel.nl/voorjaar

De natuurbrand bij 't Harde. FOTO BRAM VAN DE BIEZEN/ANP

Pas als we bang zijn voor klimaatverandering, zullen we er écht werk van maken

Eerst de begroting op orde, dan kijken of er nog wat over is voor het klimaat: zo werkt het nu vaak, ziet *Hans Stegeman*. De rekening die we uiteindelijk gepresenteerd zullen krijgen, wordt er alleen maar hoger van.

Ik wil het in de goede volgorde doen." Dat zei minister van Financiën Eelco Heinen eind april in de Tweede Kamer, toen hem werd gevraagd waarom hij nog niet wil ingrijpen op de overwinsten van oliebedrijven die profiteren van de crisis in het Midden-Oosten. Open voor het idee, maar nu nog niet. Eerst andere stappen. Eerst 'de goede volgorde'.

Het is een redenering die je overal tegenkomt in Den Haag. Klimaat staat in vrijwel elk beleidsstuk netjes in de rij, na defensie, na koopkracht, na de zorg. Het *Centraal Economisch Plan 2026* benoemt het zo: hogere uitgaven aan defensie, sociale zekerheid en zorg leiden tot verslechterend overheidssaldo, en klimaat is daarin een post die later verder uitgewerkt wordt. De CPB-analyse van het coalitieakkoord voegt eraan toe dat de klimaatdoelen voor 2050 met aanvullend beleid gerealiseerd moeten worden. Dat aanvullende beleid is er voorlopig niet.

Aan de ene kant is het verstandig en volwassen om prioriteiten te stellen. Maar tegelijk is de manier waarop de overheid het klimaat telkens achterstelt, volkomen on-

toereikend voor de wereld die eraan komt. De praktische gevolgen ervan zagen we recent op de Veluwe. Op 29 april brak brand uit op het Artillerie Schietkamp in 't Harde. Honderden hectaren natuur gingen verloren, de rookpluimen waren vanuit de ruimte zichtbaar. De oorzaak was een oefening met springstof, correct aangevraagd en vooraf goedgekeurd door alle bevoegde autoriteiten. Niemand had iets verkeerd gedaan.

In diezelfde week woedden ook branden op de Oirschotse Heide en de Weerterheide, eveneens op militaire oefenterreinen, eveneens tijdens oefeningen. In april waren er al vijf NL-Alerts voor natuurbranden, twee meer dan in heel 2025.

Defensie oefende voor toekomstige veiligheidsrisico's. En veroorzaakte zo de veiligheidsrisico van nu. En de commandant zei dat hij zou blijven oefenen. Prioriteiten.

Natuur wacht niet

Zo werkt het nu. De oefening stond gepland, de procedures klopten, de volgorde was correct. Maar de omstandigheden waren al veranderd, terwijl de protocollen nog niet waren aangepast aan de droogte in Nederland. En zo gaat het ook met de 'goede volgorde' op klimaat- en duurzaamheidsgebied: de

natuur wacht niet tot wij eindelijk klaar zijn om te handelen.

Economisch gezien klinkt het aannemelijk: eerst de begroting op orde, dan investeren in de toekomst. Maar de Britse econoom Nicholas Stern liet in een rapport dat hij in 2006 schreef voor de Britse overheid al zien dat klimaatverandering het grootste marktfalen in de geschiedenis is: het bedrag dat ons consumptiepatroon ons kostte, staat in

Wie schade aanricht, mag daar niet meer gratis mee wegkomen

geen verhouding tot de schade die het heeft aangericht. Elke dag dat we verzuimen er iets aan te doen, stijgen de uiteindelijke kosten. De laatste jaren laten al zien hoe snel die rekening oploopt. Wie kiest voor 'eerst verdienen, dan verduurzamen', accepteert daarmee ook hogere kosten voor later.

Dingen 'in de goede volgorde' willen doen is dus geen neutrale keuze. Het is een moreel besluit. De Britse filosoof Derek Parfit beschreef in zijn boek *Reasons and Persons* (1984) waarom die morele dimensie zo makkelijk onzichtbaar blijft: toekomstige

mensen bestaan nog niet, ze kunnen niet stemmen of klagen. Die afwezigheid van een klager werkt als een stille vrijbrief om alles op te maken. Alsof we bij de barbecue niet het geduld hebben te wachten op de burendie later komen.

Maar tijdschorsing alleen verklaart niet waarom we zaken zo hardnekkig in de juiste volgorde willen doen. Twee andere mechanismen houden die gewoonte ook in stand. Het eerste is de structuur van winst en verlies. De kosten van duurzaamheidsbeleid zijn direct zichtbaar en voelbaar; denk aan de hogere energiebelastingen. De baten zijn diffuus en in de toekomst. Wie inzet op verduurzaming, draagt hogere kosten, terwijl de duurzaamheidswinst voor iedereen is. Omgekeerd: de winsten van niets doen zijn privaat en direct, de kosten zijn collectief en uitgesteld. Hoe groot die winsten zijn, toont recent onderzoek aan: 80 procent van de financiële waarde van de grootste beursgenoteerde bedrijven in Nederland en Duitsland gaat ten koste van de samenleving.

Het tweede mechanisme is schaal. De kosten van duurzaamheidsbeleid worden gedragen door de nationale belastingbeta-

ler, maar de opbrengsten kennen geen landgrenzen. Landen die wel handelen, kunnen niet voorkomen dat anderen meeliften, en de kiezer die vandaag betaalt ziet de baten niet terug in zijn eigen omgeving.

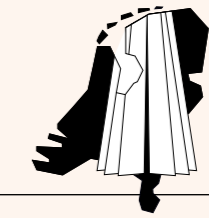
De gewoonte om klimaat altijd onderaan het prioriteitenlijstje te zetten, kunnen we verbreken. Door de dreiging concreet te maken, want abstracte toekomstige schade verliest het altijd van de rekening van vandaag. Nederland weet hoe dat werkt: de Deltawerken kwamen er omdat het water dichtbij was, zichtbaar en onontkoombaar. Daarnaast moeten we toekomstige generaties een stem geven via klimaat- en natuurraden. En wie schade aanricht, mag daar niet meer gratis mee wegkomen: belastingen op vervuiling en overwinsten veranderen die rekening. Europa is daarvoor het meest logische niveau.

Op 't Harde was alles correct aangevraagd en goedgekeurd. En toch stond het bos in brand, omdat de wereld al veranderd was terwijl de procedures dat nog niet hadden bijgehouden. Ons systeem is structureel ontworpen tegen langetermijnhandelen. Maar gelukkig kunnen we het ontwerp veranderen. Anders volgt de rekening - met rente.

Hans Stegeman is hoofd-econoom bij Triodos.

COLUMN DE RECHTSSTAAT

Als de politiek afscheid neemt van feiten en kennis

Wat me blijft fascineren is de groeiende kloof tussen verstand en politiek - wanneer deskundigen 'A' zeggen en de politiek 'B' doet, precies het tegenovergestelde. Of de boel de boel laat. In de afgelopen weken was de invoering van een 'tweestatusstelsel' in het asielrecht een fraai voorbeeld. Over het politiek theater, het ragfijne PVV-spel, de smeulende VVD-D66-brouille en het EU-migratiepact dat de wet meteen overbodig maakte, is de krant al volgetikt, dus dat laat ik hier verder.

Mijn punt is dat er geen ambtelijk uitvoerder, geen inhoudsdeskundige of migratiejurist gevonden kon worden die een tweestatusstelsel een goed idee vond. Al was het maar omdat het al lang en breed was geprobeerd en in 2000 afgeschaft wegens, onderdaad, rompslomp en kosten. Van de Raad van State, de IND tot de Adviesraad voor Migratie luiden de oordelen: onuitvoerbaar, onnodig, niet doen. En toch kwam het tot invoering.

Terzijde: als diep geïrriteerde kijker roep ik al langer vanaf de bank tegen m'n tv dat de vluchtelingentooeloo natuurlijk immuun is voor (outer) Haagse wetten. Maar heel gek, niemand luistert. Politiek leeft van illusies, beeldvorming en beleidstoneel. De kiezer uitleggen dat migratierecht nooit meer dan symptoombestrijding of wachtrijmanagement kan zijn, is te veel gevraagd.

Het gebeurt vaker. Een fraai voorbeeld van 'de boel maar zo laten' is het verkeersboetstelsel, waar de Kamer in april een rondetafelgesprek over hield met deskundigen en uitvoeringsorganisaties. Dat thema is ook doodgepraat - er waren een stuk of vijf parlementariërs aanwezig. En alle deskundigen waren het met elkaar eens: dit kan zo niet langer. Al enige jaren staat vast dat vooral de automatische verhogingen van verkeersboetes zo uit de hand is gelopen dat het stelsel niet meer legitiem is, niet proportioneel en een risico voor de samenleving is geworden. Misschien wel een groter probleem dan de verkeersonveiligheid die het geacht wordt te bestrijden. Ieder jaar krijgen 8 miljoen burgers een incasso voor een boete. Dit raakt dus vrijwel iedereen. De olifant in de Kamer is dat het ministerie van Justitie dit geld zelf houdt, waarmee het vervolgens bezuinigingen weet te dempen. Wat betekent dat het verlagen van boetes een gat in de begroting slaat. Ik schreef er eerder al een stukje over.

Justitie zit dus klem, is feitelijk tol gaan heffen op verkeersdeelnemers en iedereen weet al tijden dat dit onjuist en onhoudbaar is. Het WODC bond in januari de kat de bel aan. De bevoegdheid om boetes te verhogen wordt „oneigenlijk gebruikt”, namelijk „om de rijksbegroting sluitend te krijgen”. Dit „kan” leiden tot aantasting van het vertrouwen van de burger, heette het. Zeg maar rustig 'zal', of 'heeft geleid'.

Het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) liet zich bij het rondetafelgesprek vergelijkbaar hard uit. Wat staatsrechtelijk pikant is voor een uitvoerende ambtelijke dienst, die meestal niet verder gaat dan 'zorgen' uiten. Het CJIB heeft inmiddels wel wat

opties gekregen om incasso 'op maat' af te spreken. Maar mag nog altijd véél minder dan bijvoorbeeld de fiscus. Kwijtschelden kan het pas sinds vorig jaar. De laatste concessie is dat het CJIB een pilot mag doen om de betalingsherinneringen te versturen zonder administratiekosten. Iedere commerciële aanbieder van producten en diensten in dit land is al lang en breed verplicht dat gratis te doen. Maar de overheid staat zichzelf toe op iedere boete nog altijd 9 euro "administratiekosten" te leggen. Ach, kan er ook nog wel bij, op de Justitiegraicarrousel.

Het stelsel zit barstensvol onredelijkheden. Boetes voor vergelijkbare overtredingen via de strafrechter worden maximaal met 20 procent verhoogd. Maar de administratieve route langs het CJIB leidt tot een verhoging met 50 procent bij de eerste aanmaning. En bij de tweede herinnering met 100 procent. Disproportioneel, zei de directeur van het CJIB tegen de Kamer. En: „Sinds 2022 zeggen we dit al”. In geen enkel rechtsgebied komen zulke verhogingen voor. Waarna hij de Kamer herinnerde aan de (vernieuwde) ambtseed voor ambtenaren: „Ik behandel iedereen rechtvaardig.”

Het stelsel zit barstensvol onredelijkheden

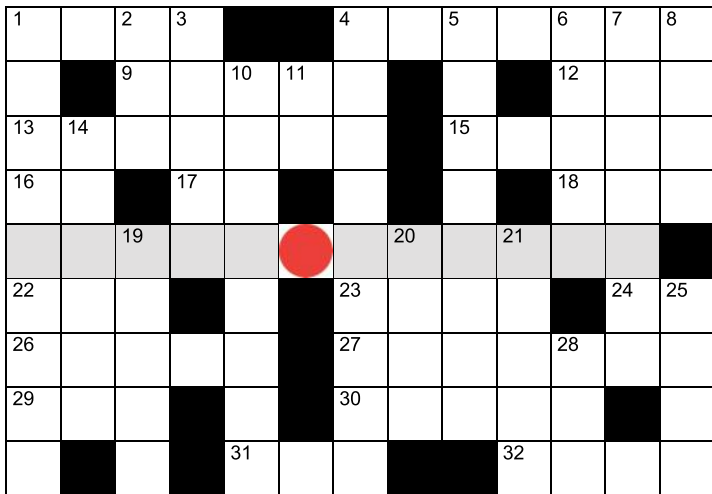
Zoiets zag ik niet eerder. Een hoge uitvoerend ambtenaar die impliceert dat de overheid z'n mensen feitelijk dwingt tot het overtreden van de ambtseed. Ik kende al wel ambtenaren die op de stoep voor hun ministerie (Buitenlandse Zaken) demonstreerden tegen het Gazabeleid van het kabinet, wat zij evenmin in overeenstemming met hun trouw aan de grondwet achten. Feitelijk zijn dat wanhoopsacties - 'binnen' zit het kennelijk muurvast. Soms wordt een ambtelijk deskundige openlijk klokkenluider: we zagen het de Chief Privacy Officer van Binnenlandse Zaken doen bij de voorgenomen Amerikaanse overname van DigiD. De 'veiligheid van Nederland' is in het geding, vond hij. En werd prompt ontslagen.

De rechter die namens de Raad voor de Rechtspraak de Kamer kwam bijlichten, was ook tegen een boete aangelopen. Zijn partner was per ongeluk een afgesloten straat in gereden. Haar bekeuring van 290 euro kon makkelijk tot 870 euro oplopen. Volgens de rechter zijn dergelijke verhogingen „ronduit onwenselijk”. Het boetestelsel is verworpen tot een „schuldversneller” voor kwetsbare groepen. En of de Kamer vooral maar „de menselijke maat” voor ogen wil houden, een hint naar de Toeslagenaffaire, waar die juist ontbrak. De overheid is hier door het ijs gezakt. Doe er dus wat aan, kabinet en Kamer. Tenzij je natuurlijk denkt dat boetes nooit hoog genoeg kunnen zijn. Althans voor de ander. Maar nóóit voor jezelf.

Folkert Jensma is jurist en journalist. Hij schrijft tweewekelijks over de rechtsstaat.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. Als van **4**. Op tijd binnen **9**. Past voor wezen of vlak **12**. Britse zangeres ('Paper Planes') **13**. Uitgezonderd **15**. Actrice Emily of zanger James **16**. EEG, **EU** **17**. Droogstaand riviertje **18**. Uptempo reggae **22**. De A van IPA **23**. WFH schreef over die van Damo **24**. Prima ziekenhuisafdeling **26**. Hoor je tijdens een bevalling **27**. Papierkunst **29**. Kan iets in hersteld worden **30**. Opgepast als ze gaar zijn **31**. Peddelsurfplank **32**. Overheidsinstantie die de strijd tegen terrorisme coördineert

Verticaal: 1. *Het* **bij de vrouw**, Joke Smit **2**. Stopwoordje van Homer Simpson **3**. ' **kosten** noch moeite!' **4**. Vaals, Baarle of Clinge **5**. Haar legsels bevatten veel PFAS **6**. Voor-voorgerecht **7**. Ging het nieuwe kabinet niet **8**. Informatiedagen **10**. Volgen op de reguliere competitie **11**. Laadbak **14**. Minder oneffen **19**. Smalle stroken waar je dik van wordt **20**. **Bora** **21**. Uitgeruste klassen **25**. Heeft voormalig bokser Klytsjko als burgemeester **28**. Tot 1990 verboden partij

Oplossing puzzel 15 mei. Horizontaal: 1. GEWELD 6. STAGE 10. ARENA 11. WENEN 12. TYPE 14. ANTON 16. DEZE 18. LEIA 20. ONS 23. KIR 24. AKZO 25. TIEN 26. ASIEL 28. IRMA 30. CLOWN 31. KLEUR 33. TAHOE 34. E-BOEK Verticaal: 1. GA 2. ERFENIS 3. WE 4. ENTER 5. LAY 6. SNAAR 7. TEN 8. ANTONI 9. EENS 11. WEERZIN 13. PLUK 15. ONGELUK 17. ZÜRICH 19. IGOR 21. BALOE 22. ITALO 23. KAFT 27. ELO 29. MKB 32. EE In het midden: NÜRBURGRING

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

COLUMN
MARCEL

Maximaal talentloos

En ineens lag Gidi Markuszower in het wedstrijdje verplassen rechts van de VVD op poleposition. Hij profileerde zich de afgelopen week met provocaties. Hij had het over 'omvolken' en het 'met maximaal geweld' tegenhouden van Palestijnse vluchtelingen, waarna hij de ophef waarop hij hoopte met bakken over zich heen kreeg. Hij is de nieuwe kampioen hitsen, de laatste halte voor de afgrond.

Is hij echt het nieuwe gevaar op rechts waar sommigen hem voor houden? Het is dan wel verwerpelijk wat er uit zijn waffel komt, maar kijk ook even naar de materie. Dit is geen stemmentrekker, dat mocht hij willen. Hij is niet eens charismatisch. Gidi Markuszower is een gemankeerd politicus. Stemmers op Geert Wilders kunnen aan zichzelf verkopen dat ze in ieder geval op een goed debater hebben gestemd. Markuszower heeft niet de gave van het woord. Hij is een beperkt spreker en kan zichzelf amper verklaren als ze hem in interviews om een toelichting vragen. Dan komt hij niet verder dan dat het allemaal framing is, alsof zijn woorden ruimte laten voor nuance.

Hij heeft zes minkukels bij de PVV, van wie we allemaal niet voor niets nog nooit gehoord hadden, zo gek gekregen dat ze met hem vertrokken en zet daar bij verkiezingen waarschijnlijk ook nog de diep gefrustreerde Rita Verdonk bij of boven, die zo hevig naar

de schijnwerpers hunkert dat ze graag mee brainstormt hoe het nog provocender, dommer en radicaler kan.

„De vorm had beter gemoeten, maar de inhoud staat”, zei hij over zijn provocaties op Radio 1 tegen Sven Kockelmann. Ter geruststelling: hij kan niet beter. Het is meelopen en meepraten met de bezorgde burger. Hij steekt er in niets bovenuit, er is niets om tegen op te kijken. De leider van 'DNA', wat staat voor 'De Nederlandse Alliantie', want lidwoorden mogen ook

Hij heeft 7 zetels gestolen, maar laten we niet doen of hij een factor van belang wordt

meedoen, heeft nog nooit een vlamme rede gehouden. Verbaal te beperkt, in de Tweede Kamer is het teksten oplezen van een blaadje geblazen en dan het liefst teksten waarin zoveel mogelijk onnodige beledigingen zijn verpakt. Hij heeft dan wel zeven zetels gestolen, maar laten we niet doen alsof hij na dit minderheidskabinet ooit een factor van belang wordt in de Nederlandse politiek.

Te talentloos, dat herkennen ze op straat feilloos.

Marcel van Roosmalen schrijft elke maandag en donderdag een column.

HERSENINFARCT

Ik ben na een herseninfarct bij een voorlichtingsbijeenkomst in het ziekenhuis en heb mij ingeschreven voor de workshops 'Belastbaarheid' en 'Zin van het leven'. Die eerste workshop wordt gegeven in het auditorium, de laatste in reanimatielokaal 1.

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

Hans van Dugteren

FOKKE & SUKKE
BLIKKEN TERUG OP DE LAATSTE EDITIE

JE MOET HET EUROVISIE SONGFESTIVAL EN MUZIEK NIET VERMENGEN

nrc > puzzels

NIEUW

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

SUDOKU

					7	6		
		3	8			5		
		2						
9		6		8			3	
		6				7		
1				9	3	2		
			7					
2					5	4	9	

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken. © Peter RitmeesterPZZL.com Rechts: de oplossing van vrijdag.

2	7	3	8	9	1	5	4	6
9	8	5	6	3	4	7	1	2
6	1	4	7	5	2	9	3	8
4	3	9	2	7	8	6	5	1
1	2	6	5	4	9	8	7	3
8	5	7	1	6	3	2	9	4
3	6	2	9	1	5	4	8	7
5	4	8	3	2	7	1	6	9
7	9	1	4	8	6	3	2	5

HUUB STAPEL OVER
'MANNEN KOMEN VAN MARS,
VROUWEN VAN VENUS'

PAGINA C6

**'Ik heb
thuis nooit
geleerd dat
mannen
niet mogen
huilen'**

Cultuur

CULTUUR & MEDIA

Elisabeth Oosterling
AMSTERDAM

Wie een Musical Award wint, krijgt niet het bronzen beeldje mee naar huis, maar een plastic kopie. Dat onthulde theatermaker Diederik Ebbinge aan NRC. De uitgereikte award wordt achter de schermen omgeuild voor een goedkoper exemplaar. Dat weetje geeft de award-ceremonie een bordkartonnen allure, maar dat past wel bij musicals. Op het toneel is immers alles klatergoud.

Op 20 mei worden er 22 van die beeldjes - of ze nou van brons of plastic zijn - uitgereikt tijdens het jaarlijkse Musical Awards Gala, waarbij de hoogtepunten van het theaterseizoen worden gevierd. Voor de jury Prijzen zijn er dit jaar 83 genomineerden uit veertien producties van tien producenten, ongeveer evenveel als bij de vorige editie. De grootste kanshebbers, met elk tien nominaties, zijn twee totaal verschillende producties: het oorspronkelijk Amerikaanse *Hadestown* (2016) en het oer-Hollandse *Foxtrot* (1977). Zij geven een indruk van de spanwijdte van het musiceeraanbod.

Opvallend is dat kleinere producenten minder prominent aanwezig zijn. De afgelopen jaren kregen kleine, experimentele makers veel nominaties. Dit jaar bungelen Nannoek en Millennium Theater onderaan het lijstje, terwijl die laatste toch het creatieve *Hoe overleef ik alles wat ik niemand vertelt?* maakte (naar de bestseller van Francine Oomen).

De meest succesvolle producenten zijn MediaLane met 22 nominaties voor 3 producties en De Graaf & Cornelissen met 18 nominaties voor 2 producties. Stage Entertainment is de grote afwezige: spektakelshow *Harry Potter* is geen musical en in Utrecht speelt nog steeds *Moulin Rouge!*, dit na jaar pas opgevolgd door *Juliet* (een wilde variatie op *Romeo en Julia* met muziek uit de jaren negentig en de zero's).

Uit de genomineerden zijn drie trends te signaleren:

TREND 1 De oorspronkelijk Nederlandse musical floreert

Dit musiceerseizoen was er een hoofdrol voor oorspronkelijk Nederlands werk. Bij de Musical Awards vallen maar liefst acht van de veertien genomineerden in deze categorie, en de kwaliteit is hoog. Waren er vorig jaar nog veel Vlaamse invloeden; nu zijn onze zuiderburen minder goed vertegenwoordigd. Er zijn twee nieuwe uitvoeringen van shows van eigen bodem: het aanstekelijke *Doe Maar* met muziek van de gelijknamige band (een productie die voor het eerst in 2007 te zien was) en het wervelende *Foxtrot*, een creatie van Annie M.G. Schmidt en

Scène uit de musical
Foxtrot.
FOTO DANNY KAAANScène uit de musical
Willem van Oranje.
FOTO DANNY KAAANScène uit de musical
Stoomnis of my life.
BRAM WILLEMSScène uit de musical
Aletta de Musical.
FOTO JULIETTE DE GROOT

Harry Bannink met nummers als 'De laatste dans'. Het overgrote deel van de oorspronkelijk Nederlandse musicals is nieuw en dus voor het eerst te zien. De meest succesvolle productie moet *Stoomnis of my life* (9 nominaties) zijn, waarmee komiek Alex Klaasen zijn musicaldebuut maakt als schrijver. Hij bedacht een invloeden voorstelling over een jongen met autisme en zijn broer die daar mee om probeert te gaan. De productie, met hoofdrollen voor Klaasen zelf en Jim Bak-kum en Soy Kroon afwisselend als broer, speelde voor uitverkochte zalen door het hele land. Een te rechte hit: de musical heeft humor en catchy nummers, maar gaat ook diep in met bijvoorbeeld een genuanceerde uitwerking van de relatie tussen de broers. Een aantal grote buitenlandse producties keerden terug in de

schouwburgen, in Nederlandstalige versies. Zo was er het frisse *West Side Story* (9 nominaties), waarin de muziek van de bühne klaterde en het ensemble in grote choreografieën over het toneel draafde. Helaas stelden andere buitenlandse titels teleur, veelal door een gebrek aan diepgang. Die musicals laten de kassa rinkelen, maar leveren nooit echt spannend theater op, zoals het op de lach splende *Hairspray* (net als in 2009 met Richard Groenendijk als moeder Edna), een gehaaste *The Wiz* (één nominatie) en Queen-musical *We will rock you*, die alleen muzikaal de moeite waard bleek. Internationale producties die voor het eerst in Nederland te zien waren, maakten meer indruk. Bijna een jaar geleden ging *Dear Evan Hansen* in première, een verbluffende voorstelling (genomineerd in de categorie 'kleine musical',

producties met minder dan vijftien castleden) over een eenzame scholier in een web van leugens. Daarnaast presenteerde Theater Carré het verrassende *Hadestown*, de mythe van Orpheus en Eurydice in een modern jasje. Niet genomineerd, maar zeer de moeite waard was *Tick, tick... boom!* Die voorstelling over musicalcomponist Jonathan Larson, worstelend met zijn carrière in het New York van de jaren negentig, was origineel en zeldzaam intiem.

TREND 2 Musical trekt steeds meer makers uit andere genres

Over het musicalwereldje hebben theatermakers uit andere genres

zich lang laatdunkend uitgelaten, maar er is een kentering gaande. Zo ging eerder genoemde Diederik Ebbinge, oorspronkelijk komend uit de cabaretheek, er vorig jaar vandoor met de award voor 'Beste oorspronkelijk Nederlandse musical' (voor *Onze Jordaen*). En komiek Klaasen gooit dit jaar dus hoge ogen met zijn *Stoomnis of my life*. Maar ook het gesubsidieerde toneel omarmt de musical steeds steviger. Makers en spelers maken al vaker uitstapjes, maar dit seizoen is er een grote show van een gesubsidieerd gezelschap door toneelregisseur Daria Bukvi. Theater Oostpool ging in zee met TEC Entertainment en creëerde een musical over de eerste vrouwelijke arts van ons land, Aletta Jacobs. De onderwerpkeuze verdraagt de minder commerciële insteek van Oostpool, maar verder is *Aletta, de musical* een klasieke musical - en een sterke ook, met onder meer prachtige (lied)teksten.

TREND 3 Producenten doen een gooi naar langlopende kassuccesses

Twee Oranjes deden dit musicalseizoen stof opwaaien. Bekend werd dat de acteurs van *Soldaat van Oranje*, de langstlopende musical van Nederland (al meer dan vijftien jaar te zien), in 2026 hun laatste applaus zullen halen. Op 12 juli vindt de afsluitende voorstelling plaats. De producenten zeggen op het hoogtepunt te willen stoppen.

Nog geen maand na deze bekendmaking was de première van mega-productie *Willem van Oranje*, een voorstelling met een jarenlange ontstaansgeschiedenis waar reikhalzend naar uit werd gekeken. Aan de rand van Delft werd een theater uit de grond gestampt. De vergelijking met *Soldaat van Oranje*, gemaakt. Ook hier volgt het publiek de strijd van een nationale held, is er een draaiende publieks-tribune, volop special effects en zelfs dezelfde regisseur (Theu Boermans).

Toch wordt *Willem* waarschijnlijk niet zo'n succes als *Soldaat*. Daarvoor voert de voorstelling ('slechts' 3 nominaties) inhoudelijk te ver. Het heeft een hoge feitjesdichtheid en het hoofdpersonage is minder eenduidig dan held Hazelhoff Roelfzema. Dat maakt de musical minder toegankelijk en, eerlijk gezegd, minder verslavend. Bij *Soldaat van Oranje* gaat maar liefst dertig procent van de bezoekers nog eens; het is de vraag of *Willem* dat voor elkaar krijgt. Een interessante toevoeging aan het Nederlands musicallandschap is de musical wel.

De Musical Awards worden uitgereikt op woensdag 20 mei in het AFAS Theater in Leusden. Het gala wordt live uitgezonden om 20.30 uur op NPO1.

Harry Styles op de catwalk van zijn concert in de Johan Cruijff ArenA.
FOTO ANTHONY PHAM

Openingsavond wereldtournee Harry Styles in Amsterdam: cool, knallend en ambitieus

Amanda Kuiper
AMSTERDAM

Een feestje geven en dan nerveus worden of er wel mensen komen opdagen. Dat is het gevoel dat de Britse zanger Harry Styles een dag voor de show had, bekend hij halverwege zijn concert in de Johan Cruijff Arena in Amsterdam. Zijn „ik ben blij dat jullie er allemaal zijn”, blijft net iets te lang hangen om helemaal vrijblijvend te voelen.

Die lichte onzekerheid is niet onterecht. De ambitieuze Amsterdam-residency waarmee Harry Styles, uitgegroeid tot een van de grootste namen in de popmuziek, zijn wereldtournee *Together, Together* aftrapt - tien avonden, vijftigduizend bezoekers per show - verkoopt minder vanzelfsprekend uit dan verwacht. De dure concertkaartjes duiken de voorbije weken zelfs voor dumprijzen op.

Evengoed is de Arena in een Harry Styles-roes. Fans bivakkeren al dagenlang buiten met slaapzakken, de merchandise vliegt over de toonbank. En ook Harry constateert met slechts de simpele vraag („Wie komt er uit Amsterdam?") dat het gros van zijn fans in het deze openingsavond goed gevulde stadion bepaald niet lokaal is.

Dat deze concerten de blauwdruk vormen voor alles in de wereldtournee wat volgt, beseffen zijn fans maar al te goed. Elk dansje, elk kreetje, elke blik richting camera zal de komende weken via de socials eindeloos rond gaan. Styles evolueert, zijn publiek groeit feilloos mee. De psychedelische boa's, polkadots en hartjes van de vorige

tour hebben plaatsgemaakt voor *office chic*: stropdasje, oversized overhemden en zelfgemaakte discobaljurken.

Minder uitbundig, toch groots

Zelf verschijnt Styles, na een inleiding van Elvis' versie van 'Bridge Over Troubled Water', zijn 'Carla's Song' werd erdoor geïnspireerd, in een rood bomberjack, stropdasje en blauw overhemd. 'Are You Listening Yet?' is, met zijn half gesproken zanglijnen en Britse indie-randje, de frisse opening, met kollende, kleurige visuals op forse videomuren, die meteen mikt op collectieve opwinding. Styles loeft over de catwalk de zaal in.

Twee uur lang ontvouwt zich een show die, ondanks het dancekarakter van zijn vierde album *Kiss All The Time*, *Disco, Occasionally*, met referenties naar de Berlijnse clubcultuur en LCD Soundsystem, minder uitbundig aanvoelt dan zijn vorige *Love On Tour* (2023).

Het tweede deel van de show werkt nog beter. Geïnspireerd door zijn recente *One Night Only*-concert in Manchester verhuist Styles met een deel van zijn band naar het midden van de zaal voor een uitge-sproken clubgevoel. 'American Girls' vormt de perfecte opmaat naar het danshart van de avond.

Harry Styles op 16 mei in de Johan Cruijff ArenA. FOTO ANTHONY PHAM

Ontlading

Met liedjes als 'Aperture', met zijn geraffineerde beats, vervormde synths en elastische bassen, 'Dance No More' en 'Ready, Steady, Go!', toont Styles hoe comfortabel hij zich inmiddels voelt in gladder elektronische sounds, gesteund door een tienkoppige band met drie achtergrondzangeressen én een achtkoppig strijkersensemble. Zo is 'Coming Up Roses' een siersteen: Styles op toetsen, de strijkers zwellend, duizenden lichtjes in de Arena. Daarna gooit hij de gitaar om voor 'Fine Line'-fans zakken geëmotioneerd door de knieën.

Het tweede deel van de show werkt nog beter. Geïnspireerd door zijn recente *One Night Only*-concert in Manchester verhuist Styles met een deel van zijn band naar het midden van de zaal voor een uitge-sproken clubgevoel. 'American Girls' vormt de perfecte opmaat naar het danshart van de avond.

Leuk hoe hij 'This Must Be the Place' van Talking Heads mengt met zijn eigen 'Treat People With Kindness': licht excentriek, warm en losjes. Ook een muzikale bonus: de aaneenrijging van 'Carla's Song' aan 'Satellite'. En cool: de flard van Underworlds 'Born Slippy' in 'Taste Back'.

Onhandig: 'Waar is Wally?'

Bij awardshows en in videoclips zagen we Styles de voorbije maanden nog midden in strak uitgevoerde choreografieën opduiken, omringd door dansers. Jammer genoeg blijft daar tijdens deze tour weinig van over. Alleen tijdens 'Dance No More' waagt hij zich met twee dansers aan een paar ingestudeerde pasjes. Verder blijft de 32-jarige zanger, de voormalige tienerster van boyband One Direction, vooral de charmante podiumdier-verse van zichzelf: rennend, zwaaiend en semi-struikelend over de catwalk. „Ik ben ouder geworden en het podium groter.”

Tja, die verlichte mega-catwalk

met boogjes door de hele zaal: visueel indrukwekkend vanaf de tribune, onhandig voor wie in de zaal staat. Styles rent er de hele avond overheen - véél - waardoor hij voor een deel van het publiek geregeld verandert in een klein poppetje ergens achteren. Voor wie aan de flanken staat wordt het soms een licht absurd potje 'Waar is Wally?'

Wat ook de 'charme' is van een openingsavond: niet alles verloopt vlekkeloos. De geluidsmix kraakt en ruist af en toe vervelend. Maar de show zal vast nog groeien de komende tijd, gedragen door Styles zelf, een van de weinige supersterren die zijn eigen charisma nooit zwaarder maakt dan nodig. Tegen het einde legt 'Matilda' de zaal stil en zet hij na de knipoog dat hij speciaal backstage nog even een liedje schreef uiteraard 'Sign of the Times' in - nog altijd een geweldige popsong. 'As It Was' sluit af zoals verwacht.

Al met al voelt *Together, Together* nergens als een artiest die routineus een stadionshow afwerkt. Styles probeert zichtbaar weg te bewegen van vrijblijvende feelgood in de richting van iets ambitieuzers: meer muzikaliteit, meer controle, meer clubcultuur, minder popcircus. Daarin slaagt hij. Daaraan zie je waarom Harry Styles boven zoveel andere heden-daagse popsterren uitstijgt. Geen feilloze openingsavond - wel spannend.

Recensie Pop

Harry Styles Gehoord: 16/5 in de Johan Cruijff Arena, Amsterdam. Herh.: 17/5 t/m 5/6, aldaar.

●●●●○

Marisa Gubbels

AMSTERDAM

Meermaals probeert Huub Stapel (Tegeleen, 1954) zijn publiek gerust te stellen. „Het gaat niet om mannen versus vrouwen”, zegt hij in zijn theatercollege *Mannen komen van Mars, vrouwen van Venus: een onvermijdelijk gevolg*. „Ik ken ook vrouwen van Mars en mannen van Venus.”

Maar even later volgen alsnog de bekende wetten over „hoe mannen werken” en „hoe vrouwen zijn”. Vrouwen leven relationeel, multitasken moeiteloos en onthouden alles, zegt Stapel. Hun hoofd is „een kosmisch web”. Terwijl het pastawater kookt, ruimen ze tegelijkertijd op en bellen ze hun moeder. Mannen hebben „dossiers” in hun hoofd en kunnen maar één taak tegelijkertijd uitvoeren. Daarom blijft de stofzuiger beneden staan en liggen spullen dagenlang op de trap.

De voorstelling is gebaseerd op het beroemde zelfhulpboek van relatie-therapeut John Gray, waarvan in Nederland honderdduizenden exemplaren werden verkocht. Stapel speelde eerder een versie van de voorstelling in 2009. De Waalse acteur Paul Dewandre bracht het boek voor het eerst naar het toneel en speelde in verschillende steden in Europa. De uitvoering van Stapel is gebaseerd op zijn script, maar Stapel maakte het wel persoonlijker, omdat hij vond dat Dewandre te veel de rol van een psychiater aannam, „met een witte jas en zo”. Nadat Stapel in Parijs een nieuwe uitvoering van Dewandre's voorstelling zag, besloot hij opnieuw terug te keren naar het toneel. „Ik zag weer jonge mensen met zo'n *smile* naar buiten lopen. Het doet nog steeds veel met mensen.”

Wel vond hij sommige onderdelen van de Parijse versie geda-teerd, vertelt hij in zijn stamkroeg, Café Gruter in Amsterdam-Zuid. „Daarom heb ik er twee jonge mensen bijgehaald, om mee te kijken. En ik heb expres een jonge regisseur erbij gevraagd, Corien van der Zwaag. Ik ben 71, dus ik heb te-gengas nodig.”

Stapel: „Er zat een scène in over de emoties van vrouwen, omdat vrouwen meer stemmingswisselingen zouden hebben dan mannen. Dat is natuurlijk zo, omdat ze bijvoorbeeld menstrueren of de menopauze doormaken. Nou ja, dat moet ik terugnemen. Ik weet niet of het daardoor komt. Maar het is wel zo.”

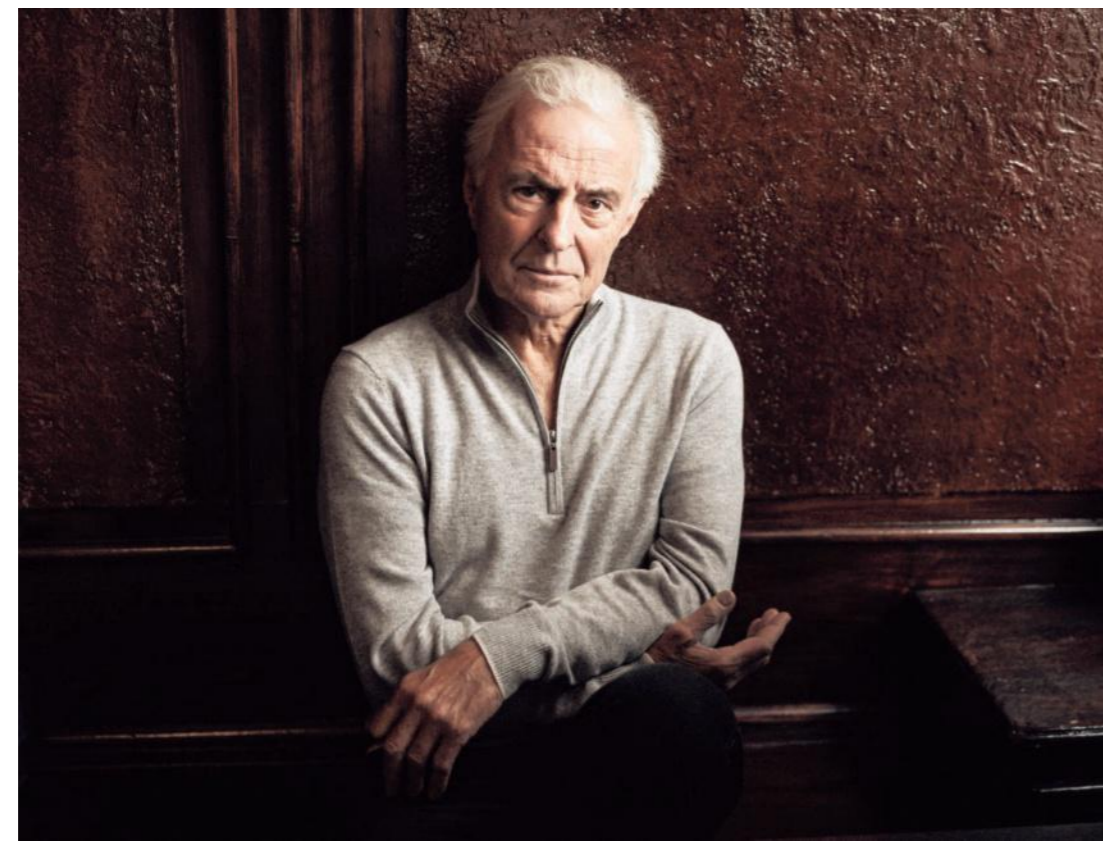
De huidige wereldleiders, denk aan Donald Trump, geven mij niet het idee dat vrouwen veel emotioneler zijn dan mannen. „Trump vindt van alles iets. Hij heeft overal verstand van: de beurs, kinderen, vrouwen. Dan ben je volgens mij bij narcisme aanbeland. Dat is anders. Ik ben een stabiele man. Maar we hebben die scène over de emoties van vrouwen geschrapt en vervangen door een scène over communicatieverschillen tussen mannen en

Huub Stapel: „Zelf ben ik emotioneler geworden, nu ik ouder ben.” FOTO'S FRANK RUITER

‘Iedereen herkent zich nog steeds in Mars en Venus’

INTERVIEW **HUUB STAPEL** ACTEUR Zeventien jaar na zijn succesvolle onemanshow *Mannen komen van Mars, Vrouwen van Venus* keert Huub Stapel terug met een vervolg. In zijn vernieuwde theatercollege duikt Stapel opnieuw in hardnekkige stereotypen over mannen en vrouwen. „Clichés zijn clichés omdat ze vaak waar zijn.”

vrouwen: mijn vrouw weet na een avond stappen een precieze analyse te geven van de gesprekken die zijn gevoerd. Ik weet na een avond met vrienden vaak alleen nog dat we gelachen hebben.”

U zegt aan het begin van de voorstelling dat er ook vrouwen van Mars zijn en mannen van Venus.

Voelt u dat deze ideeën vandaag de dag politiek gevoeliger liggen dan vijftien jaar geleden?

„Nee. Iedereen herkent ze nog steeds. Ik zie vanaf het toneel hoe mensen elkaar de hele avond aanstoten. „Zie je nou wel? Dit doe jij ook!” Laatst kwamen twee vrouwen na afloop naar me toe, allebei gescheiden. Die zeiden: alles

klopt. Clichés zijn clichés, omdat ze heel vaak waar zijn.”

U gebruikt in de voorstelling soms biologische verklaringen. De man zou de yoghurt niet kunnen vinden in de koelkast, ook al staat die recht voor zijn neus. Daar heeft hij zijn vrouw voor nodig. „Dat wordt volgens mij evolutio-

nair verklaard. Mannen keken vroeger ver weg, naar de jacht. Vrouwen meer dichtbij. Daarom zie ik soms echt iets niet staan in de koelkast, terwijl mijn vrouw het meteen vindt. En de zaal herkent dat.”

Over die theorie bestaat geen wetenschappelijke consensus.

„Vrouwen zitten anders in elkaar dan mannen. Mannen ruimen de stofzuiger niet op, omdat ze geen twee dingen tegelijk kunnen doen. Vrouwen kunnen multitasken: hun brein is een soort kosmisch web, waarin alles met elkaar verbonden is.”

Tegelijk kun je ook zeggen dat veel gedrag juist aangeleerd is. Dat mannen te weinig geleerd hebben om ook onderdeel uit te maken van het huishouden.

„Natuurlijk. Bij ons thuis moest iedereen stofzuigen en afwassen. Dat heeft niks met mannelijk of vrouwelijk te maken. Ik haal tijdens de voorstelling ook een citaat uit het boek *Kapitalisme is seksisme* van Doortje Smithuijsen aan over mannen die zeggen: “Zo werkt mijn brein nou eenmaal”, terwijl de vrouw alles doet. Dan denk ik: ga aan de gang, pummel.”

Als u direct na het voorlezen van dat citaat zegt dat „het mannelijk brein” gewoon niet kan multitasken, versterk je dan die oude normen niet juist?

„Nee. Mensen begrijpen wel dat ik die mannen juist bekritisiseer.”

U zegt ook: mannen kunnen niet over hun problemen praten. Ze zoeken een oplossing en vertellen het dan pas.

„Veel mannen praten niet over hun problemen, nee. Zelf ben ik emotioneler geworden, nu ik ouder ben. Ik heb thuis nooit geleerd dat mannen niet mogen huilen. Maar ik zie vaak dat mannen zich afsluiten, terwijl vrouwen juist willen praten. Dat probeer ik in de voorstelling te laten zien.”

De taalkundige Deborah Cameron schreef dat Mars-en-Venus-denken aantrekkelijk is omdat het relationele problemen heel eenvoudig verklaart: niet de persoon is het probleem, maar de natuur. Was u ook op zoek naar die geruststelling toen u het boek las?

„Dat boek voelde voor mij ooit als een openbaring. Alsof ik eindelijk begreep hoe relaties werkten. Maar hoewel ik de boodschap destijds vol overtuiging predikte, kon dat niet voorkomen dat ik uiteindelijk ben gescheiden. Dat zag ik toen niet aankomen.”

Had uw scheiding met Mars-en-Venus-verschillen te maken?

„Nee, totaal niet. Uiteindelijk gaat het erom dat één van de twee zich niet gezien voelt. Het moet meer zijn: ik luister naar jou en begrijp wat je zegt. Moeilijker is het niet.”

De voorstelling *Mannen komen van Mars, vrouwen van Venus: een onvermijdelijk gevolg* is t/m februari 2027 te zien in verschillende theaters in Nederland. Info: ntk.nl

nrc
MAANDAG 18 MEI 2026nrc
MAANDAG 18 MEI 2026

ALBUMS VAN DE WEEK

Pop

Aldous Harding
Train On The Island
★★★★

Pop/ Rock

Kevin Morby
Little Wide Open
★★★★○

Pop

Anne-Fay
+1
★★★★○

Aldous Harding geeft je kruimels van een wereld die je als luisteraar nooit begrijpt

Aldous Harding heeft besloten op te schrijven wat ze weet, zingt ze vroeg op het album *Train On The Island* in ‘One Stop’. Dingen die ze nog niet zo lang weet, nuanceert ze over een tuimelende akoestische melodie. Ze vervolgt haar missieverklaring met een raadselachtige halve mededeling over een ontmoeting met John Cale van The Velvet Underground, die sprakeloos rijst zat te eten. En dan krijgt ze het ook nog voor elkaar om in elk refrein met de woorden „*Imagining from the block*” te verwijzen naar Jennifer Lopez’ hook „*I’m still Jenny from the block*”. Achteloos grappig en wonderlijk spierballenrollen.

Die paar zinnen lijken het vijfde album van de Nieuw-Zeelandse

singer-songwriter samen te vatten. Constant schetst ze in een enkele zin een herinnering of aanzet tot een verhaal, om het direct daarna alweer ergens anders over te hebben. Kruimels van een grotere wereld die de luisteraar nooit begrijpt, maar wel kan geloven.

Opener ‘I Ate The Most’ lijkt te gaan over een negenjarig meisje dat de Narnia-boeken leest en van haar moeder houdt. Maar het wordt zo monotoon over de loom cirkelende begeleiding verteld, dat de aandacht vooral wordt getrokken door de eetsoornis die door al die gezellige beelden heen sijpelt. Eerst indirect, met een opmerking over hoe ze voor het eerst haar lichaam verliet, of hoe ze kan bewijzen dat ze het meest heeft ge-

ten. Iets later zingt Harding hoe ze soms ook eet tot ze overgeeft.

Telkens is Harding precies concreet genoeg, zodat de onnavolgbare opvolging van zinnen nooit als wartaal voelt. En altijd is ze spaarzaam. Alsof een woord te veel het hele album totaal ongehoorbaar had gemaakt. Misschien is dat ook zo. Het helpt ook dat de liedjes net zo afgewogen, maar tegelijkertijd ook losjes klinken. Een piano kan vrolijk bijvallen, een tamboerijn klinkt onverwachts dichtbij. Een vriendelijke bas, slidegitaar en zoemende elektronica houden het warm. En overal ligt een ongrijpbare afslag op de loer.

Ralph-Hermen Huiskamp

Met knoestige mannenstemmen maakt Kevin Morby nostalgie eigentijds

Wie toe is aan een tegenwicht tegen de strakgetrokken, digitaal gemanipuleerde popmuziek van tegenwoordig is bij in goede handen. De Amerikaanse songwriter, zanger en bandleider geeft ons met knoestige mannenstemmen, jammerende violen en banjo's een gevoel van nostalgie: onmiskenbaar Amerikaans, veelal akoestisch. Wellicht verwijzend naar de tijd van Cadillacs, roadtrips, ruige bars en huizen met houten veranda's.

Kevin Morby (38), die met *Little Wide Open* zijn achtste album maakt, houdt zich vastberaden aan het instrumentarium en de stijl van voorbeelden als Bob Dylan, The Velvet Underground en Green on Red - uit de jaren zestig, zeven-

tig, tachtig. Morby is consequent, maar bij nadere beluistering blijkt hij verder te kijken dan het grote akoestische songboek van de Amerikaanse troubadours.

Allereerst: Morby nam ons beet. Op iedere albumhoes van zijn oeuvre - ook de nieuwe - staat hij afgebeeld in zijn eentje, tegen een desolate achtergrond - afgezien van één, met slechts een grote steen erop. Maar Morby is bepaald niet alleen. Zo maakte hij de nieuwe liedjes met een groep geestverwanten die ook ingenieuze muzikale architecten blijken.

Geheim wapen is producer Aaron Dessner die hier - na zijn werk met Taylor Swift en Ed Sheeran - heel gedetailleerd de nummers inkleurde. Na het in romanti-

sche strijkers gedrenkte album *This is a Photograph* (2022), omlijstte Dessner de gelaten zangstem van Morby nu met groezelige klinken. Het skelet van banjo, viool en gitaar klinkt inderdaad ‘klassiek’, maar nummers als ‘Natural Disaster’ en ‘Javelin’ krijgen diepte door de bewerkelijke achtergrond. In de verte hoor je spookachtige galm rond ijle piano en koorzang - alsof daar nog een andere wereld is, voorbij de prominente melodie. Die verschillende lagen dringen langzaam door. Geholpen door onder anderen Justin Vernon en Lucinda Williams laat Morby hier horen dat nostalgie ook eigentijds kan klinken.

Hester Carvalho

Anne-Fay bezingt op ‘+1’ de steun van familie en vrienden bij het opvoeden

De bijgeleverde informatie dat het nieuwe album van Anne-Fay gaat over haar drie jaar gelede geboren dochter, is zowel wezenlijk als overbodig. Overbodig omdat het vanzelf spreekt - een artiest die over zichzelf schrijft kan hier niet omheen - en wezenlijk, uiteraard.

De op het eerste gezicht mysterieuze titel, +1, wordt ermee verklaard. En het onderwerp krijgt volop aandacht in het openingsnummer ‘Waka Waka Uma’ (‘Doe het, moeder’), een ode aan moeders’ veerkracht en andere kwaliteiten, in de bijbehorende clip verbeeld door vele moeders met kinderen. Tegelijkertijd is dit nummer een stoer dansnummer op een strijdbaar ritme, met repetitieve

‘Afrikaanse’ chants. Meteen in het volgende lied legt Anne-Fay in haar stem het royale drama dat we kennen van bijvoorbeeld Raye, gevolgd door jeugdige helderheid. Hoe het moederschap Anne-Fay verder ook beïnvloed heeft, ze heeft ondertussen ook vocale vrijheid gekregen.

Anne-Fay is de artiestennaam van Anne-Fay Kops, ooit begonnen als lid van ZO! Gospel Choir, het gospelkoor uit Amsterdam-Zuidoost. Voor haar verhalende debuutalbum *Resapora* (2021) reisde Anne-Fay langs de diaspora van haar familie: Aruba, Curaçao, Suriname en Ghana. Het nieuwe album blijft dicht bij huis: de kinderangst voor monsters (in ‘Where Do All The Children Go’), en de steun van familie en vrien-

den bij het opvoeden (‘The Village’).

Rond de aangenaam schelle stem van Anne-Fay groeperen zich elektronische klinken tot een grofmazig net van maffe stemmetjes, luchtige percussie en dwarse akkoorden. Ze geven precies de juiste accenten en ritmische pulsering - vrolijk, maar niet al te uitbundig. De stijl doet denken aan de sobere producties van Pharrell Williams.

Dat op de vijfde seconde van het opnieuw stemmige ‘Mad Woman’ de clichématige sirene klinkt die al in zoveel hiphop- en dancetracks voorkomt, valt op omdat de muziek juist zo eigen en origineel klinkt.

Hester Carvalho

COLOFON

Mediahuis NRC BV
Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie
Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar redactie@nrc.nl of ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v. rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven
Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar opinie@nrc.nl. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties
T: **020 - 755 3049**,
E: sales@nrc.nl,
W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten
T: **020 - 755 3052**,
E: familieberichten@nrc.nl

NRC Webwinkel
E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen
Wij streven ernaar NRC te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur.
W: nrc.nl/service,
T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang persoonsgegevens
Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Almelden kan via privacy@nrc.nl.

Auteursrecht
© NRC, 2026.
Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●○ zeer goed
●●●○● goed
●●○○○ matig
●○○○○ zwak

Luxe hotelarrangementen tot -45%

Van een exclusief verblijf aan de Zeeuwse kust en de verfijnde gastronomie bij La Butte aux Bois tot een stijlvol hotel aan de Moezel bij Schloss Lieser: deze hotelarrangementen brengen je naar bijzondere bestemmingen in binnen- en buitenland. Overnacht in comfortabele luxe hotels, geniet van culinaire diners, wellnessfaciliteiten en luxe extra's die ieder verblijf compleet maken. Alle arrangementen zijn zorgvuldig samengesteld in samenwerking met onze partner ViaLuxury.

★★★★★

Grand Hotel Ter Duin, Burgh-Haamstede

Luxe strandbeleving in een 4* hotel aan de Zeeuwse kust

Profiteer deze zomer van een luxe verblijf aan de Zeeuwse kust bij Grand Hotel Ter Duin. Geniet van lange stranddagen, culinaire verwennerij en ontspanning in de wellness van dit stijlvolle 4-sterrenhotel. Dit complete zomerse arrangement is inclusief ontbijt en een smaakvol diner, perfect voor een heerlijke mini-vakantie aan zee.

Compleet arrangement voor 2 personen

- ✓ 2 x Overnachting, incl. ontbijtbuffet
- ✓ 3-Gangendiner
- ✓ Welkomstdrankje
- ✓ Gebruik van zwembad, wellness & fitness
- ✓ Late check-out tot 13:00

Korting 32%

Totaalprijs voor 2 personen €349 (€87,25 p.p.p.n)

Vanaf 515,-
349,-

Vanaf 990,-
749,-

★★★★★

Hotel La Butte aux Bois, Lanaken (BE)

Gastronomisch verblijf in een 5*-hotel met exclusieve spa

Compleet arrangement voor 2 personen

- ✓ 2 x Overnachting, incl. ontbijtbuffet
- ✓ Kamerupgrade naar Villa Deluxe kamer (o.b.v.b.)
- ✓ Culinair 4-gangendiner bij Bistrôt Le Ciel (MICHELIN gids)
- ✓ Gebruik van wellness & zwembad
- ✓ Gratis parkeren

Korting 24%

Totaalprijs voor 2 personen vanaf €749 (€187,25 p.p.p.n)

Vanaf 681,-
399,-

★★★★★

Grand Hotel Amrath Kurhaus, Scheveningen

Luxe overnachten aan het strand van Scheveningen

Compleet arrangement voor 2 personen

- ✓ 2 x Overnachting, incl. ontbijtbuffet
- ✓ Late check-out tot 12:00
- ✓ 3-Gangendiner
- ✓ Gebruik van spa & wellness
- ✓ Toegangskarten Holland Casino + welkomstdrankje

Korting 41%

Totaalprijs voor 2 personen vanaf €399 (€99,75 p.p.p.n)

Vanaf 709,-
399,-

★★★★★

Bilderberg Garden Hotel, Amsterdam

Verblijf 3 dagen op a-locatie in populair Amsterdam-Zuid

Compleet arrangement voor 2 personen

- ✓ 2 x Overnachting, incl. ontbijtbuffet
- ✓ Welkomstdrankje
- ✓ Early check-in vanaf 13:00 (o.b.v.b.)
- ✓ Late check-out tot 13:00
- ✓ Perfecte uitvalsbasis in Amsterdam

Korting 44%

Totaalprijs voor 2 personen vanaf €399 (€99,75 p.p.p.n)

Vanaf 503,-
279,-

★★★★★

Post-Plaza Hotel & Grand Café, Leeuwarden

Bijzonder overnachten in een voormalig postkantoor

Compleet arrangement voor 2 personen

- ✓ 2 x Overnachting, incl. ontbijtbuffet
- ✓ 3-gangen keuzemenu
- ✓ Koffie of thee met Friese lekkernij
- ✓ Late check-out 12:00

Korting 45%

Totaalprijs voor 2 personen vanaf €279 (€69,75 p.p.p.n)

Vanaf 851,-
599,-

★★★★★

Schloss Lieser, Lieser (DE)

3 Dagen luxe in een kasteelhotel aan de Moezel

Compleet arrangement voor 2 personen

- ✓ 2 x Overnachting, incl. ontbijtbuffet
- ✓ Wijnproeverij met lokale wijnen uit de Moezelstreek
- ✓ Gebruik van wellness en zwembad
- ✓ Welkomstgeschenk op de kamer
- ✓ Gratis parkeren

Korting 30%

Totaalprijs voor 2 personen vanaf €599 (€149,75 p.p.p.n)

Vanaf 466,-
289,-

★★★

Herberg De Gouden Leeuw

Overnacht in een prachtige stadsboerderij in de Achterhoek

Compleet arrangement voor 2 personen

- ✓ 2 x Overnachting, incl. ontbijtbuffet
- ✓ 5-Gangen diner
- ✓ Koffie of thee
- ✓ Gratis parkeren
- ✓ Gelegen in het kleinste stadje van Nederland

Korting 38%

Totaalprijs voor 2 personen vanaf €289 (€72,25 p.p.p.n)

Boek nu > nrcwebwinkel.nl/overnachtingen

Of bel met +31 85 888 0825 ma - vr 8.00 - 18.00 u.

Prijzen vanaf en op basis van beschikbaarheid. Exclusief €27,50 boekingskosten en lokale belastingen. Typ- en drukfouten voorbehouden.